

Na dnu našega gospodarstva

Pomudimo se zato nekoliko na dnu našega gospodarstva, tudi zato, ker o njem premalo vemo in razmišljamo. Letos je prvo polletje 130 večjih ali manjših podjetij zaključilo z izgubo. Vseh zaposlenih je v teh podjetjih 23.000. V prvih devetih mesecih je imelo 829 delovnih organizacij blokirani žiro račun! 870 delovnih organizacij je tudi v breme svojega rezervnega sklada izplačevalo osebne dohodke. Nelikvidnost grozi z minimalnimi osebnimi dohodki 60.000 zaposlenim; še vedno je okrog 30.000 zaposlenih, ki prejemajo manj kot 60.000 starih dinarjev in ena tretjina vseh zaposlenih v gospodarstvu prejema manj kot 80.000 starih dinarjev na mesec.

Iz govora Staneta Kavčiča
v republiški skupščini

Tajna pota uvoza

Samo na območju Slovenije se je nad 160 podjetij bavilo s prepovedanim uvažanjem blaga, ki so ga prejela od tujih partnerjev, navedeno je, da so to bila darila. Carinskim organom so tako blago prijavljali z oznako »reklamni material«, »vzorci novih proizvodov« in podobno, a v zabitih zabojih so bili rezervni deli za avtomobile, televizijske naprave, razni stroji, aparati in drugo.

Politika — 19. XI. 1969

Inflacija stroškov

Ce vzamemo misli, ki jih je poudaril predsednik ZIS v svojem eksponatu kot stališče, po katerem se bosta morala obvezno ravnati zvezna vlada in administracija, potem lahko jugoslovansko gospodarstvo v prihodnjem letu računa s politiko, ki naj bi slonela na načelu da problema financiranja družbenih dejavnosti »ni mogoče reševati na račun tega da bi naprej zmanjševali delež gospodarstva v dohodku, pa tudi ne s takšnim nadaljnjim obremenjevanjem osebne potrošnje, ki se nam s povečevanjem nominalnih osebnih dohodkov vrača v obliki inflacije stroškov.«

Gospodarski vestnik — 14. XI. 1969

Spretnost in strokovnost

Inspektorica Službe družbenega knjigovodstva, ki pregleduje finančno poslovanje v Modnih oblačilih, je na vprašanje odbornikov, zakaj SDK že v preteklih letih ni ugotovila napak, ki jih danes ugotavlja, odgovorila:

»Oprava imamo z izredno spretnim prikrivanjem finančnega stanja oziroma z izredno strokovnim vodenjem poslovnih knjig.«

Gospodarske organizacije, ne izpustite izredne prilike. Takih strokovnjakov ne srečate vsak dan!

Dnevnik — 13. XI. 1969

Ali jim je zaposlitev res potrebna?

Med 299.000 ljudmi, ki iščejo zaposlitev, jih je po podatkih zavodov za zaposlovanje, več kot 106.000 povedalo, da ne bi hoteli sprejeti dela kje v notranjosti. V BiH bi sprejelo delo samo v mestu, kjer so prijavljeni, 12.026 ljudi, v Crni gori 2.668, na Hrvaškem 20.360, v Makedoniji 16.190, v Sloveniji 5.337 in v Srbiji 49.806.

Dnevnik — 17. XI. 1969

Vztrajati je treba

Zadnje čase v pogovorih o tem, kako je z reformo, ne poslušamo več le jadikovanja, ampak tudi optimistične ocene. Gospodarstveniki na zvezni ravni so dokaj avtoritativno povedali, da ni nikakršnih razlogov za zaskrbljenost nad usodo reforme; le-ta da je v dobrih rokah in na dobri poti, gre le za to, da na tej poti vztrajamo.

Delavska enotnost — 15. XI. 1969

Revna in bogata podjetja

Sedemdeset odstotkov delovnih organizacij na Kosovu komaj živijo. Toda tudi najbolj revna podjetja, ki si ne morejo privoščiti, da bi zamenjala odslužen stroj, kupujejo mercedese.

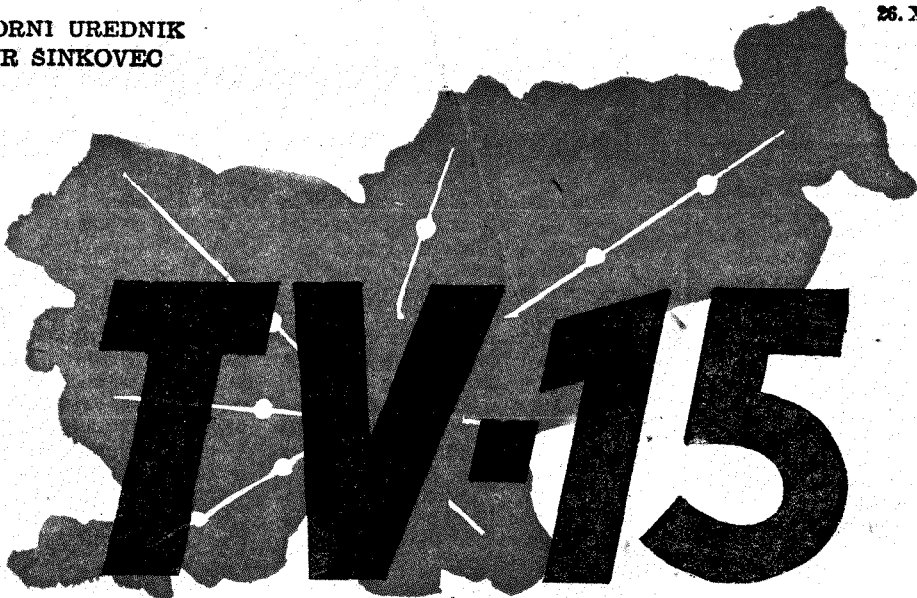
Veli Deva meni, da si največja podjetja, ki dobro gospodarijo, lahko privoščijo tudi mercedese, direktorji manjših podjetij pa bi se prav lahko vozili tudi v avtomobilih domače proizvodnje in tako prihranili dragocene devize.

T. T. — 13. XI. 1969

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUSTERSIČ

ODGOVORNI UREDNIK
ČRTOMIR ŠINKOVEC

LETO VII
ŠTEV: 47 in 48
26. XI. 1969

GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE

- vsak dan — najnovejše vesti iz vsega sveta
- vsak ponedeljek — obširna športna poročila in družinska stran za žene in matere
- vsak petek — posebna priloga z radijskim in televizijskim sporedom
- vsako soboto — 12 strani »priloge za konec tedna« reportaže — romani v nadaljevanjih — mali oglasi

VSAK DAN
V VSAK DOM

DELO

Republiki pozdrav

Republiki pozdrav iz dna srca! Obliva sončna naj vse dni jasnina vse narode, ki ena smo družina, družina srečnih bratov in sestra: da kamor pojdemo, gremo domov in slednji kraj nam ljub je drage domovine, saj morje, gore, reke in doline naš dobri kruh so in svobodni krov!

Črtomir Šinkovec

Zarja naše velike pomladi

Ce se ozremo petindvajset let nazaj, nam oživi spomin na dneve, ki so pomenili — čeprav so bili krvavi in polni bojnega hrupa — zarjo naše velike pomladi.

Ta zarja je vstala že 29. novembra 1943. leta, ko so se v Jajcu zbrali predstavniki vseh jugoslovanskih narodov in začrtali njihovu razvoju pot demokratičnega razvoja v skupni, federativni državni tvorbi.

Sovražnik je hotel zadušiti smeli polet jugoslovanskega ljudstva z ofenzivami in vsemi oblikami najsurovejšega pritiska. Ob neizpodbitni slutnji, da se je začel njegov razkroj in da se bliža njegov barbarski pohod klavrnemu koncu, je še stopnjeval svoje nasilje, njegova maščevalnost se je dvignila do neslutnih meja. Toda zaman... Ni je sile, ki bi mogla zapreti pot pomladi. Ta pomlad je bila naša zmaga, ki se je bližala skozi bojne viharje, prek trupel na bojiščih širom po Jugoslaviji.

Zarja jugoslovanske pomladi so spremljali veliki dogodki na bojiščih in v zaledju. Najpo-

memnejši dogodek v zaledju — ali bolje rečeno družbenopolitičnem področju, ker pravega zaledja ni bilo — so bile volitve narodnoosvobodilnih odborov. Letos je minilo petindvajset let, odkar je nova, ljudska oblast in uprava dobila povsem zakonito obliko ter začela redno poslovati v vseh osvobodjenih krajih Jugoslavije. To je bil velik uspeh naše partije, ki si je že od začetka vstaje prizadevala, da se nova oblast rojeva na demokratični osnovi ter zamenja stari buržoazni aparat že med osvobodilnim bojem. To je bila ena izmed osnovnih značilnosti, ki so dajale našemu osvobodilnemu boju revolucionarno vsebino.

Na vojaškem področju je bil pred 25 leti najpomembnejši dogodek osvoboditev Beograda, ki je pomenil ugod v osvoboditev vsega ozemlja Jugoslavije.

Kakor mlado drevo v pomladnem viharju je rasla nova Jugoslavija na temeljih, ki jih je postavilo zgodovinsko II. zasedanje AVNOJ.

Se mnogo mnogo je bilo težkih ur do zmagovitega konca, toda vse smo preživeli z neomajno vero v cilje, ki smo si jih bili zastavili pod vodstvom naše partije, naše avantgarde.

S tako vero smo premagali tudi nešteto težav v povojnih letih, z njo moramo premagati tudi vse tisto, kar nam zavira v današnjih dneh še hitrejši napredek.

F. Š.

S SEJE PREDSEDSTVA ZZB NOV SLOVENIJE

Prilagoditi se bo treba določilom novega statuta

Predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je na svoji seji 17. XI., ki jo je vodil Janko Rudolf, razpravljalo o več perečih zadevah, nanašajočih se na članstvo in organizacijo.

V razpravi o izvajanju statuta ZZB v zvezi s skupščinami združenj in občinskih organizacij ZZB so naglasili, da je treba poskrbeti, da se vse organizacije ZZB NOV Slovenije čimprej prilagodijo določilom novega statuta. Zato naj združenja borcev in združenje vojaških vojni invalidov pričnejo že sedaj pripravljati in sklicevati svoje letne skupščine, a občinske skupščine ZZB naj bi bile spomlad prihodnjega leta.

Na seji so obravnavali tudi poročilo Zavoda »Borec« republiškega odbora ZZB NOV. V tej zvezi

so imenovali posebno komisijo, ki jo bo vodil podpredsednik Bogdan Osolnik. Naloga te komisije bo, proučiti položaj celotne založniške dejavnosti s tematiko NOB ter časnikov in revij ZZB. Poročilo predloži komisija republiškega odboru v obravnavo in odločanje.

Iz poročila komisije vojaških vojni invalidov, predloženega predsedstvu, izhaja, da so v domu VVI v Strunjanu popravili objekt in naprave. Povečali so kuhinjo in jo opremili za uporabo plina; centralno kurjavo za ogrevanje prostorov in vode so preuredili na plinsko olje, povečali so skladišča ter uredili obalo in kopališče.

Predsedstvo je odobrilo poročilo in tudi izdatke za vsa ta dela. Odobrilo je tudi predlog proračuna investicijskih izdatkov za ob-

jekt »garderoba na kopališču«, ki ga bodo zgradili še pred prihodnjo sezono. V zvezi s poročilom o dosedanjih ukrepih o potresu v Banjaluki in okoliških občinah je predsedstvo pozdravilo pobudo nekaterih občinskih odborov ZZB v tej zvezi in priporočilo organizacijam borcev širom po Sloveniji, da sodelujejo pri vseh skupnih akcijah družbeno-političnih organizacij za pomoč prizadetim po potresu. Iz sredstev republiškega odbora ZZB pa so sklenili prispevati 10.000 dinarjev v skupni sklad za pomoč. V tej zvezi ne gre prezreti, da je v domu VVI v Strunjanu dobilo vso oskrbo 150 otrok iz Banjaluke.

Prav tako so člani predsedstva naglasili, da se članstvo in organizacije ZZB pridružujejo vsem akcijam v tednu solidarnosti z vietnamskim ljudstvom.

Potem ko je predsedstvo izvolilo predstavnike ZZB NOV Slovenije za komisije zveznega odbora, je sklenilo predlagati republiškega odboru ZZB NOV Slovenije ustanovitev posebne komisije za zadeve vseljudskega odpora, poleg te pa še ustanovitev komisije za organizacijsko-politična vprašanja, statutarne komisije, ki naj izdela načrt republiškega statuta ZZB, in komisije za informativno službo.

V. M.

Obvestilo naročnikom

Zaradi praznikov (29. 11., 30. 11. in 1. 12.), ko tiskarna ne bo obratovala, bo izšla naslednja številka »TV-15« šele 10. decembra.

Uredništvo in uprava »TV-15«

Dogodki tedna

Druga lunarna odprava se je z »Apollom 12« vrnila na Zemljo. Charles Conrad in Allan Bean sta se 4 ure sprehajala po peščenem svetu Oceana viharjev, obiskala vesoljsko ladjo »Surveyor 3«, zasidrano v kraterju Snežni človek, zbrala vzorce z Lunine površine in posnela barven ter črno-bel film o svojem delu. Richard Gordon ju je čakal v vesoljski ladji Yankee Clipper, krožeč okrog Lune. Z lunarnim vozilom Intrepid so na Luni povzročili umeten potres, ki je med znanstveniki na Zemlji povzročil obilo presenečenja.

Slovenska univerza praznuje 50. obletnico ustanovitve. Pred 50. leti je univerza pričela uradno delovati s predavanji v slovenskem jeziku. To ni le jubilej univerze in naše znanosti ter izobraževanja, to je tudi jubilej slovenskega naroda, eden mejnikov na poti trdega in vztrajnega boja malega naroda, da se kot narod uveljavi.

Na dvodnevem posvetovanju vodilnih jugoslovanskih ekonomistov na Bledu so govorili o aktualnih problemih ekonomske politike. Mnoga vprašanja lahko ocenimo kot izredno pomembna za tekočo ekonomsko politiko, vrsta načelnih vprašanj pa še nima odgovora.

Na tiskovni konferenci v DSZZ so govorili tudi o odnosih z Albanijo. Dragoljub Vujica je potrdil, da se odnosi med državama res postopno razvijajo. To velja zlasti za blagovno menjavo. Jugoslavija se bo tudi v prihodnosti zavzemala za pospeševanje odnosov na vseh področjih, kjer se javljajo obojestranski interesi.

Enodnevna splošna stavka v Italiji je dokazala visoko stopnjo demokratične zrelosti italijanskega delovnega ljudstva. Žal pa je v Milanu prišlo do hudih neredov. Policijski avto je nesrečno zapeljal v množico, kar je utrgalo plaz spopadov, v katerih je padel mlad policist. Italijanska desnica izkorišča njegovo smrt za gonjo proti sindikatom, ki zahtevajo preiskavo in kaznovanje krivcev za smrt policista.

1,3 milijona zahodnonemških kmetovalcev je odklonilo sodelovanje z zahodnoevropskim skupnim trgovim v kmetijski politiki, v protest, ker jim niso zadovoljivo poravnali izgub, ki jih imajo zaradi prevrednotenja marke. Na stran kmetov se je postavila tudi krščansko demokratska stranka.

ZR Nemčija bo kmalu predlagala Poljski, da bi začeli politične razgovore. To je v intervjuju za vodilni poljski list Zyczye Warszawy izjavil zahodnonemški kancler Brandt. Nemško ljudstvo si želi miru z vsemi vzhodnoevropskimi državami, je dejal kancler, ter spoštujemo težnje Poljske po tem, da bi živela v garantiranih mejah.

Poljsko potniško letalo, ki je letelo v Bratislavo, je bilo prisiljeno zaviti iz smeri in pristati na Dunaju. Posadko letala sta prisilila k spremembi dva dvajsetletna Poljaka, ki sta po pristanku zaprosila za politični azil. Poljske oblasti zahtevajo vrnitev teh dveh mladeničev.

Londonski list »Times« je ostro kritiziral britansko vlado zaradi politike do Nigerije. Pošiljke britanskega orožja nigerijski vladi se stalno povečujejo. Časopis poudarja, da se britanska vlada moti, če misli, da bo taktika »hitrega udarca« uspešna. Velika Britanija in SZ nosita veliko odgovornost za vse posledice nigerijske vojne.

Ameriški vojaški vohunski satelit v vesolju je po izjavi znanstvenega urednika britanske televizijske družbe »Tin« fotografiral veliko eksplozijo na ploščadi za izstreljevanje na kozmodromu v Bajkonuru. Nesreča je praktično izločila Sovjetsko zvezo iz vesoljske tekme. Eksplozirala je velikanska raketa, že pripravljena za izstrelitev.

Ameriško-sovjetska pripravljala pogajanja o omejitvi strateškega oboroževanja v Helsinkih potekajo za zaprtimi vrati. Na prvih dveh sejah so se dogovorili o protokolu dela. Mnoge države vidijo v začetku pogajanj dobro znamenje. Pogajanja stopajo v najbolj resno fazo po prvih stikih, ki so jih navezali 17. novembra letos.

Cabot Lodge, šef ameriške delegacije na pariški četverni konferenci o miru v Vietnamu, je odstopil. Opazovalci domnevajo, da gre za Nixonovo namero potisniti ameriško delegacijo v Parizu za določen čas na nižjo raven, da bi tako pritiskali na predstavnikečasne revolucionarne vlade in DR Vietnamu. »Želimo drugačno politiko, ne pa drugih ljudi«, je izjavil predstavnik delegaciječasne južnovietnamske delegacije.

Ameriška javnost je izvedela za resnico dogodka, ko so ameriški vojaški lani marca pobili 1200 domačinov v južnovietnamski vasi Ba Langan, ker se niso hoteli preseliti v neko taborišče. Demokrat Mansfield se zavzema, da ameriški kongres temeljito razišče okoliščine, v katerih je prišlo do pokola in krivce zanj.

Politični boji v indijski kongresni stranki se nadaljujejo. Indira Gandhi je prešla v ofenzivo. K zasedanju se je zbral vseindijski odbor stranke, ki je izglasoval nezaupnico sedanjemu predsedniku stranke Nidžalingappi in konservativni skupini v delovnem odboru ter zavrnil sklep skupine o izključitvi Indire Gandhi.

Komu gredo pravice po zakonu o borcih za severno mejo 1918-1919?

Pred letom dni je republiška skupščina Slovenije (republiški zbor na seji dne 17. julija 1968 in Socialno-zdravstveni zbor na seji dne 19. novembra 1968) sprejela zakon o borcih za severno mejo 1918 — 1919, ki podeljuje tem borcem, ako izpolnjujejo določene pogoje, nekaj lepih materialnih ugodnosti. Zakon je bil objavljen v republiškem Uradnem listu št. 37/68 z dne 28. 11. 1968 in je začel veljati osmi dan po javi.

V členu 1 zakona je podana pojmovna definicija oseb, ki se naj štejejo za borce po navedenem zakonu in ki jim — deloma pod nadaljnjimi posebnimi pogoji — gredo v členih 2, 3 in 4 zakona navedene pravice in ugodnosti:

Definicija vojaka — borca v smislu zakona je podana takole: »Za borca za severno mejo v letih 1918 in 1919 (v nadaljnjem besedilu: borci) se po tem zakonu štejejo udeleženci bojev, ki so v času od 1. novembra 1918 do 1. februarja 1919 vstopili v slovenske prostovoljne vojaške enote, ki so se borile za osvoboditev severnih krajev Slovenije.«

V praksi, ki jo izvajajo poedini občinski upravni organi, pa tudi v vidikih, s katerimi zro na določbo člena 1 zakona republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo, republiški odbor Zveze prostovoljcev-borcev za severno mejo 1918 — 1919 in poedine občinske organizacije Zveze, obstajajo posebne razlike. Ravno v poslednjem času se je presojanje pogojev za dosego pravic borcev močno poostrišlo. Število tistih, ki te pravice uveljavljajo, se je nepričakovano povzpelo skoraj na dvakratno višino nasproti številu članstva iz-

pred leta dni.

Pogosti so primeri, da se je naš vojak v času treh mesecev po zlomu avstro-ogrske monarhije prijavil svojem vojaškemu poveljstvu, to pa ga je pridržalo v svojem zalednem okolišu, kjer je zbiral nove rezervne čete, proviant in vojni material in kjer je torej poslovala neogibno potrebna preskrbovalna in kadrovska baza. V nekaj primerih so vojaki celo prosili za vključitev v operativno vojno enoto, pa jim ni bilo ugodeno. Tako so na primer nekateri topničarji-instruktorji učili in vežbali druge, pri tem pa morali ostati čim dlje od vojnih dogodkov. Proviantni upravitelji, nabavljalci in skladiščniki vojnega materiala, strokovni delavci in pisarji so kot vojaki-prostovoljci opravljali delo, ki je predstavljalo nujen pogoj vsake vojaške organizacije in vsakemu njenemu nastopu in podvigu. Tako so tudi zaledni vojaki in častniki s svojo dejavnostjo, kot jo je zahteval sam obstoj teritorialno osnovane vojaške enote, omogočali obmejno vojno aktivnost naših operativnih čet. Torej so že s tako vojaško službo postali udeleženci bojev! Besedilo zakona ne pozna omejitve, da naj bodo borci v smislu zakona samo oni, ki so se neposredno ali z orožjem udeležili bojev. Posamezniki so v zaledju opravljali važnejše naloge nego nekateri vojaki v večji ali manjši bližini nasprotnika. Do takega sklepanja upravičuje tudi sama zakonodajalčeva zahteva, da je bil storjen vstop v tako vojaško enoto, ki se je borila za osvoboditev severnih krajev Slovenije. Vojaki pa so stopali v vojaško službo na pristojnem kadrovskem

mestu in šele poveljstvo kadrovske garnizije jih je razporedilo po lastni uvidenosti in po obstoječi potrebi v vojno-operativno ali v etapno službo. Brez dobro organizirane zaledne postojanke bi kakršnakoli vojna aktivnost bila nemogoča.

Koristen bi nam bil ključ za pravilno presojo, kateri kraji naj bi bili — glede na dikcijo zakona — severni kraji. Ali spadajo med nje tudi številni, takrat močno pomembni spodnještajerski kraji in trgi? Znano nam je, da je nasprotnik uveljavljati zahtevo po meji tostran Pohorja, tako da naj bi meja potekala južno od pomembnega Vitanja in Slovenskih Konjic, medtem ko je obstajala slovenska kadrovska garnizija celo v samem Mariboru, torej sredi najbolj ogroženega ozemlja. Ali smemo mariborskemu vojaškemu proviantu, instruktorju ali mobilizatorju dati prednost pred enako nalogo izvršujočim vojakom, častnikom ali podčastnikom druge, bolj oddaljene kadrovske garnizije? Saj so tudi prav vsi predeli Koroške spadali v sporno mejno ozemlje! Tudi tamkaj so službovali etapni vojaki in častniki, ki niso našli možnosti, da bi aktivno posegli v boj. Da jih smemo šteti med udeležence bojev, naj bi torej zadostovalo, da so se določen čas nahajali na severnem ozemlju (to je Koroškem)?

Opisano stališče je zavzela komisija republiškega odbora Zveze na seji dne 18. februarja 1969, ko je pri preverjanju prijav našla primere, da so se borci javili v vojaško enoto za odhod na severno mejo, a jih je poveljstvo zadržalo za opravljanje neogibno potrebnih etapnih poslov. Republiška komisija ni bila v dvomu o tem, da je takim vojakom treba priznati status prostovoljca-borca za severno mejo z vsemi ustreznimi pravicami. Vojaku samemu pa ni bilo dano na izbiro, ali želi ostati v vojašnici ali pa vstopiti v vojno-operativen odred!

Nova praksa, ki ji pot usmerja predvsem republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo, izhaja iz drugačnega stališča. Napovedana je revizija vseh že izdanih občinskih določb, kar jih ni v skladu z najožjo interpretacijo zakona. Zato so poslednji čas nekateri občinski upravni organi, sledeč napotilu sekretariata tudi že izdelali nekaj odklonilnih odločb in jih opremili z utemeljitvijo, češ da so predlagatelji, ki so v vojaško enoto vstopili sicer pred 1. februarjem 1919, odšli na severno mejo (na Koroško) šele po tem datumu, ali pa se bojeval na severni meji sploh niso udeležili.

Navedeni stališči sta si v nasprotju. Zato sme, da bo presoja vselej enotna, obveljati samo eno izmed njiju. Katero je lažje uporabno, pravičnejše in doslednejše, je v zgornjih izjavah dovolj jasno nakazano. Prepričani smo lahko tudi o tem, da tako stališče ustreza intenciji zakonodajalca. Sekretariat sam je prvotno (v svojem navodilu občinskim službam za varstvo invalidov in borcev NOV št. 59 — 10/68 z dne 18. 12. 1968) pripisal odločilen pomen stališču republiškega odbora Zveze kot Zvezinega predstavniškega organa, češ da »naj bo pozitivno mnenje republiškega odbora Zveze prostovoljcev-borcev za severno mejo 1918 — 1919 dokaz za navedbo v prijavi in podlaga za izdajo odločbe«. V skladu s tem navodilom je tudi besedilo po sekretariatu predloženega vzorca pozitivne odločbe, ki opre ugotovitev o izpolnitvi pogojev neposredno na sporočeno mnenje republiškega odbora Zveze.

Gotovo ni odveč, ako se ozremo še tja preko meje in poizvemo, odkleje in kolikšne materialne ugodnosti ter časti uživajo tamkaj člani avstrijske organizacije »Verband der Kärntner Freiheitskämpfer« in kako široki so pogoji za dosego takih pravic. Pri tem pa ne smemo prezreti, da je boj naših vojakov imel namen osvoboditi del naše zemlje in našega ljudstva, medtem ko je borba nasprotnika služila povsem drugačnemu cilju.

MIRKO ROŠ, dipl. iur.,
Celje

PRIPRAVE ZA PRAZNOVANJE

Petindvajsetletnica osvoboditve Mauthausna

Mednarodni komite za taborišče Mauthausen je pred nedavnim v Parizu razpravljali, kako naj bi proslavili 25. obletnico osvoboditve tega taborišča. Sklenil je, naj bi bile glavne proslave drugega in tretjega maja 1970.

Za drugega maja dopoldne so predvidene slovesnosti v nekaterih podružnicah taborišča Mauthausen, in sicer v Ebensee, Melku, Gusnu in Hartheimu. Popoldne bodo v Mauthausnu najprej odkrili spomenik angleškim žrtvam (v Mauthausnu ima namreč svoj spomenik vsaka država, katere državljani so bili v tem taborišču), potem bodo komemoracije pri posameznih spomenikih, ob 16.45 uri pa bo spominska slovesnost na bivšem »Appellplatzu«, kjer bodo go-

vorili predstavniki raznih držav, zastopnik mednarodnega komiteja Mauthausen pa naj bi prebral poseben mirovni poziv. Osrednja svečanost pa bo tretjega maja, ko naj bi v bivšem taborišču Mauthausen poleg predsednika mednarodnega komiteja lorda Shepparda govorila tudi avstrijski zvezni prezident Jonas in predstavnik zvezne vlade.

Pričakujejo, da bo ob petindvajsetletnici osvoboditve prišlo v bivše koncentracijsko taborišče Mauthausen več kot deset tisoč obiskovalcev, med njimi več tisoč gostov iz tujine. Ob tej priložnosti bodo v Mauthausnu odprli tudi spominski muzej, ki naj bi po znnejšim rodovom pričal o strašnih zločinih.

Invalidnine naj bi zvišali po hitrem postopku

Na dnevnem redu druge seje predsedstva zveznega odbora ZZZ NOV Jugoslavije, ki je bila 18. novembra, je sicer bilo sedem točk, a v prvi vrsti so razpravljali o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških vojnih invalidih. V razpravi o tej problematiki so predlagali zvišanje osebne in družinske invalidnine.

Po predlogu, ki ga je predsedstvo zveznega odbora ZZZ NOV Jugoslavije sprejelo na tej seji, naj bi se družinske invalidnine zvišale od mesečnih 12 na 100 dinarjev, a znesek 2 dinarja, ki po sedanjih predpisih pripada souživalcu, naj bi se po tem predlogu zvišal na mesečnih 30 dinarjev.

Pravico na družinsko invalidnino in vse druge pravice po zakonu o vojaških vojnih invalidih naj bi dobile tudi vdove padlih borcev, ne glede na starost in zdravstveno stanje, in ne glede na to ali imajo otroke ali ne. Starši padlih borcev naj bi imeli pravico do družinske invalidnine tudi v primerih, ko to invalidnino prejemajo že vdove ali otroci padlega.

Osebne invalidnine naj bi se zvišale za 23 odstotkov tako, da bi se zvišanje za 15 odstotkov nanašalo na usklajevanje poprečja

invalidnin s poprečjem osebnih dohodkov, zaradi vzpostavitve razmerja, kakršno je bilo leta 1959, a 8 odstotkov zvišanih invalidnin naj bi se nanašalo na zvišanje življenjskih stroškov v letu 1969 v primeravi z letom 1968. Zaostajanje invalidnin za osebnimi dohodki, ki znašajo se približno 16 odstotkov, naj bi se izravnavalo prihodnje leto.

Predsedstvo je še posebej naglasilo potrebo po izboljšanju diferencialnega invalidskega varstva in zagotovitvi več sredstev za invalidske dodatke, da bi se tako lahko izboljšal gmojni položaj osebnih in družinskih invalidov, ki živijo izključno ali po večini od invalidnine.

Predsedstvo se je na seji zavzeło za to, da bi te spremembe in dopolnitve v invalidski zakonodaji bile sprejete po naglem postopku. Na seji so nadalje razpravljali še o limitu za pokojninsko osnovo nosilcev »Partizanske spomenice 1941« in o programu dela zveznega odbora ZZZ NOV Jugoslavije. Pogovorili so se še o letnih skupščinah, o sestavi komisij pri zveznem odboru ZZZ NOV in določili dnevi red druge seje zveznega odbora, ki bo 16. decembra.

Besede naših dopisnikov

KRANJ

Borci za severno mejo dobili svojo zastavo

V nedeljo, 16. t.m. dopoldne je bila v domu upokojencev v Kranju pristrčna slovesnost. Mestna organizacija Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo je dobila svojo zastavo. Poleg številnih članov te organizacije iz Kranja in okolice so se slavnostnega razvija udeležili predsednik Mestne skupščine, tov. Zalokar, ki je prevzel pokroviteljstvo nad proslavo, zastopnik komandanta mesta, predstavnik Mestnega komiteja ZKS, Mestnega odbora SZDL, Mestnega odbora ZZB NOV in koroških partizanov, Mestnega odbora združenja rezervnih oficirjev in podoficirjev ter drugih družbenih organizacij. Za predsedniško mizo je strumno stalo 9 zastavonošev z zastavami in čakalo, da sprejmejo v svojo sredo deseto zastavo borcev za severno mejo, ki je čakala na razvije.

Predsednik Mestnega odbora Zveze borcev za severno mejo, tov. Zupan, je po krajšem pozdravnem govoru, v katerem se je zahvalil za številno udeležbo zastopnikov družbenih organizacij in posebej predsedniku Mestne skupščine za pokroviteljstvo, prosil, da razvije zastavo.

Po razvitu je predsednik Mestne skupščine čestital borcem za severno mejo k novi zastavi in v lepih besedah podčrtal njihove zasluge v boju za severno mejo pred 50. leti.

Pevski zbor Društva upokojencev je zapel državno himno, nato pa je spregovoril podpredsednik republiškega odbora Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo, tov. Štaudekar, iz Ljubljane, ki je poudaril, da so trikrat v zgodovini slovenstva vihrale naše zmagovite zastave na zgodovinskih tleh Gosposvetskega polja. Prvič pred

davnimi leti, ko je slovenski narod tam ustoličeval svoje vojvode, drugič 6. junija 1919, ko je jugoslovanska vojska v zmagovitem pohodu vkorakala na to polje in tretjič takoj po osvoboditvi maja 1945, ko je naša slavna partizanska vojska, preganjajoč poraženega nacističnega sovraga, prodrla na Gosposvetsko polje in ob starem kamnitem prestolu zasadila zmagovito partizansko zastavo.

Posebno močan vtis so napravili številni zastavonoše v uniformah s partizanskimi odlikovanji na prsih.

Po slovesnosti je bila v istih prostorih za goste in borce zakuska. Ta slovesnost, ki se je zaključila v pristrčnem tovariškem vzdušju, je pričala, da so si borci za severno mejo tudi v kranjski občini pridobili vsestransko naklonenost široke javnosti.

F. S.

LJUBLJANA

Priprave na proslavljanje 25. obletnice osvoboditve

Odbor za proslavo pri republiški konferenci SZDL Slovenije je pred kratkim razpravljal o osnovnem konceptu proslavljanja 25. obletnice osvoboditve in skušal izoblikovati enotna izhodišča za organizacijo občinskih, medobčinskih in republiških proslav. Obravnaval je tudi pobude občinskih konferenc Socialistične zveze iz Ajdovščine, Ljubljane in drugih. Soglasna je bila ugotovitev, da ne bi kazalo organizirati velikih osrednjih in množičnih proslav, ampak naj bi to pomembno obletnico proslavili z več občinskimi proslavami; pri tem naj bi nekaterim dogodkom, kot npr. ustanovitvi prve slovenske vlade v Ajdovščini in dnevu osvoboditve Ljubljane, dali

poseben poudarek. Enotno je bilo mnenje, da naj proslavljanje poteka tudi v delovnih organizacijah, krajevnih skupnostih, šolah itd. Odbor poziva vse organizacije, društva in ustanove, da se vključijo v praznovanje te obletnice in da pripravijo ustrezne programe. Na osnovi teh programov bodo izdelali dokončen predlog proslavljanja in ga predložili predsedstvu republiške konference v dokončno odločitev.

B. B.

SENOVO

Obnova spomenika padlim

Odbor Združenja borcev Senovo je imel pred kratkim sejo, na katero so povabili tudi predsednika ZZB NOV Krško. Večino razprave so prisotni posvetili vprašanju obnove spomenika padlim borcem na Senovem (Spomenik bo delo akademskega kiparja Stojana Batiča!) Ker so za uresničitev te želje potrebna večja denarna sredstva in jih organizacija sama ne more prispevati, je odbor sklenil, da bo poprosil za pomoč vsa podjetja v občini, člane ZB in druge občane. »Kajti le s skupnimi močmi bomo lahko uresničili našo željo in se tako dostojno oddolžili spominu padlih borcev v narodno-osvobodilnem boju«, pa je bila sklepna misel te razprave.

K. K.

BREŽICE

Dva milijona za stanovanje

ZZB je v letošnjem letu razdelila kredite v višini 2 milijona N din, in sicer 94 proslcem. Prošenj je bilo seveda mnogo več, okoli 400, vendar niso mogli vsem ugoditi. Čeprav je bilo mnogo pisane o urejanju stanovanjskega vprašanja udeležencev NOV, je za to še vedno premalo sredstev, kar povzroča hudo kri. Večina je tudi precej nezadovoljna s tem, ker ni nobeden dobil zneska v isti višini, kot je zanj zaprosil. Denar so razdeljevali v dveh etapah, in sicer 135 milijonov Sdin v prvi etapi in ostalo v drugi, to je ta mesec. Višina posojil se giblje od 2000 do 30.000 din. Za novogradnje ni bilo odobrenih kreditov, ker je komisija ugotovila, da novogradnjam ni nikjer nuja. Sploh so problem sedaj uredili, čeprav je treba še naprej obnavljati stanovanja. V mestu že tudi prej ni bilo primerov, da bi bili borci brez stanovanj ali v zelo slabih, medtem ko je ta problem še vedno očiten na podeželju.

M. D.

S komemoracije na Dobrovljah

Kot borec 2. grupe odredov sem se sedmega novembra udeležil spominske slovesnosti na Dobrovljah-Tolstem vrhu. Komemoracija je bila pred skromnim spominskim obeležjem, postavljenim v spomin na 7. november 1942... Slavnosti se je udeležilo precejšnje število preživelih borcev 2. grupe odredov, ki so se tod bojevali pred več kot petindvajsetimi leti, in mladih tabornikov. Potek boja je lepo opisal bivši komandant 2. bataljona generalpodpolkovnik Janko Sekirnik-Simon. Zelo prijetno se je bilo srečati s soborci po tolikih letih in obujati spomine na tiste hude dni. Želel bi le pripomniti, da so bili mladi taborniki s pomenom tega dne premalo seznanjeni.

ROBI TURNSEK-CENE

AJDOVŠČINA

Srečanje borcev

4. prekomorske brigade

OB PROSLAVI 25-LETNICE USTANOVITVE 4. PREKOMORSKE BRIGADE, KI BO 29. NOVOBEMBA V AJDOVŠČINI, BO V KNJIZNICI NOV IN POS IZŠLA KNJIGA POD NASLOVOM »ČETRTA PREKOMORSKA BRIGADA IN ZAVEZNIŠKA POMOČ NOV IN POS«. PISCA KNJIGE STA EDVIN PERVANJE, NEKDANJI POL. KOMISAR TE BRIGADE IN JOŽE A. HOČEVAR, PROFESOR IZ KOPRA. IZ TE KNJIGE PONATISKUJEMO NASLEDNJI SESTAVEK:

Minuli teden je bila v Ajdovščini seja pripravljalnega odbora za proslavo 4. prekomorske brigade. Sejo je vodil predsednik odbora Joško Krivec, ki je ugotovil, da za ključne priprave za srečanje nekdanjih borcev 4. prekomorske brigade v redu potekajo. Na sestanku so se dogovorili o poteku slavnostnega programa na dan srečanja, ki bo 29. novembra v Ajdovščini. Od osmih do desetih dopoldne pričakuje prihod gostov, ki bodo ob prihodu dobili knjigo — brigadno kroniko. Avtorja sta Edvin Pervanje, nekdanji pomočnik politkomisarja prekomorske brigade in Jože A. Hočevar, profesor iz Kopra. Knjiga, bo izšla v knjižnici NOV in POS. Ob enajstih bo v kulturnem domu, Tovarniška 15 v Ajdovščini slavnostno zborovanje. Po slavnostnem govoru bodo pevski zbor »Srečko Kosovel« iz Ajdovščine, mestna godba na pihala iz Ajdovščine ter recitator-

ja iz Nove Gorice in Kopra izvedli kulturni program. Po zborovanju bo v vojašnici »Srečko Kosovel« ob Idrijski cesti tovariško srečanje.

Udeleženci srečanja ob 25. jubileju 4. prekomorske brigade si bodo lahko ogledali razstavo pod naslovom »Četrta prekomorska brigada v NOVJ« v kinodvorani. Odprta bo že 28. novembra, pripravila pa jo bo Lida Bezljaj, kustos goriškega muzeja.

Odbor bo vsem pripadnikom 4. prekomorske brigade poslal vabila. Zborovanja naj se udeležijo tudi tisti pripadniki brigade, ki zaradi morebitnih pomanjkljivih naslovov vabil ne bodo dobili. Vse goste prosimo, naj se ob prihodu v Ajdovščino zglasijo v informacijski pisarni, ki bo v prostorih Avtomoto društva, Tovarniška 1.

Na zborovanju bo govoril zvezni poslanec dr. Joža Vilfan.

Prostovoljci - borci za severno mejo v Kranju

Ob tabornem ognju

Partizansko grobišče - kamen spotike

Občinska skupščina Dravograd je prevzela domicil za Severnokoroški bataljon, ki se je zadnjo vojno zimo bojeval na Svinji onkraj Drave. V soboto za dan mrtvih pa je delegacija odnesla venec občinskega odbora ZZB na grobišče padlih s Svinje na pokopališču v Sentrupertu pri Velikovcu.

Tudi sam sem šel z delegacijo kot predstavnik borcev tega bataljona. O tem, kar sem tam videl, smatram da je moja dolžnost nekaj spregovoriti in tudi napisati. Iz cerkvenega zidu v Sentrupertu žalostno gleda spomenik, ki priča o trpljenju in žrtvah. Tako težko ga najdeš, čeprav si že na pokopališču. To tudi kaže, kakšen pomen mu pripisujejo. Grobišče padlih borcev pa je obraščeno s travo in nihče ne ve, kje so grobovi. Še bolj žalostno pa je, da čez tako zaraščene grobove povrh še vozijo traktorji in se kolesa vdirajo globoko v rušo, ki pokriva ostanke mrtvih.

Nedaleč proč je nemško vojaško pokopališče, ki je vzorno urejeno, celo tako, da je nekaj takega težko

najti daleč naokrog. Poleg grobov nemških vojakov smo našli grob neznanega padlega partizana, ki se ne loči od grobov Nemcev. V kotu pokopališča ima lepo urejen in oskrbovan grob neki ustaški general.

Borci, ki so se bojevali za pravo svobodo, tudi za svobodo Avstrije, so popolnoma zapuščeni. Zdi se mi, kot bi nekateri šli na grobišče kot sramoto za Velikovec in okolico. Ne najdem več besed za vse to, samo to rečem, da so tamkaj pokopani fantje bili vojaki in da so se na avstrijski zemlji bojevali skupaj z Avstrijci proti istemu sovražniku, fašizmu. Padli so za svobodo na avstrijskih tleh, zdaj pa naj bi bili kamen spotike. Ta »kamen spotike« so sicer neznanci že dvakrat minirali.

Videl sem, kako je prišla delegacija iz Nemčije in prinesla venec na grobove svojih vojakov in na spomenik, ki je tudi drugače lep. Nikomur ni v napoto ne spomenik, ne vrtnice in sveče na grobovih. Naš spomenik pa kot bi vse to sramežljivo gledal izza vogala.

Vprašal bi vas vse borce, ki ste se bojevali na Svinji skupaj s tistimi, ki zdaj leže na pokopališču v Sentrupertu, ali so naši tovariši to zaslužili. Ali so zaslužili, da vozijo čez njih traktorji? Ali niso vredni, da prižgejo na njihovih grobovih vsaj eno svečo tudi doma-

čini iz okolice? Tako pa kaže, da se okoličani bojijo spomenika in da se nihče ne upa prižgati sveče ali položiti rož. Mišljenja sem tudi, da bi moral vsaj odbor koroških partizanov nekaj narediti. Pa tudi avstrijske oblasti, saj so grobovi padlih vojakov, vseh po vrsti, zavezniških tako kot nemških, z zakonom zaščiteni. Ali mar partizane ne štejejo za vojake?

Glede na dobre sosedske odnose z Avstrijo sem prepričan, da bi se dalo kaj ukreniti, predvsem pa zaščititi in urediti grobove. Da bi tudi naš boj tam nekaj predstavljal, pa čeprav samo na pokopališču. Če je potrebno, bomo tudi mi pomagali.

Kako hudo je svojem padlih, ko obiščejo ta kraj. Že tako jim je težko, ko nimajo svojih dragih na domačem pokopališču.

Vprašam se tudi, zakaj so padli s Svinje pokopani ravno v Sentrupertu. Najbrž so neke sklenili, naj bi tamkaj pokopali vse padle vojake v okolici Velikovca.

Upam, da ko bomo drugič prišli na to pokopališče, ne bo več tako in da se bo zganila vest vseh, ki so za ne bo več tako in da se bo zganila vest vseh, ki so za sožitje med narodi, za napredek in za pieteto do mrtvih.

IGNAC ZDOVC, Črna na Koroškem

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

OB 25. OBLETNICI 4. PREKOMORSKE BRIGADE

Prvo partizansko odposlanstvo pri zaveznikih

Teško in odgovorno nalogo vodje prve partizanske misije pri zaveznikih sta dobila politični komisar obalne komande dr. Sergije Makiedo in inž. Adam Armand. Dne 2. oktobra 1943 je ta lokalna misija odplula brez vednosti in odobritve vrhovnega štaba z Visa proti Bariju. Na krovu parnika »Bakra« je bilo še 25 težkih ranjencev, zdravnik dr. Andjelković s tremi bolničarkami ter italijanski zdravnik dr. Ubertali. Poleg njih je bilo na ladji še 125 židovskih beguncev in bivših italijanskih vojakov. Parnik je bil dobro oborožen in je imel izurjeno posadko, na ladji pa je plapolala jugoslovanska zastava s peterokrako zvezdo, ki glede na mednarodno pravo tedaj še ni bila priznana.

»Bakra« je odplul proti Italiji, vendar ne da bi partizani vedeli pravzaprav, kakšno je stanje na morju in tudi ne, kakšen je položaj na italijanskih tleh. Vedeli so le, da so zavezniki že osvobodili Bari, niso pa vedeli, če je pristanišče še minirano.

Dr. Sergije Makiedo je imel s seboj v angleškem jeziku napisano pooblastilo, s katerim sta on in inž. Adam Armand pooblaščen na odštata IV. operativne cone narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije, da stopita v zvezo z zavezniškimi oboroženimi silami in da soglasno rešujeta vsa vprašanja bojnih operacij, vprašanje beguncev, repatriiranje in prehrano italijanske vojske, vračanje naših internirancev, prevoz težkih ranjencev naše vojske, vrnitev našim oboroženim silam vojne in trgovske ladje in druge plovne objekte, ki jih je odpeljala italijanska vojska, ter vsa ostala vprašanja v zvezi s pomočjo naši vojski po zakonu o posojilu in najemu na podlagi naših zavezniških odnosov.

V dokumentu je še izražena prošnja zavezniškemu komandantu, naj bi pomagal naši misiji pri vseh vprašanjih, ki so pomembna za našo narodnoosvobodilno vojsko.

Parnik »Bakra« se je 3. oktobra ob 9. uri dopoldne zaustavil nekaj

milj od obale v Bariju v bližini pristanišča. Po izmenjanih spoznavnih znakih se mu je približal italijanski luški čoln. Ugotovili so, da je bil pristaniški pilot Italijan, in so spoznali, da imajo Italijani še vse luške službe v svojih rokah. Ko je posadka »Bakra« to videla, se ni hotela podrediti proceduri italijanske luške kapitanije in je ravnala po svoje. Zelo so bili tudi začuden, ker niso opazili nikjer zaveznikov. Po prihodu v pristanišče so najprej izkrcali italijanske vojake, nato pa Žide, ki so se razbežali na vse strani. Italijanski vojaški zdravnik, ki je spremljal naše ranjence, je brž poskrbel, da so jih prepeljali v vojaško bolnišnico v Bariju. Ko so le prišli do zavezniške komande, naši tovariši niso mogli doseči ničesar, ker so bila tu samo operativna poveljstva, pač pa so jih napotili v Brindisi, kjer se je tedaj nahajala najvišja zavezniška komanda za Italijo.

Toda izkazalo se je, da tudi ta komanda ni bila kompetentna, da bi opravljala zadeve, navedene v dokumentu. Njen komandant pa je izjavil, da v tem primeru vidi tudi določene politične komplikacije, v katere se on ne more spuščati, saj zavezniške vlade priznavajo begunsko jugoslovansko vladu in bo to prav gotovo vplivalo tudi na stališče drugih višjih vojaških poveljstev do te misije.

Ne glede na to pa je komanda v Brindisiu le dala naši vojaški misiji posebno letalo, ki jo je odpeljalo v Alžir, kjer je bila takrat zavezniška komanda za Sredozemlje, na čelu katere je bil ameriški general, kasnejši ameriški predsednik Dwight Eisenhower. Tu je treba pripomniti, da je spadalo Vzhodno Sredozemlje pod komando Bližnjega vzhoda, ki ji je tedaj načeloval britanski feldmaršal Wilson. Meja med področjema je tekla vzdolž sredine Jadranskega morja. Tako je Italija spadala pod Eisenhowerjevo komando, medtem ko je spadal Balkan pod komando feldmaršala Wilsona.

V Alžiru je bilo naše odposlan-

Evakuacija ranjencev iz Slovenije na letališče Škabrnje pri Zadru marec — april 1945.

stvo zelo dobro sprejeto, vendar pa so v razgovorih zavezniki vedno poudarjali vprašanje begunske vlade, s katero so imeli vsestranske diplomatske stike. Zaradi tega so bili tudi mnjenja, da bi vse morebitne sporazume glede pomoči partizanom držali v tajnosti ter da bi vse delali izključno na vojaški podlagi.

Z zahtevami naše misije se je dije časa ukvarjal tudi OSS (Office of Strategic Service), urad ameriške obveščevalne službe, ki se je ukvarjal z diverzijami, sabotažami in vohunstvom na sovražniškem ozemlju za fronto. Vendar je naše odposlanstvo tudi ta urad pošiljal od ene komande do druge, povsod pa so natančno ugotavljali njihovo identiteto; ameriška protiobveščevalna služba pa je tudi raziskovala, če niso mogoče naši ljudje dobro zakrinkani nemški vohuni.

Končno so zavezniki določili ameriškega majorja Louisa Houta in poročnika Thopsona kot oficirja za zvezo, da bosta skrbela za uresničitev plana »skupine Makiedo«. Major Huot je tedaj pripadal komandi na Srednjem vzhodu, ki je imela sedež v Kairu in je bil zadolžen za vprašanja Jugoslavije. Ravno takrat se je pripravljala za odhod v Italijo, da bi začel z akcijami na področju Jadrana. Kmalu se je spoprijateljil z dr. Makiedom in dosegel od ko-

mandanta Eisenhowerja generalno pismeno instrukcijo, po kateri naj bi šli Jugoslovanci na roko pri izvršitvi njihovega plana. Prav ta akt pa je v Alžiriji bil odločujočega pomena, saj so naši predstavniki v zelo kratkem času uspeli dobiti od vojaških ustanov 400 ton raznovrstnega vojaškega materiala. Na razpolago pa so jim dali tudi ladjo, ki je ta material odpeljala v Bari. V primerjavi s pomočjo, ki so jo dotedaj zavezniki odvrgli z letali, je bila ta pomoč naravnost ogromna.

V sporazumu med našo misijo in zavezniki je bilo določeno da bodo material zavezniki dovažali do Barija, za prevoz čez morje pa morajo skrbeti partizani. In tako je kmalu nastal, v zvezi s tem domala nerešljiv problem: kje dobiti skladišča za ta material, saj je bilo jasno, da ladij ne bo dovolj. Zavezniki bodo tako lahko rekli, kaj partizani sploh zahtevajo material, če ne vedo, kam z njim. Vse to je naši misiji rojilo po glavi, ko je skupaj z zavezniškima oficirjema odletela iz Alžira v Taranto v južni Italiji.

V Tarantu je naša misija imela uspešne razgovore z viceadmiralom Powersom, ki je našemu odposlanstvu že pred odhodom v Alžir obljubil pomoč pri vzdrževanju ladij. Ob tej priložnosti je viceadmiral daroval za NOVJ 200 ton hrane in sanitetnega materiala, ki so ga prepeljali v Bari. Toda v Bariju so naleteli na resne težave. Povsod je bilo namreč čuti prste jugoslovanskih kraljevskih predstavnikov, ki so napenjali vse sile, da bi našo delegacijo onemogočili.

Na »Bakru« so bila potrebna popravila, primanjkovalo pa je tudi goriva in maziva. Dr. Makiedo in major Huot sta odšla k oficirju v luško kapitanijo v Bariju, ki je bil za to odgovoren.

Toda ta oficir, ki so mu pravili kar NOIC (Naval Officer in Charge — Pomorski poveljujoči oficir), je bil izrazito sovražno razpoložen do partizanov in je oba odposlanca sprejel z odkritim omalovaževanjem. Srdito je odklonil pomoč ter kazal odkrite simpatije do predstavnikov jugoslovanske kraljevine vojske, zraven tega pa imenoval partizane »tatove« ter »umazano, raztrgano bando beračev«.

Šele na ostro intervencijo majorja Huota in viceadmirala Powersa je NOIC dal bon za 400 ton premoga in poskrbel tudi za popravilo ladje.

Ko je prispelo v pristanišče Bari omenjenih 200 ton materiala iz Taranta, je bilo na voljo že več partizanskih ladij, med njimi tudi ladja »Makarska« in nekaj motornih motornih jadrnic, ki so pripeljale iz Dalmacije židovske begunce ter bivše vojake italijanske vojske. Te ladje so sprejele omenjeni tovor.

Med tem pa so začeli četniki že odkrito groziti članom posadke »Bakra«, škodoželjni NOIC pa je skušal na vsakem koraku ovirati

pretovarjanje. Tako je na primer prav tedaj, ko so bili partizani močno zaposleni s pretovarjanjem 200 ton materiala, poslal pomoči iz Taranta še 400 ton premoga in naročil, da morajo biti vagoni izpraznjeni do zore. Računal je, da partizani tega ne bodo zmogli. Vendar pa se je uštel, kajti partizani so od najvišjega oficirja od navadnega vojaka poprijeli za lopate in še pred zoro izpraznili vagoni, čeprav je poleg tega še deževalo.

Ko je bil »Bakra« naložen, je naša misija z dr. Makiedom na čelu premestila svoje »pisarne« z »Bakra« na ladjo »Makarska«, ki so jo partizani začeli uporabljati kot plavajoče skladišče premoga in drugega materiala.

Dne 15. oktobra je »Bakra« izplula iz pristanišča Bari proti domovini in tako je bila odprta pot prek Jadrana, po kateri so partizani prepeljavali material do konca vojne. »Bakra« je na svojem prvem potovanju prepeljal na Vis 55.288 kg hrane ter 8.800 kg sanitetnega in drugega materiala.

S prvo pošiljko materiala iz Italije na Vis sta odpotovala tudi dr. Makiedo in major Huot, medtem ko se je inž. Armand zdravil v Bariju, saj se je kmalu po prihodu hudo poškodoval, ko je neresčno padel po stopnicah. Po prihodu na Vis sta Makiedo in Hout odšla na štab VIII. korpusa, od koder pa so ju poslali v Jajce, kjer se je tedaj nahajal vrhovni štab. Tu sta se pogovarjala tudi s tovarišem Titom, ki je prejel ostro obsodilo samovoljno početje lokalnih političnih ter vojaških oblasti v Dalmaciji, vendar je zdaj v celoti odobril uspešno opravljeno delo dr. Makieda ter ga postavil za v. d. šefa delegacije NOV in POJ v Italiji.

Ob tej priložnosti pa je major Huot napravil dragoceno uslugo NOVJ, saj je nagovoril člana ameriške misije Farisha, da je odšel z njim v Italijo, kjer je napisal znano »Farishevo poročilo«, ki so ga izročili Rooseveltu, ko je odhajal na sestanek velike trojice v Teheran. To poročilo, ki smo ga že omenili, je dal ameriški predsednik prebrati tudi Stalinu in je bilo kot že rečeno osnova za sprejem sklepov na tej konferenci o vsestranski zavezniški pomoči NOVJ in je v aktih te konference tudi omenjeno. Poleg tega pa je major Huot vzel ob povratku v Italijo tudi seznam materialnih potreb, ki ga je sestavil vrhovni štab.

Tako se je rodila prva partizanska misija pri zaveznikih, ki je odigralo zlasti važno vlogo pri formiranju prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot.

Fotografija z vprašajem

Današnja fotografija verjetno predstavlja borce jurišnega bataljona 15. divizije, nastala pa naj bi marca leta 1945 v Suhi Krajini. Tovariš na levi z opasanim revolverjem, ki nam kaže hrbet, je verjetno komandant VII. korpusa Franc Poglajen. Pišite nam, če smo se v svojih domnevah o izvoru fotografije zmotili in kaj torej predstavlja!

POMAGAJ SI SAM
IN UNIOR
TI BO POMAGAL

Pisma uredništvu

Odstranimo staro mejo!

V eni zadnjih številčk »TV 15« je tovariš Franc Stefančič iz Cerknice vprašal, zakaj ga ljudje še vedno »žalijo« s Primorcem in mu očitajo službo v italijanski vojski, urednik lista pa je pod članek pripisal: »... Zares, do kdaj se bomo, kol udeleženci NOV, še šli Primorce in Stajerce?« Na ti dve vprašanji še ni odgovora. Zato bom skušal odgovoriti jaz po lastni presoji.

Prvo: pojem Primorske je v več ozirih relatičen. Geografsko vzeto naj bi to bil pas tik ob morju. Tako so jo pojmovali do zasedbe slovenskega ozemlja po prvi svetovni vojni. Po zasedbi pa so Italijani dali zasedenemu ozemlju imena, ki s Primorsko niso imela nikakršne zveze in je ozemlje po Rapalski pogodbi postalo del Italije.

Ze srednjeveški fevdalci so slovensko ozemlje razdelili na gospodarska področja in jih imenovali po svojih značilnostih. Vsako področje je imelo v življenju fevdalca določeno nalogo: Gorenjska je služila za lov, Koroška je dajala rudo in les, Stajerska in Dolenjska sadje in vino ter Primorska rube in sol. Notranji del pa je bil »povezava« med njimi in dal so mu ime Notranjska. To je bila pokrajina tovarnikov in šeparjev, obsegala pa je področje od Ljubljane preko Žirov na Vipavsko, do Divače, Črnega Kala, Hrške Bistrice na Kolpo, ki je označevala hrvaško mejo in po soleski tisi na Krk. Prebivalci večine kraškega predela so se imenovali Kraševci.

Po zasedbi je Italija uklopala mejo, kakor da se ne bo nikdar več umaknila. Mi, ki smo živeli to stran meje, teh meja nismo nikdar priznali in nikdar govorili: »grem v Italijo«, »sem bil v Italiji« itd., ampak vedno le: »tam čez«, »grem tja čez«, ali sem prišel od »tam čez«, še manj pa smo tedaj vedeli o kaki »Primorski«, saj smo si celo za Trst zamišljali, da je notranjski.

Vendar je tako nastala meja, od vsega sveta priznana in nedotakljiva. Ni pa ostala nedotakljiva za naše borce, ki so nekajkrat odšli čeznjo razpihovat vstajo in pomagat krivično oddvojenemu slovenskemu ljudstvu. In hodili so zopet samo »tja čez«! Polagoma, toda vztrajno pa se je vrivala med ljudi od nekeod prinešena beseda »Primorska«, »Primorci«. V bistvu je ta beseda prvič med nas vnesla kali sedanega zbadanja.

Okupator je odšel, ostala pa je njegova meja, trdno zasidrana v srce slovenske zemlje z železom in betonom. Nekoč so ljudje iz protesta te kamne podirali kljub najstrožjim kaznim, sedaj pa kamni mirno stoje, ko da preko njih ni predvajala osvobodilna armada; mirno stojijo, opozarjajoč na našo nacionalno malomarnost. Oblast je pustila neokrnjeno okupatorjevo trobo: katastrsko občno »Kučja vasa«, ki seka lastnino kmetov vse do Kastava na morju pa do srede Gorenjske. Italijanski neofašisti v Trstu pa zbijajo neofašistične parole na naš račun: še bomo prišli nazaj, saj še vedno priznate naše meje in našo ureditev; sem hodijo namreč na lov in ribolov, mnogi, ki so nekoč že kot okupatorji hodili po naši zemlji, in opazujejo nepremaknjene mejne kamne in uzakonjeno upravno razdelitev Notranjcev na »Primorce« in ostale Slovence. Tako je to. Stefančič postal »Primorec« in žalostno je, da se celo sam priznava za »Primorca«, čeprav je bil rojen v srcu Notranjske.

Za urednika je to delno že pojasnilo in je treba iti še malo naprej. Koroška, ki je tudi že 50 let razdvojenka, je še vedno Koroška, čeprav se deli na Avstrijsko in Slovensko Koroško, Notranjska pa je enostavno izgubila iz ljudskega pojmovanja, kajti tudi Notranjske tostran italijanske meje ne spominjajo več. Dnevno v časopisu naštevajo slovenske pokrajine, toda Notranjske ni med njimi. Kaj smo? Ali smo »Primorci« ali brezimenci? Ob proslavi 100 letnice slovenskega gasilstva v Metliki sem slišal, kako je uradni predstavnik pozdravil vse delegacije

od tu in iz zamejstva, le Notranjske ni bilo nikjer. Ko so na neki šoli na Dolenjskem, kjer je poučeval nedavno umrli Edo Turnher, odkrili ploščo, je novinar napisal, da je bil rojen v Loškem potoku na Notranjskem. Užaljeni Potočani so takoj objavili v tisku, da je Loški potok na Dolenjskem in ne na Notranjskem. Menda se tudi bojijo, da ne bi prišli pod »Primorsko«. Žalostna ugotovitev pa je, da je ostanek Notranjske le ozekek koridor od Hotedersice do Prezida, širok le dober streljaj, kolikor znaša razdalja od Debelega kamna na Javorniku do Potoških senožeti nad Loško dolino.

Kam vodi ta nesmiselna delitev nekoč močne pokrajine, katere ostanek si ne more ustvariti ne gospodarskega, ne kulturnega in še manj turističnega položaja? Ob članku v ND od 1611-69 »Tržaška kriza« se človek zdrzne ob spominu, s kakšno težavo smo držali zavezniške in jih odvrnili od meje, ki bi, če bi prišli do nje, postala druga koroška meja. Nujno je, da se ta meja takoj odpravi z vsemi njenimi upravnimi ureditvami, pa ne bo več očitkov in namigavanj pripadnosti, to ali onstran »meje«. Notranjska, ki je dala prvi in največ borcev za osvoboditev sedanje »Primorske« med vojno, je tudi po vojni dala ves svoj gospodarski, politični in ad-

ministrativni kader okraju Postojna samo zato, da bi se čimprej in za vedno zbrisale posledice petindvajsetletne razcepljenosti. In sedaj? Nekdanji naši dvolastniki so sedaj še na slabšem, ker imajo dve sodišči, dve davkariji, dve upravi socialnega zavarovanja in sploh vsega, kar se po zemljišči mora deliti. In teh oblasti ne morejo obiti, kakor so lahko italijanske. Žalostni ostanek Notranjske pa je doživel še eno razkosanje: gozdove so si razdelila Gozdna gospodarstva Postojna, Ljubljana in Kočevje, kamor odhaja ves dobiček, priteka pa ničesar. Postojnski turizem skrbno čuva svojo prednost v »Primorski« ki avtomatično spada v plan obalne turizma, ljubljanski pa jo vodi v evidenci le toliko, da ji pošlje kakega obubožanega turista. Tako je razkosana pokrajina, z vsemi turističnimi znamenitostmi, ostala popolnoma osamljena, oropana, pozabljena. Nima svojega lokalnega glasila, ker je premajhna. Glasilo naj bi izdajale občine Cerknica, Logatec in Vrhnika po vzgledu drugih pokrajin, konkretno Dolenjske, kjer ima kar devet občin skupno glasilo »Dolenjski list«. Toda Vrhnika se za osamljenega soseda ne zmeni, ker se smatra za predmestje Ljubljane, Logatec pa jo vztrajno posnema.

Torej, po ukinitvi in izbrisu nekdanje krivične italijanske meje, popravku v katastru ter vzpostavitvi stanja pred letom 1918 ter združitvi Notranjske v okviru, kakršnega je videl še Valvasor, naj bi odpadla vsako pojmovanje, ki nam ga je pretil vsilil okupator, nato pa še mi sami sebi.

J. VIDRIH

Zavestno blatenje naše družbe?

Morda ne bi bilo napak, če bi kritikastrji, ki še vedno ne priznavajo veličine naše borbe za osvoboditev, le pomislili na to, kaj bi bilo pri nas, če ne bi z orožjem v roki branili pravic in obstoja našega naroda. Premalo bi bilo, če bi se bili zanašali na zavezniške, sami pa držali roke križem in čakali na zlato svobodo, brez boja in žrtvev.

Tako bi lahko odgovorili nekoli-ko vinjenima tovarišema, ki sta v nekem javnem lokalu na veliko govorila o politiki. Ni ju motilo, da so pri sosednji mizi sedeli nekdanji borci in aktivisti, katere sta dobro poznala, niti ne, da sta slišala na svoj račun marsikatero pikro in odkrito besedo. Trdila sta svoje, prepričana, da imata prav in da jima nikdo nič ne more, če še tako obrekujeta družbo in posameznike.

Povod za razgovor je bil nedavni dogodek v Železarni na Jesenicah, ki je vrgel senco na nekatere člane ZK in ZB NOV. Ti ljudje niso vredni, da so člani omenjenih organizacij. Brez dvoma je, da sta obe organizaciji že storili

potrebno, da sta ljudi, ki so si privoščili družbeno premoženje, izključili iz svojih vrst. Vendar ljudje, ki iščejo hibe in napake v naši družbeni ureditvi, imajo dovolj snovi za obrekovanje vse naše socialistične ureditve in jih prav nič ne moti, če so krivični in pristranski. Res je tudi, da marsikdaj sami dajamo orožje v roke našim nasprotnikom, ker premalo pazimo, kakšne ljudi imamo v vrstah naših političnih organizacij. Tovariši, ki so tako na debelo izrabljali ljudsko premoženje in ki so bili pred tem na odgovornih delovnih mestih, se niso zavedali, koliko moralne škode so napravili družbi, kjer so do nedavnega veljali za vzor poštenosti in predanosti.

Seveda vse to še ne pomeni, da imajo taki ljudje, kot omenjena kritikastra, pravico blatiti družbo. Prav jima je povedal nekdo od sosednje mize, da naj se raje pogledata v ogledalo in ugotovita, če sta res brez vseh napak in hib.

No, pa tudi ob tega sta se obregnila, češ kaj imaš danes od tega, ker si med okupacijo zbral za partizane obleko in živež in si bil potem po koncentracijskih taboriščih, po vojni pa si bil povsod, kjer bi te ne bilo treba, ter bi lahko brez tebe opravili. No, družba nekdanjih borcev in aktivistov je raje zapustila lokal, kot pa se poslušala zbadljivke od takih ljudi, ki iščejo le slabe strani naše družbene ureditve, uspehov pa ne vidijo ali jih nočejo priznati.

S.Š.

OB ŠESTDESETLETNICI

Odlikovanje Francu Kimovcu - Žigi

V soboto, 22. novembra, je predsednik skupščine SR Slovenije Sergej Kraigher izročil članu predsedstva republiške konference SZDL Francu Kimovcu - Žigi red republike z zlatim vencem, s katerim ga je za dolgotrajno revolucionarno delo in ob njegovi šestdesetletnici odlikoval predsednik republike Josip Broz-Tito.

Ob podelitvi tega odličja je predsednik Sergej Kraigher zlasti poudaril prispevek Franca Kimovca k predvojnemu revolucionarnemu boju, zasluge v narodnoosvobodilnem boju in v povojni izgradnji.

Številnim čestitkam ki jih je v teh dneh prejel Franc Kimovec - Žiga, se pridružuje tudi naše uredništvo.

Pravna posvetovalnica

Ponovno sprejetje odpuščenega delavca

Tapetniška delavnica v vašem podjetju je bila ukinjena in tako ste skupaj s še tremi drugimi delavci izgubili delo. Druge možnosti zaposlitve v okviru vašega podjetja ni bilo. To ste z razumevanjem sprejeli na znanje in se zoper odločbo o prenehanju dela niste niti pritožili niti niste sprožili delovnega spora. Podjetje vam je sicer tudi šlo na roko in vam je pomagalo pri iskanju nove službe. Sedaj, ko je minilo devet mesecev od takrat, pa ste zvedeli, da bodo v podjetju spet ustanovili tapetniški obrat. Obrnili ste se na personalno službo podjetja, ker s sedanjo službo niste zadovoljni. Zeleni bi se spet zaposlili v prejšnjem podjetju in ste upali, da bodo imeli razumevanje. Zvedeli pa ste, da so že sprejeli novega delovodjo tapetniškega obrata in enega novega delavca, da pa jih nameravajo sprejeti še več. Na vašo prošnjo, naj tudi vas sprejmejo nazaj v delovno razmerje, pa so vam odgovorili, da to ne bo več tak obrat, kot je bil prej, da gre za docela drugačno delo, za

delo z novimi materiali, za kar vi niste usposobljeni. Res je sicer, da bi se novemu delu morali šele priučiti, vendar gre za delo v stroki, v kateri ste sicer izučeni. To, da ne bi bil problem. Zlasti še, ker so se tudi drugi delavci, ki delajo s temi novimi materiali, morali nanovo usposobiti za to delo. Zato sprašujete, ali ostaja kaka možnost, da dosežete ponovno sprejetje na delo v prejšnjem podjetju.

Temeljni zakon o delovnih razmerjih je v tem pogledu jasen in daje vso podporo delavcem, ki jim je delovno razmerje prenehalo v takih okoliščinah, podjetja pa so jih kasneje skušala na podobne načine izigrati. Člen 104 navedenega zakona pravi takole: »Delavec, ki mu je delo v delovni organizaciji prenehalo v smislu čl. 103 tega zakona (odprava delovnega mesta) ali zaradi trajnega zmanjšanja obsega dela ali postopovanja, ima pravico znova stopiti na delo v delovno organizacijo, če delovna skupnost v enem letu od prenehanja dela delavca znova vpelje na

delovno mesto oziroma vpelje podobno delovno mesto ali poveča število delavcev na delovnem mestu, za katero delavec po svojih delovnih sposobnostih zadovoljuje zahteve.«

Kaj to pomeni, je jasno iz samega teksta zakona. Če je delavcu delovno razmerje prenehalo zaradi odprave delovnega mesta ali zmanjšanja obsega dela, delovna organizacija pa to delovno mesto znova vpelje, vpelje podobno delovno mesto ali na delovnem mestu poveča število delavcev, lahko delavec zahteva, da ga sprejmejo na delo. Če ga delovna organizacija na delo ne sprejme, lahko delavec to uveljavlja s tožbo. Če so okoliščine take, kot jih zahteva zakon o delovnih razmerjih (znova vpeljano delovno mesto ali podobno mesto ali pa povečanje delavcev na obstoječem delovnem mestu), bo s tožbo vsekakor uspel.

V konkretnem primeru gre za ponovno uvedbo tapetniške delavnice. Čeprav zatrjuje podjetje, da gre za delo z novimi materiali, gre najbrž za delo, za katerega se zahteva tapetniška kvalifikacija. In če bo to ugotovljeno, boste lahko s tožbo uspešno uveljavili svojo vrnitev v podjetje.

Pozdravljeni naši soborci!

Skoraj vsako leto pridejo k nam na obisk nekdanji borci 1. avstrijskega bataljona, ki se je leta 1945 bojeval kot 4. bataljon Cankarjeve brigade na Dolenjskem. Kot je znano, je bil ta bataljon ustanovljen 24. novembra 1944 v vasi Tribučah pri Črnomlju. Imel je dve četi, vsega skupaj je bilo ob ustanovitvi v njem 76 borcev. To število je do konca vojne naraslo na 144, vsaj po dosedanjih ugotovitvah. V bojih je padlo 12 borcev, 14 pa je bilo ranjenih. Komendant in politični komisar sta bila španska borca, oba sta bila ranjena in je konec vojne bataljon dočkal pod vodstvom drugih. Za po-

moč je bataljon imel tri Slovence, operative oficirje, ki so znali nemško.

Po ustanovitvi se je bataljon uril v Beli krajini, nato pa je prišel v Suho krajino, na območje Jama-Dvor-Male Lašče-Smuka. Ob koncu vojne se je udeležil napada na Kočevje in pohoda proti Ljubljani. Dne 7. julija 1945 je bataljon prispel na Dunaj.

Razen tega bataljona so bili v Srbiji ustanovljeni še štirje avstrijski bataljoni.

Avstrijski borci v eni izmed najslavnejših naših brigad, z avstrijskimi trobojnicami na levi nadlakti, so v praksi kovali razumevanje med narodi. V času, ko je nemstvo veljalo za nacizem, so to s svojo krvjo zanikali in dokazovali nasprotno. Bili so tisto jedro, iz katerega se je že začelo razraščati avstrijsko protinacistično in osvobodilno gibanje, dostojen naslednik svetlih tradicij množice revolucionarjev.

Letos so nekdanji borci avstrijskega bataljona prišli v soboto dopoldne prek Šentilja in Maribora v Celje, kjer so si ogledali spomenik in »Stari pisker«. Nato so obiskali muzej v gradu Brestanica. Prenocili so na Otočcu, v nedeljo pa so se odpeljali v Tribučah. Spotoma so zbrali nad 3000 šilingov za Banjaluko.

Na osnovni šoli v Tribučah je vzidana plošča v spomin na ustanovitev 1. avstrijskega bataljona. Tam se je zbralo kakih 60 preživelih borcev. Navzoč je bil tudi avstrijski konzul iz Ljubljane dr. Heinrich Riesenfeld. Z naše strani so se proslave udeležili predsednik ZKB NOV Slovenije tovariš Janjo Rudolf, častni predsednik ZKB in prvi komendant partizanov v Sloveniji Franc Leskošek-Luka, general Jaka Avšič, podpredsednik ZKB Franc Kresečičan ter predstavniki črnomaljske občinske skupščine. Gošnje so šoli darovali snemalno kamero, domačinke pa so jim postregle z orehi, slivovko in jabolkami.

Po polaganju venca v Tribučah so se gostje odpeljali v Črnomelj, kjer so si ogledali prireditve s kulturnim programom in prosvetnem domu.

Kmetijska zadruga Vrhnika

čestita vsem delovnim ljudem v mestu
in na vasi, borcem in aktivistom NOV in
poslovnim prijateljem za obletnico rojstva
nove Jugoslavije – 29. november.

Komunalno stanovanjsko podjetje Vrhnika

čestita vsem poslovnim prijateljem
in delovnim ljudem – borcem
in aktivistom NOV za dan republike –
29. november.

Komunalno podjetje Ravne na Koroškem

opravlja prevozne storitve ter komunalne
in obrtne usluge

Čestitamo ob dnevu republike vsem delovnim ljudem
Jugoslavije.

Dimnikarsko podjetje Ravne na Koroškem

čestita delovnim ljudem in poslovnim
prijateljem za 29. november 1969 –
dan republike in želi prijetno praznovanje

Hkrati sporočamo, da imamo novo telefonsko
številko 86039

Gradbeno podjetje Dravograd

čestita delovnim ljudem in poslovnim prijateljem
za dan republike.

Izvršujemo vsa gradbena dela
v dogovorjenem času in v solidni izvedbi

Mesarija — Pekarna Ruše

čestita delovnim ljudem, poslovnim prijateljem
in vsem nekdanjim borcem NOV za 29. november –
dan republike.

Tovarna dekorativnih tkanin Ljubljana, Celovška cesta 280

čestita vsem delovnim ljudem,
proizvodnim organizacijam
in nekdanjim borcem ob 29. novembru –
obletnici rojstva nove Jugoslavije.

Skupščina občine Murska Sobota

z družbeno političnimi organizacijami

čestita vsem občanom, delovnim kolektivom,
poslovnim prijateljem in vsem tistim,
ki so se kalili na bojnem polju in v povojni graditvi
naše socialistične domovine – ob jubileju,
ko so ljudske množice preko svojih predstavnikov
v takratni Ustavodajni skupščini v Beogradu
leta 1945 – proglasili našo domovino za republiko.

»ETIKETA«

Žiri

čestita delovnim ljudem,
poslovnim prijateljem in borcem NOV
za 29. november – dan republike.

Trgovsko podjetje »Potrošnik — Izbira« Lenart v Slovenskih goricah

nudi našemu potrošniku prehrabeno in manufakturno
blago, ter vse vrste ostalega trgovskega blaga

Delovnim ljudem in poslovnim prijateljem
želimo prijetno praznovanje 29. novembra.

Samopostrežna restavracija »Center« Maribor, Prešernova 8

priporoča obisk samopostrežne restavracije
in novega gostišča »PRI TREH RIBNIKIH« Ribniška 3.
Hrana in pijača po izbiri.

DELOVNIM LJUDEM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM
ČESTITAMO ZA DAN REPUBLIKE – 29. NOVEMBER.

Gradbeno podjetje »Granit« Slovenska Bistrica

izvršuje vse vrste gradbenih del – prodaja stanovanj za trg.

DELOVNIM LJUDEM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM
PRISRČNE ČESTITKE ZA DAN REPUBLIKE – 29. NOVEMBER.

Industrija metalnih polizdelkov »Impol« Slovenska Bistrica

Delovni kolektiv prisrčno čestita
vsem kolektivom v Jugoslaviji,
delovnim ljudem, poslovnim prijateljem
in vsem nekdanjim borcem
za 29. november – dan republike

Kulturni obzornik

OB TRIDESETLETNICI UMETNIŠKEGA DELA
RADA SIMONITIJA

Življenje za pesem in glasbo

Živo srce, neomajna vera in ljubezen do umetnin, ki jih je moral oživljati — to je najgloblja značilnost dirigenta in skladatelja Rada Simonitija. Vedel je, da se skladateljevo srce najbolj odkriva v melodijah in zato jim je posvetil vso svojo bogato čustveno bit. Melodije so mu to vdanost povrnila in se pod njegovo roko pomladile, vzcvetele kot rože ter pele o veselju in bolečinah, o upu in obupu. In vsi, ki so peli pod njegovo roko, od otrok do pevcev v zboru, od solistov do ansamblov, so mu z navdušenjem sledili v ta svet neusahljive zvočne lepote. Ko se je ta lepota približala njegovi domišljiji in njegovim željam, si je s tihim in blaženim ter komaj zaznavnim nasmeškom pogladil brčice, češ: vendar je iz truda vzkliel sladek sad. In ta sad mu je dal moči, da je spet ubral to pot brez konca. Kajti ta pot nima konca — čeprav je že končana, te v željah spremlja tja do groba.

Pravzaprav je minilo že več kot trideset let, odkar je Rado Simoniti prijel za taktirko. Že v peti gimnaziji je vodil šolski zbor in štiri leta kasneje je imel že prvi javni koncert. Dve leti po končanem konservatoriju se je javil na razpis ljubljanske opere za mesto zborovodje in leta 1939 prišel stalno k tej gledališki hiši. Od te jeseni datira tudi njegov umetniški jubilej, ki ga praznujemo v teh dneh.

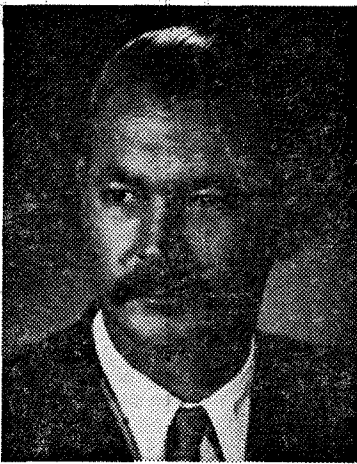
Pri ljubljanski operi je najprej vodil zbor šestintridesetih članov, ki je pozneje prerasel v zbor enainšestdesetih članov in kmalu postal odlična skupina, ki je zbujala priznanje vseh glasbenikov in še

posebno nas opernih dirigentov. Dobro se še spominjam izvedbe »Carmen«, ki sem jo sam vodil in v kateri je ta zbor še posebno zablestel. Lahkotnost, spevnost in plemenita udarnost, ki jo je znal izklesati z neumorno dosednostjo iz te odlične skupine, je bila na presenetljivi umetniški višini. V istem letu je že korepetiral balet in kmalu zatem dirigiral operete in baleta.

Delo Rada Simonitija je bilo prekinjeno leta 1943, ko so odkrili njegovo povezavo z Osvobodilno fronto, in čez noč je moral oditi na osvobodeno ozemlje. V Bariju je ustanovil pevski zbor »Srečko Kosovel«, ki je dolga leta med narodnoosvobodilno vojno in po osvoboditvi nosil plamenico jugoslovanske pevske umetnosti po vsej Evropi. V partizane je prinesel sveženj jugoslovanskih narodnih pesmi in zaslovel po njihovih obdelavah; izmed njih so nekatere ponarodele po vsej Jugoslaviji. Njegova postavitev znane makedonske narodne pesmi »Bole mi leži« je Makedoncem prav tako blizu kot Slovencem.

Po vojni je začel s pravo operno dirigentsko kariero. »Traviata« si je podajala roko z »Nabucom« glede na ogromno število predstav. Koroševemu svetovno priznanemu liku Sanča Panse je v »Don Kihotu« vtisnil ves čas njegovih melodij, »Prodana nevesta«, »Ženitev«, »Andrea Chenier« pa so poleg Bravničarjevega »Hlapca Jerneja« in moje opere »Prešerna« najbolj vidni mejniki njegovega dirigentskega udejstvovanja.

Simoniti je postal tudi prvi dirigent novoustanovljenega zbora filharmonije, ki je pod njegovim

vodstvom postal eden najvidnejših jugoslovanskih zborov in med drugim izvajal tudi skladbe, ki so se do takrat zdele neizvedljive, npr. Kogojeve zборе, mojo Kantato »Vizija«, Osterčeve zборе... Z Dragom Župančičem je oživil učiteljski pevski zbor »Emil Adamič«, ki je prevzel tradicije Maroltovega akademskega zbora. Ustanovil je otroški pevski zbor pri Slovenski filharmoniji, za katerega sta s Slavkom Šuligojem nabirala pevce po vsej Sloveniji, in to predvsem partizanske sirote. Zbor je pod Šuligojevim vodstvom dosegel izredno raven, izvajal najzahtevnejše skladbe in dal pobudo

mnogim skladateljem, da so komponirali zborovske skladbe. Ko je bil ta zbor razpuščen, je dal Rado Simoniti pobudo za ustanovitev jugoslovanskega celjskega glasbenega festivala, ki ima danes že mednarodni ugled in se ga udeležujejo vrhunski mladinski zbori iz vse Evrope. Tudi ustanovitev mesečnika »Zbori« je Simonitijevo delo in še in še.

Preostane nama še ena neverjetno razbohotena veja Simonitijevega umetniškega udejstvovanja: komponiranje. Simonitijeve zborovske skladbe zajemajo vse zvrsti, od enoglasnih otroških zborov do najzahtevnejših moških in mešanih zborov s solističnimi partiturnimi ter med njimi zelo pomembni samospevi partizanskih pesmi. Slednji so dosegli med pevci največjo popularnost. Njegova kantata za mešani zbor, solo in orkester »Mladinske brigade« na tekst Otona Župančiča ter končno njegova opera »Partizanska Ana«, ki je doživela že mnogo izvedb na radiu in 25. novembra svojo krstno koncertno izvedbo, so vredno in kvalitetno kronale njegovo skladateljsko dejavnost.

Trideset let, saj to je vendar premalo časa za to delo in za eno samo življenje, za eno samo srce in za sam duh. In če danes sreča Rada Simonitija in se z njim pomeniš o današnjih problemih, imaš sprčo njegove živosti, elastičnosti in življenjske sile vtis, da je pravkar na začetku in ne na višku svojih plodnih, požrtvovalnih in bogatih tridesetih umetniških let.

Dr. DANILO ŠVARA

Artur Conte: JALTA

Sestanku ameriškega predsednika Roosevelta, sovjetskega premiera Stalina in britanskega ministrskega predsednika Churchilla na Jalti dajejo zgodovinarji dovolj pozornosti, žal pa nimajo na razpolago skoraj nikakršnih dokumentov o tistih dneh v februarju 1945. Pred kratkim smo v slovenskem prevodu dobili knji-

go Arthurja Conteja »Jalta — delitev sveta«. Delo je za naše bralce bolj zanimivo kot zgodovinsko dragoceno, zlasti še, ker smo pri takšnih knjigah vajeni utemeljitev — vsaj z opombami ali kratko bibliografijo.

Prvo polovico knjige je avtor namenil opisu položaja na svetu v času jaltke konference. To so poglavja, ki so bralcu sicer že dobro znana iz drugih del, ki pa jih vendar z zanimanjem prebere, da si obnovi spomin. Sele drugi del je posvečen sestanku velike trojice. Tu se je Arthur Conte izkazal z mojstrskimi opisi — dostikrat le v nekaj vrstah — velikih treh in članov njihovih delegacij, tako da ima bralec pred očmi slehernega udeleženca. Avtor je spreten in duhovit, bralec ne obremenjuje z naštevanjem in številkami, sem ter tja zaneti imenitno iskrico humora.

Tudi zadnji del knjige, ki opisuje samo konferenco, je prejel podoba glavnih igralcev kot zgodovinska razlaga položaja in konference. Spoznamo bolnega in zanesenega Roosevelta, ki ne more verjeti, da Stalin, čigar dežela je toliko pretrpela pod okupatorjem, ne bi bil pošten v igri za zeleno mizo. Spoznamo eksplozivnega britanskega premiera, ki se med vsemi tremi še najbolj zaveda morebitnih posledic sklepov in se hoče upreti Stalinovim zahtevam po Poljski in Balkanu. In navsezadnje spoznamo velikega mojstra diplomatske igre Stalina, zdaj prijaznega, zdaj do konca nepopustljivega.

Razlaga posledic konference v Jalti je enostranska, prežeta s tisto filozofijo o »svobodnem svetu« in »komunistični nevarnosti«, ki jo poznamo tudi iz današnjih zahodnih časopisov. Tu je avtor naredil tudi najhujši spodrsilaj, zakaj pozabil je na objektivnost in se prepustil valu protikomunistične propagande.

Kot rečeno: »Jalta« je duhovit opis konference, napisan sijajno in spretno, obenem pa past za nepodkovane bralca. Če se bo poučen bralec izognil pastem v knjigi, pa si bo manj poučen pomagal s kratkim uvodom, ki ga bo na to opozoril. Napisal ga je dr. Metod Mikuš.

Knjigo »Jalta — delitev sveta« je prevedel Marko Selan, opremil jo je Miligoj Dominko, založil pa zavod »Borec«.

Zanimivosti

Solženicin izključen iz zveze pisateljev SZ

Pisatelj Aleksandra Solženicina, avtorja vrste knjig, ki sodijo med najboljše dela o obračunu s stalizmom »Dan v življenju Ivana Denisoviča«, »Rakov oidelek« in druge, so pred kratkim izključili iz Zveze književnikov SZ. V odločbi o izključitvi je med drugim rečeno, da je njegova dela izkoriščala buržoazna propaganda za klevetniško kampanjo proti Sovjetski zvezi. V pariškem Mondu, kjer je bilo objavljeno obširno poročilo iz Moskve, ki se nanaša na primer sovjetskega književnika Solženicina, je med drugim navedeno, da imenovani ni prekladal niti ene svoje vrstice in niti ene besede iz pisma kongresu književnikov v maju 1967 in da je izjavil, da ne bo mogel nihče preprečiti poti resnici ter da je pripravljen tudi umreti, če bi s tem pomagal njenemu prodoru. »Da, pripravljen sem umreti, ne samo to, da me boste izključili iz Zveze književnikov. Glasujte! Vi ste večina, toda ne pozabite, da se bo zgodovina književnosti zanimala tudi za današnji sestanek.«

Spomenik na Banjici

V navzočnosti več kot dvesto tisoč Beograđanov, Koče Popovića, Aleša Beblerja, Marka Nikezića, Petra Stambolice in drugih političnih ter javnih delavcev Beograda so pred kratkim obeležili kraj, kjer je bilo zloglasno koncentracijsko taborišče na Banjici. Spomenik je odkril predsednik skupščine Srbije Dragoslav Marković, ki se je s priložnostnim govorom spomnil okrog 80.000 borcev za svobodo, delavcev, kmetov, dijakov, študentov in drugih rodoljubov, ki so bili ustreljeni v taboriščih na Banjici in v Jajincih.

Petindvajset let

»LA VOCE DEL POPOLO«

Prva italijanska partizanska publikacija, ki se je pojavila na istrsko-reškem področju, je bil dvojezični italijansko-hrvaški list »Libertà«, ki je izšel v gozdu nad Crikvenico 1. junija 1942. Poglavitno zaslugu pri izdaji tega ciklostiranega lista so imeli dolgoletni člani in voditelji italijanske komunistične partije Vladimir Svalba-Vid, Augusto Ferri in drugi. Med narodnoosvobodilnim bojem je v Istri in na Reki izhajalo kar trinajst partizanskih listov v italijanščini, izmed katerih so nekateri izhajali v nakladi tudi po tri tisoč izvodov; izdali pa so tudi kakih dvesto brošur. Prva številka »La Voce del Popolo«, dnevnik Italijanov, ki žive v Jugoslaviji in ki je izšla jeseni 1944 v hribih nedaleč od Reke. Tiskane v ciklostilni tehniki in v partizanskih tiskarnah, so ga nosili na Reko, kjer so ga potem razpečavali med množicami. Po osvoboditvi so začeli list tiskati v normalnem formatu in z obsežnejšim čitvom. Tako je list, ki je bil najprej glasilo mestnega narodnoosvobodilnega odbora Reke, sčasoma postal glasnik vseh Italijanov pri nas. Danes izhaja »La Voce del Popolo« na dvanajstih straneh kot organ socialistične zveze delovnih ljudi Reke in Istre. Tiskajo ga na Reki, berejo pa ga precej tudi v Slovenskem Primorju in v vseh drugih mestih, kjer žive Italijani.

Spomin

na zgodovinski dogodek

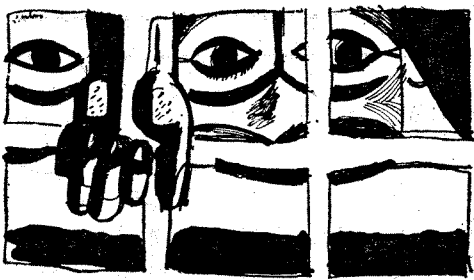
Na Vrgu nad Branikom v Vipavski dolini so pred kratkim odkrili spominsko ploščo tam, kjer je bila 4. in 5. decembra 1942 prva pokrajinska konferenca KP Slovenije za Slovensko Primorje. Na konferenci so takrat obravnavali politične razmere na področju, ki je bilo pod italijansko okupacijo; glavni referat pa je imel inštruktor CK PK Slovenije dr. Aleš Bebler.

Še en film o Leninu

V Sovjetski zvezi snemajo še en film o življenju in delu Lenina. Film se imenuje »Voditelj, učitelj in prijatelj«. Film bo dokumentaren, zanj bodo uporabili vrsto arhivskih posnetkov, snemalne ekipe pa bodo snemale v mestih, kjer je Lenin živel. Film naj bil končan za stoletnico Leninovega rojstva, ki jo bodo slavili aprila prihodnje leto.

Partizanska ljudska pesem

Razglas

Na črno ograjo ob cesti
pribit je razglas.
Na belem papirju je:
štirideset rdečih imen.
V ljudi na cesti vpije:
štirideset mladih življenj,
štirideset otrplih pesti,
štirideset prestreljenih src.

Iz njihovih src se je krj v naša pretočila.
Naša srca so se v ognjena žarišča spremenila.

Štirideset, sto, tisoč in še več jih je bilo.
Vsi ti ljudje z nami gredó, z nami gredó.
V boj za svobodo.

1941

Ljuba Skornšek

PRIPOMBA

LJUBA SKORNŠEK je bila do upokojitve učiteljica na glasbeni šoli v Rušah. Že v mladosti se je pridružila naprednemu gibanju in sodelovala v skupini s slikarjema Sušmeljem in Golobom. Skupno z možem in sinom je trpela pomanjkanje zaradi nezaposlenosti in

se tudi po vdoru okupatorjev tako vključila v odporniško gibanje. Konec januarja 1944 se je z mariborsko skupino aktivistov pridružila partizanom na Gorenjskem, delala nekaj časa kot učiteljica na Primorskem, v agit-prop komisiji pri POOF za Gorenjsko in kot novinarka pri Ljudski pravici.

sodobni družini
sodoben dom

marles®

marles - maribor

Vojaška veda in tehnika

Zahodnonemška mornarica bo dobila še dvanajst podmornic

Zahodnonemška vojna mornarica je naročila dvanajst podmornic tipa 205. Podmornice te vrste imajo klasičen pogon, spodrivajo pa po 450 ton vode. Izdelali jih bodo v Kielu in Hamburgu, dobavili pa do leta 1973.

Nacionalistična kitajska vojska

Nacionalistična vojska na Tajvanu (Formozi) šteje približno 600.000 mož. Sedaj so sklenili, da bodo to vojsko številčno zmanjšali, toda hkrati povečali njeno mobilnost in oborožitev. To je posledica spremenjene strategije: vse doslej je nacionalistična vlada vzdrževala številčno zelo močno vojsko z upanjem, da jo bo potrebovala za izkrcanje na kitajske obale. Uradno sicer še vedno zagotavljajo, da se njeni cilji niso spremenili, toda reorganizacija dokazuje nasprotno. Nacionalistična vlada je nedvomno ugotovila, da so njeni načrti neuresničljivi.

Formoško vojsko nameravajo opremiti z večjim številom helikopterjev Bell UH-1 »huey«, ki jih bodo s pomočjo ameriškega podjetja Bell Helicopter Company in prejetega posojila v znesku pet milijonov dolarjev, izdelovali na otoku. Razen tega bo nacionalistična vlada kupila nekaj desetih lovcev tipa »northrop F-5«, na stotine tankov ter večje količine mitraljezov, pušk, kamionov in telekomunikacijske opreme.

Jedrske »poseidon« podmornice

Ameriška podmornica »James Madison«, ki je na jedrski pogon, bo prva, na kateri bodo izstrelke »polaris« nadomestili s popolnejšimi in učinkovitejšimi izstrelki »poseidon«; le-ti imajo po več jedrskih bojnih glav.

Podmornice za prevažanje diverzantov

Ameriško podmornico s klasičnim pogonom »Grayback« so splovili leta 1958 hkrati z njeno posestrimo »Growler«. Sprva so ju nameravali oborožiti z raketami »regulus«, kasneje pa so se premislili in naj bi dobili rakete »polaris«. Tudi iz te moke ni bilo kruha, pa so ju leta 1964 uvrstili med rezervne ladje.

Medtem ko je »Growler« še vedno v rezervi, so podmornico »Grayback« začeli leta 1966 predelovati in jo opremiti za prevažanje diverzantov. V podmornico lahko vkrcajo sedem oficirjev in šestdeset posebej izurjenih komandosov, pa tudi vso ustrezno opremo — gumijaste splave, razna druga izkrcevalna sredstva in opremo za podvodne izvidnike. Če bodo ugotovili, da se jim to obnese, bodo v enake namene predelali tudi »Growler«.

Podmornica »Grayback« ima 3.638 ton, dolga je 98 in široka 9 metrov. Ima dva vijaka in klasični dizelsko-električni pogon. Na morski gladini doseže hitrost do 40, pod vodo pa 33 km na uro. Oborožena je s štirimi torpednimi cevmi kal. 533 mm.

Varčevanje za »safeguard«

Ameriški obrambni minister je pred kratkim sporočil, da nameravajo ukiniti ali zmanjšati dejavnost nekaterih vojaških oporišč v ZDA in tujini. S tem nameravajo prihraniti približno 2.300 milijonov dolarjev, kar bi zadostovalo za pokritje stroškov, ki jih bodo imeli za uresničitev prve faze obrambnega sistema »Safeguard«. Prav toliko pa Američane stane tudi vsak mesec vojne v Južnem Vietnamu. V zvezi z omenjeno varčevalno akcijo nameravajo odpustiti v 42 deželah 37.800 vojaških in 27.000 civilnih oseb.

Ni znano, katera oporišča nameravajo odpraviti. Usoda njihovih naprav pa bo, kot pravijo v Pentagonu, odvisna od razgovorov z oblastmi dežel, kjer so oporišča, ki jih bodo ukinitili.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

LONDONSKI »TIMES« JE PRED KRATKIM OBJAVIL ČLANEK O LETALIH NA JEDRSKI POGON

So letala na jedrski pogon gospodarsko opravičljiva?

Od samega začetka jedrske dobe so se širile ideje o uporabi nove vrste energije tako hitro kot jedrska veržna reakcija. Med prve sodi tudi zamisel, naj bi jedrsko energijo koristili za pogon letalskih motorjev namesto bencina ali goriva za reakcijske motorje.

Ena sama polnitev bi ob nenehni uporabi motorjev na jedrski pogon zadostovala najmanj za leto dni. Zato bi s tem uredil težave pri oskrbi letal z gorivom. Letala bi bila zdaj lahko v zraku poljubno dolgo.

V Združenih državah Amerike so že leta 1945 pripravili obsežen razvojni program, ki ga poznamo pod nazivom ANP (jedrsko gorivo za letala).

Čeprav so pri izvajanju tega programa dosegli v jedrski tehnologiji ogromen napredek, je leta 1961 postalo očitno, da so izhajali iz napačnih postavk. Po desetih letih raziskovalnega dela, ki je Američane stalo milijardo dolarjev, so program zavrgli.

Program je postal nestvaren zaradi dveh izhodiščnih zahtev. Predvsem skupna teža letala na jedrski pogon ne bi smela biti večja od teže takratnega največjega bojnega letala B-52. Nadalje, naj bi letalo uporabljali kot strateški bombnik in zato naj bi v bližini cilja zmogel tudi nadzvočno hitrost (medtem ko bi se cilju med poletom nad morjem bližal z manjšo hitrostjo).

Zavrnitev programa je bila povsem opravičljiva. Zahteva po nadzvočni hitrosti je pomenila reaktor z ogromno močjo, ki naj bi deloval pri precej manjših temperaturah, kakršne je bilo mogoče takrat doseči.

S tem, ko so zahtevali močnejši reaktor, je hkrati rasla tudi potreba po težjem oklepu, ki naj bi posadko obvaroval pred smrtonosnim žarčenjem. Kmalu so ugotovili, da bi oklep, ki bi ob-

krožal le reaktor in ki bi posadko ščitil pred žarčenjem, zahteval mnogo večje letalo od B-52, da bi ga lahko prenašalo.

Zato so sklenili, naj oklep ne bi obdajal vsega reaktorja, ampak naj bi stal le med reaktorjem in posadko. Reaktor naj bi bil zaščiteno le deloma, posadka pa bi bila zaščitena še s posebnimi oklepi.

Takšna oprema pa ni niti najmanj praktična. Letalo je nenehno »vroče«, nakladati, razkladati in vzdrževati pa ga bi bilo mogoče le s pomočjo avtomatske opreme ali pa z zelo dobro zaščitnim osebjem. Temu ustrezno bi bilo treba prilagoditi letališča, posadka pa bi smela iz takega letala nekaj ur po pristanku, šele potem, ko bi se letalo vsaj malo »ohladi«, pa še takrat z dobro zaščitnim vozilom. Razen tega bi letalo lahko prevažalo le tovore, ki niso občutljivi za žarčenje. To pa pomeni, da takšnih letal ne bi smeli uporabljati za prevoz ljudi.

Navzlic temu bi tako zaščiteno letalo bilo težko kakih 240 ton, čeprav bi imelo le motor z odprtim ciklom in slabo (lažjo) zaščito. Letalo na jedrski pogon kot strateško orožje glede na svojo težo in zahteve po nadzvočni hitrosti potemtakem sploh ni praktično.

Če vztrajamo pri omenjenih za-

htevah, potem je tudi še sedaj nepraktično. Toda obe bistveni zahtevi sta sedaj že spremenjeni.

Kar zadeva velikost, sedaj se nihče več ne spotika nad možnostjo, da bi letalo bilo precej večje od B-52. Učinkovitost in praktičnost velikih letal sta dokazani z letali Boeing-747 in zlasti Lockheed C-54, ki sta težki celo več kot 370 ton.

Še pomembneje je to, da je vojaška vrednost velikih letal, ki lete počasneje od hitrosti zvoka in ki jih uporabljajo kot transportna letala, ne pa za prevoz orožja, močno porasla, zlasti kar zadeva majhne konvencionalne vojne v oddaljenejših deželah.

Če upoštevamo obe spremembi lahko ugotovimo, da takšno letalo potrebuje lažji oklep in da jedrsko letalo postaja učinkovitejše celo od enako težkega letala na kemično gorivo. Oklep je dovolj debel, da posadka lahko dobesedno sedi na izvoru energije ob največji obremenitvi, medtem ko pri letalih, ki bodo težka 450 do 800 ton, ostaja še tolikšna rezerva, da je mogoče zadostno zaščititi reaktor za primer kake nesreče. To pomeni, da celo v najslabšem primeru reaktor ne bo ostal brez oklepa in žarčil, niti ne bo njegova visoka temperatura stopila ali povzročila eksplozijo oklepa, kar bi imelo enake posledice.

Potemtakem letalo na jedrski pogon zasluži, da ga začno ponovno resno obravnavati.

Predvsem je treba ugotoviti vrednost takega letala za izvajanje sedanjih nalog. Glede na skoraj neomejen doseg velikih transportnih letal, kar je poglavitna prednost izkoriščanja jedrske energije, je mogoče z njim opravljati tele naloge:

1. Prevažati težke tovore (tudi potnike) v najbolj oddaljene kraje na svetu in se spet vrniti, ne da bi se bilo treba spotoma oskrbeti z gorivom.

2. Uporabljati tudi daljše poti,

če se je treba izogibati preletov nad nevarnimi območji.

3. Naknadno preusmeriti letalo na kako drugo (in oddaljeno) letališče ali se vrniti, če ni mogoče pristati v bližini cilja.

4. Uporabljati ustrezne naprave za pristajanje ali izkrcanje s pomočjo padal.

Vsak pilot letala s pogonom na kemično gorivo dobro ve, da bo moral po šestih, sedmih ali osmih urah, ko mu zmanjka goriva, neke pristati, medtem ko pilot letala na jedrski pogon ve, da še vedno lahko odleti in pristane na kakem drugem letališču.

V ameriški letalski družbi Lockheed, ki se zelo zanima za uporabo jedrske energije na sedanem transportnem letalu C-5A »galaxy«, so ugotovili, da bi takšno letalo, če bi imelo jedrski pogon in katerega reaktor bi bil zaščiteno z ustreznim oklepom, lahko prevažalo 75 ton koristnega tovora neomejeno daleč celo v primeru, da bi uporabljalo pri vzletu, pristanku in enournem kroženju pred pristankom kemično gorivo.

Zanimiva je tudi zamisel o »jedrskih vlačilcih«. Gre za velika jedrska letala, ki bi brez tovora krožila okrog sveta, medtem ko bi se konvencionalna letala na kemično gorivo dvigala s tal, se mu približala in se privežala nanj, nato pa bi jih letalo na jedrski pogon vlečilo tisoče kilometrov daleč. Ko bi se to letalo približalo cilju, bi se druga letala odvezala, vključila motorje na kemično gorivo in pristala.

Skratka, sodobno letalo na jedrski pogon je zasnovano na tehnologiji, ki ni mnogo popolnejša od tiste, ki jo je predvideval neuspešni program NAP, toda z uveljavljanjem zelo velikih letal in sedaj dovoljenimi podzvočnimi hitrostmi postaja takšno varno in povsem zaščiteno letalo na jedrski pogon čedalje bolj zanimiva in v gospodarskem oziru sprejemljiva možnost.

Ameriški protiraketni sistem „Safeguard“

Predsednik Nixon je marca 1969 sklenil, da je treba nadaljevati z gradnjo »takega« protiraketnega sistema »sentinel«, katerega začetek sega še v čase Johnsonove uprave. V tehničnem in infrastrukturnem oziru bodo nastale malenkostne spremembe, pač pa bodo bistveno spremenili strateški koncept: sistem bo namenjen za zaščito lastnega ustrašovalnega orožja. Sistem, ki se sedaj imenuje »safeguard«, ima dve nalogi:

— da zaščiti silose za rakete »minuteman« in »titan«, oporišča strateškega letalskega poveljstva, pomembnejše komandne centre in radarske naprave ABM (protiraketnega) sistema tudi pred večjimi napadi;

— da zaščiti celotno ozemlje ZDA pred omejenimi raketnimi napadi.

Razvoj protiraketne obrambe ZDA

Poveljstvo protizračne obrambe je dobilo pasivni sistem za alarmiranje v boju z raketami (BMEWS) in sateliti (SPADATS) v začetku oziroma v sredini tega desetletja, medtem ko bo aktivni protiraketni sistem končan šele leta 1974. Od leta 1956 do danes so ZDA za razvoj protiraketne obrambe porabile štiri milijarde dolarjev, stroški za vzpostavitev sistema »safeguard« pa bodo znašali 7,8 milijarde dolarjev.

Sprva so na obrambo pred medcelinskimi raketami gledali kot na navađen dvoboj med bojno glavo, ki se bliža, in protiraketno. Z uvedbo novih radarjev in protiraketne z večjim dosegom (»spartan«) pa je bilo v letih 1964 in 1965 mogoče misliti na uresničitev zahtev za obrambo večje površine, te zahteve pa so uresničili v naslednjih dveh letih.

Ko je Johnson spetembra 1967 sprejel sklep o izgradnji »tankega« protiraketnega sistema »sentinel«, je McNamara obrazložil, zakaj je tak sklep potreben:

1. Sredi naslednjega desetletja bodo lahko nevarne kitajske rakete z jedrsko bojno glavo;

2. V Sovjetski zvezi grade protiraketne sisteme pri Moskvi in Leningradu, razen tega pa še si-

stem, ki bo pokrival ozemlje od Kaliningrada prek Arhangelska do Beringove ožine.

Nova Nixonova vlada je v začetku tega leta prilagodila sistem »sentinel« in tako odgovorila na sovjetska prizadevanja na tem področju. Sovjetske medcelinske rakete SS-9 in SS-11 so opremljene s super bojnimi glavami, katerih moč znaša 25 megaton in ki so tako natančne, da bi iznenaden napad, kot sodijo ameriški strokovnjaki, utegnili uničiti 90 odstotkov raket »minuteman« in »titan«, kar jih je na kopnem Po vsem tem bi bila vprašljiv povratni udar, pa tudi vsa ustrašovalna politika. Spričo tega ima sistem protiraketne obrambe prednost.

Kako deluje sistem »safeguard«?

»Safeguard« je kopenski sistem protiraketne obrambe, ki ga sestavljajo senzorji z velikim dosegom, računalniki, takojšnje zveze in dva tipa protiraket. Sistem pa deluje takole:

Izvidniški satelit opozori, da je raketa izstreljena, opazovalni radar pa jo odkriva na razdalji 4000 kilometrov in daje podatke o balistični tirnici in kraju, kamor bo raketa bržkone padla. Nato izstrele protiraketno »spartan«, ki jo prevzame radar za usmerja-

nje. Ta raketa zbira natančne podatke, njen računar pa usmerja postopek prestrežanja.

»Spartan« uporabljajo za boj s cilji iznad gostejših plasti zemeljskega ozračja, »sprint« pa za uničevanje ciljev v ozračju.

Sistem »safeguard« je glede na tehnične možnosti teoretično uporabljiv za obrambo ozemlja in za obrambo posameznih ciljev. To je odvisno predvsem od števila in vrste raket, ki jih uporabljajo. Zaradi velikih stroškov pa ni moč uresničiti zaščite vsega državnega ozemlja, saj bi v te namene potrebovali na tisoče »spartanov« in velike naprave za poveljevanje. Popoln sistem bi stal več kot sto milijard dolarjev.

Slabost protiraket »spartan« se kaže tudi v tem, da je mogoče prestrežati medcelinske balistične izstrelke šele potem, ko se že spuščajo proti Zemlji. Takrat bojne glave že lete proti svojim ciljem in jih je težavno uničiti. »Safeguard« je mogoče tudi ovirati z elektronskimi in drugačnimi motnjami.

»Safeguard« je pred napadi iz zraka še kar zaščiten, saj so izstrelišča protiraket »spartan« in »sprint« zavarovana, poveljniška mesta pa so pod zemljo. Najobčutljivejši del sistema so velike radarske antene, ki pa jih nameravajo zaščititi z betonskimi zidovi.

SAMBIS IN SAINT

Spričo kakovostnih in količinskih omejitev sistema »safeguard« iščejo nove načine za uspešno obrambo pred raketami in vojaškimi orožjem. Protiraketna obramba bi bila učinkovitejša, če bi bilo mogoče na medcelinsko raketo vplivati že na sredini njegove poti ali celo na izstrelišču. V tem primeru bi bilo mogoče ofenzivno raketo uničiti, preden

bi ta odposlala lažne bojne glave (»vavab«) oziroma prave bojne glave. Povrh vsega bi se raketa razletela nad morjem ali pa celo nad sovražnikovim ozemljem.

V ameriški mornarici pripravljajo načrt pomorske protiraketne obrambe. Gre za tako imenovani sistem »SABMIS« (sea-based antiballistic missile intercept system). Z ladjevjem, opremljenim z radarji, ki imajo velik doseg, sredstvi za zvezo, elektronskimi računalniki in protiraketami, bi bilo mogoče vzpostaviti obrambo bližje možnim izstreliščam in tako olajšati odkrivanje ter prestrežanje raket in satelitov.

Tudi v ameriškem letalstvu razmišljajo o tem, če bi bilo mogoče uporabljati defenzivno orbitalno orožje za uničevanje raket, medtem ko so še na izstrelišču ali pa neposredno po njihovi izstrelitvi. To je sistem SAINT (satellite intercept). Ustrezno število satelitov kroži na višini 300 do 400 km okrog Zemlje in nenehno opazuje nasprotnikova izstrelišča ter s pomočjo infra rdečih detektorjev odkriva raketo, ki je izstreljena, nato pa izstrelji svoj vključivi projektil, ki uniči sovražnikovo raketo neposredno po njeni izstrelitvi.

Po Nixonovi odločitvi o nadaljnji izgradnji sistema »safeguard« razprave v ZDA niso prnehale, temveč so se še bolj razvzele. Značilno je, da so se v razpravo vključili z novimi dokazi predvsem učenjaki z vseh znanstvenih področij.

Najpomembnejši pomisleki proti sistemu »safeguard« so visoki stroški, nezadostna učinkovitost, spodbujanje tekmovanja v oboroževanju v času, ko se kažejo možnosti za sporazum o omejitvi oboroževanja, in tudi dejstvo, da bo sistem slabo vplival na politično stabilnost v svetu.

Povečana mera sevanja — težave prihodnjih rodov

V zadnjih letih z vedno večjo pozornostjo spremljamo in obnem ugotavljamo povečano radioaktivnost atmosfere, vode, tal, hrane in mleka. Vzrok temu so poskusne eksplozije. Radioaktivni prah se po eksploziji dvigne v zgornjo troposfero in stratosfero. Tam ga razni takovi raznašajo na vse strani. Ti tokovi so vodoravni in so zelo močni.

Razen umetne radioaktivnosti je tudi naravna. Vse vrste kamenja, posebno graniti, pa tudi voda, vsebujejo manjše količine radioaktivnih snovi. To sevanje vpliva na človeka in na vsa živa bitja.

Tako so meritve pokazale, da je bila povečana radioaktivnost v atmosferi tudi tedaj, ko ni bilo nobene poskusne eksplozije. Torej tam radioaktivni prah lebdijo zelo dolgo, le počasi se seseda na zemljo. Aktivnost teh delcev je v glavnem sad spojitve prvin z dolgo razpolovno dobo. Taki prvini sta stroncij 90 in celzij 137. Prah, ki se seseda v neposredni bližini krajev, kjer so bile eksplozije, vsebuje tudi radioaktivne prvine s kratko in srednjo razpolovno dobo.

Tako na zemeljski površini ne prestando naraščajo količina radioaktivnega stroncija. Njegova razpolovna doba znaša 25 let, kar pomeni za eno pokolenje precejšnjo nevarnost.

Širjenje stroncija prek življenjskega kroga

Radioaktivne snovi, ki so nastale pri raznih eksplozijah, tako prodirajo v živa bitja s hrano, z zrakom ali skozi kožo. Tam povzročajo neželjene posledice.

Najprej se to pokaže v povečani števila spakčkov. Ti so se porajali tudi prej, ko še ni bilo poskusnih eksplozij, toda njihov odstotek v primerjavi z normalnimi bitji je bil veliko nižji. Nadalje se odraža povečanje sevanja v večjem številu leukemičnih bolnikov, bolnih za novotvorbami in v skrajšani življenjski dobi.

Osnovno, oziroma naravno sevanje, je za razvoj življenja na zemlji celo koristno, saj je vedno povzročalo spremembe na živih bitjih. Če je bilo to bitje sposobnejše za življenje kot druga, normalna bitja iste vrste, je živel in se razmnoževal ter prenašalo svoje koristne lastnosti na potomstvo. V boju za obstanek so zmagovali močnejši in tako so se vsa živa bitja izpopolnjevala.

V razvoju življenja na zemlji so se razdobja radioaktivnosti menjavala po razdobjih. Prav takrat, ko je bila zaradi povečanega kozmičnega sevanja največja, je bil tudi razvoj življenja najhitrejši.

Stroncij 90 seva beta žarke, je pa zelo podoben kalciju, ki ga višja živa bitja potrebujejo za tvorbo kosti. Zato namesto kalcija sprejemajo stroncij 90. Tako se

radioaktivnost prav v kosteh najbolj veča, prav otroci pa najbolj rastejo in zato njihova telesa grade okostje.

Občutljivost na sevanje

Živa bitja so na sevanje različno občutljiva. Povečanje radioaktivnih snovi v enem delu telesa vpliva na presnavljanje celotnega bitja, kar se pokaže šele čez daljši čas. Zato marsičesa še zdaj ne vemo, čeprav v zadnjem desetletju to zadevo temeljito raziskujejo. V tem času so podelili kar 6 Nobelovih nagrad za proučevanje ustroja molekul ribonukleinske in deoksiribonukleinske kisline ter vpliva sevanja nanje.

Najmanj so na sevanje občutljiva enocelična bitja. Tako bakterije in viruse lahko uničimo le s sevanjem v moči več milijonov rentgenov. Prav tako so mrzlokrvni vretenčarji manj občutljivi kot toplotno krvi, razlike so tudi med sesalci. Kako neobčutljiva so nižja bitja na sevanje dokazujejo bogate nasebine alg okoli otočja Bikini, kjer so koralne čeri zelo radioaktivne zaradi jedrskih eksplozij.

Človeška koža pa prenese največ 25 rentgenov, medtem ko je 600 rentgenov že dovolj za smrt.

Kako deluje sevanje na živa bitja tudi drugače? Rentgenski in drugi ionski žarki imajo enake lastnosti kot ultravijolični žarki ter vidna svetloba, le da je njihova valovna dolžina mnogo manjša. To pa pomeni, da je njihova moč mnogo večja. Telo svetlobne ali ultravijoličaste žarke vsrka glede na zgradbo molekul. Le posredno pa je vsrkavanje odvisno od atomskega ustroja molekula. Rentgenske in druge ionske žarke pa vsrka le tako, da ti izbijajo določeno število elektronov iz atomskega ustroja. Tako se spremeni ustroj vse snovi, toda te spremembe postanejo očitne šele čez daljši čas, ko začne tkivo odmirati.

Najbolj je celica občutljiva na sevanje, ko se razmnožuje, oziroma deli. Življenjski ritem vseh živih bitij pa je v trajnem rojevanju, življenju in odmiranju posameznih celic. Zatorej je nevarnost stalna. V celicah pa so spet najbolj občutljive tiste sestavine, ki tvorijo osnovo življenja, torej nukleinske kisline. Celice imajo osnovne beljakovinske sestavine, ribonukleinsko in deoksiribonukleinsko kislino. Zanj je osnovna beljakovina, ki je najvažnejša, saj ureja in usmerja vse presnavljanje v jedru in protoplazmi celice. Te kisline pa so spet zelo občutljive na sevanje, saj so takomenovane molekule-velikanke.

Prav raziskovanje teh kislin vzbuja velikansko zanimanje znanstvenikov vsega sveta zlasti zadnje desetletje. Človeštvo bi vsekakor rado prodrlo v vse tajne življenja in njegovega nastanka.

Moč sevanja in dednost

Spremembe v celici zaradi povečanega sevanja vidimo že, če jo opazujemo skozi mikroskop. S sevanjem nekaj celic odmre, druge pa ne kažejo vidnih poškodb. Navidez te celice živijo dalje, toda v njih se že dogajajo spremembe, ki jih potem prenesejo na svoje potomce.

Dedne lastnosti so v celicah osredotočene v genih, ki vsebujejo snovi, katere se prenašajo iz roda v rod. Prav geni pa so zelo občutljivi na sevanje. Zato predvidevajo, da bo povečano sevanje svoje posledice pokazalo šele na bodočih pokolenjih, ko se bodo pojavili novi spakči.

Vloga vranice in prezgodnje staranje

Pri višjih živih bitjih je najbolj občutljivo na sevanje tkivo mezo- govnic. Te imamo skoraj po vsem telesu in če se ožile teh kje vname, se nam naredi bezgavka. Največ mezo- govnic pa imamo na delih telesa, kjer je nevarnost, da v telo vdre škodljive bakterije. Vranica pa je v celoti sestavljena iz tega tkiva. Zato je zelo občutljiva na sevanje. To so dokazali s poskusi na živalih. Obsevali so psa s smrtno dozo žarkov, le vranico so mu zakrili. Živel je dvakrat dlje kot pes, ki so ga obsevali z enako dozo, le vranice mu niso zaščitili.

Tudi rdeči kostni mozeg je zelo občutljiv. Tam nastajajo rdeča krvna telesa, medtem ko bela nastajajo v vranici in mezo- govnicah. Na tretjem mestu po občutljivosti so semenske celice. Prav tako je zelo občutljivo tudi črevesje. Manj so občutljivi koža, jetra, pljuča, srce in ožilje, še najmanj pa so okostje, hrustanec, mišičevje in živčevje.

Navadno človek, ki je doživel sevanje manjše moči, oboli za boleznimi krvi. To so levkemija in druge oblike slabokrvnosti. Prav tako pa je posledica sevanja tudi prezgodnje staranje, s tem pa skrajšana življenjska doba.

(nadaljevanje)

Štabi za narodno obrambo

Koordinacijski odbor za pripravo prebivalstva na obrambo v okviru mesta Ljubljane je imel pred kratkim sestanek, na katerem so udeleženci izmenjali nekatere izkušnje ob nedavnem potrebu v Banja Luki, ter se hkrati pogovorili tudi o pripravljenosti Ljubljane na morebitne elementarne nesreče.

Mimo tega so razpravljali še o ustanavljanju štabov za narodno obrambo v krajevnih skupnostih in o nalogah SZDL v okviru te aktivnosti.

Filip Pajnič — Jaka: V Benečijo in nazaj

Proti jutru smo se ustavili na nekem vrhu. Naša komanda je nekako predvidela, da bomo jutraj napadeni. Morali smo se razvrstiti na položaje, si napraviti zaklone in se dobro zamaskirati. Disciplinarna je bila stroga. Še pred dnem je komandant Jaka Avšič pregledal položaje in vsakemu borcu posebej dal nalogo.

Tudi tokrat smo, kot smo že preizkusili, določili borca, da bi Italijanom držal nagovor.

Ležali smo in čakali v zaklonih. Res so se okoli devete ure pričele proti nam pomikati kolone vojakov, mi smo jih pa morali spustiti na pet metrov oddaljenosti od nas.

Dva od naših borcev sta imela nalogo, naj kakih 50 metrov niže pričakata Italijane, in ko bodo prišli čisto blizu, naj dvakrat ustrelita in takoj pritečeta nazaj.

Tako se je tudi zgodilo. Ko so prišli fašisti do njiju, sta ustrelila.

Za trenutek so se zdrznili in slišali smo jih, kako vprašujejo:

»Chi spara?«

Jaz sem bil takrat pomočnik mitraljeza. Ko so se nam približali na manj kot deset metrov, je naš mitraljezec spustil kratek rafal. Nekaj jih je ranil, nekaj jih je padlo ...

Tedaj je naš borec začel svoj govor. Spet jih je nagovarjal, naj gredo z nami, naj se ne borijo za Musolinija in za fašizem itd. Govor je pomagal — boja je bilo konec. Tudi mi nismo več streljali. Pustili smo Italijane, da so odnesli svoje ranjence in se odmaknili od naših položajev. Videli smo, da so odšli na položen hrib, ki je bil višji od naših položajev. Hipoma pa je bilo slišati med njimi streljanje iz pištol, italijanskih beret. Ravno kar so dobili pomoč iz Trsta in novodošli so jih nagovarjali in jih prisiljevali, da bi jurišali na nas.

Hoteli smo se vmešati, naš komandant pa nam je to prepovedal in dejal, da vsi ti pojdejo tako in tako z nami.

Hipoma smo zaslišali nekako vpitje in videli, kako so se Italijani uprli in se spustili v beg. Bilo jih je kakih sedemsto, vojakov in oficirjev. Od veselja smo poskakali iz zaklonov in vpili:

»Živel Tito! Živela Rusija!«

Morala nam je zrasla!

Pod nami je v daljavi tekla reka Timent (Taglimento), videli smo daleč luči mest na ravnini.

Naša komanda se je odločila, da gremo nazaj proti severu. Z nami ni bilo nobenega domačina, da bi nas vodil. Hoja ponoči brez vodiča je bila zelo otežena, pa nas je po karti in kompasu vodil sam komandant Jaka Avšič. Večkrat smo ga vsega obstopili in ga zagrnili, da je lahko posvetil in pogledal na karto in prepričali, ali gremo prav.

Tisto noč je bila spet »jugoslovanska« četa za predhodnico. Nekako sredi noči smo naleteli na nekega domačina, ki je v gozdu žgal oglje, pri sebi pa je imel dve kozi. Zasliševali smo ga in povedal nam je, kje je najbližja karabinjerska postaja, kakšno orožje imajo in koliko jih je. Vse je točno povedal.

Zelo smo rabili municijo in nudila se nam je prilika, da gremo razorožiti karabinjersko posadko. Zastržili smo ogljarja, ki pa nam je ponoči ušel, in tako je naš načrt o nabavi municije padel v vodo, ker nismo vedeli, ali nas je ogljar izdal ali ne. Ker je torej prišlo drugače, kot smo nameravali, smo zaklali tisti dve kozi, s seboj smo imeli še malo fižola in skuhali smo si dobro jed. Tam blizu je bil tudi izvirek vode in borci so se sezuli, se umivali, si slekli suknjiče in se sončili na toplem pomladanskem soncu, ki je bilo že precej toplo.

Okoli desete ure pa se je našemu komandantu nekaj zazdelo sumljivo, šel je nadzorovati izvidnico, ki smo jo postavili na bližnji hrib. Opazil je, da je za nami vse zeleno Italijanom. Oštel je izvidnico, kako slabo je pazila, saj smo bili skoraj obkoljeni. Pravkar smo bili pojedli, dobro smo se nasitili, ko je prišlo povelje za odhod. Bili smo skoraj v hipu pripravljeni, »jugoslovanska« četa je morala na začetje, kjer je bilo bolj nevarno; morala je hoditi v razmiku dvajsetih korakov, da je bila kolona videti večja. Tod so bili hribčki večinoma goli in so nudili le malo zavetja in kritja, čisto drugače kot pri nas, kjer so gosti, močni gozdovi.

Razvili smo se v kolono in odhajali kar podnevi, česar tudi nismo bili vajeni, v dolini na cesti pa smo videli kamione, polne vojaštva, ki so se kar po vrsti ustavljali in gledali na nas z daljnogledi. Tudi preštevati bi nas lahko, tako smo je bilo grčevje. Napadali niso. Nadaljevali smo pohod in prečkali neko cesto, na kateri je bil gost promet. Da se naša kolona ne bi razdrojila, smo postavili stražo. Puškomitraljezec in njegov pomočnik naj bi ustavila promet na cesti, in ko bo naša kolona oddaljena dvesto metrov od ceste, naj bi se umaknila za njo. Ker sem bil jaz pomočnik mitraljeza, sem moral ostati v zasedi. Ustavili smo promet, nabralo se je precej kolesarjev in zasebnih avtomobilov s civilisti, vojaškega kamiona pa na srečo ni bilo nobenega. Kaj bi proti vojakom napravila midva sama v zasedi? Potem ko se je kolona oddaljila, sem kar po slovensko zavpil, da je cesta prosta. Urnih nog sva jo z mitraljezecem ubrala za kolono. Nihče nama ni sledil.

Spet smo se vzpenjali v hrib in v prvem mraku prispeli do prijazne beneške vasice Brezje. Vas leži na zahodni strani planine Stol. Najbližja italijanska postojanka je bila v bližnji vasi Breginju. Pred vasio Brezje smo postavili zasedo, sami pa smo se razkropili med hiše in se razdelili tako, da nas je šlo v vsako hišo po šest partizanov. Indendanti so v tej vasi kupili kravo, jo takoj zaklali, razsekali in čez slabe tri ure smo že jedli golaž s polento.

Bili smo korajžni, kar na prostem smo zapeli pesem: »Slovenski narod izmognava italijanska banda vsa, s fašisti ven, svobodo vsem ...«

Vaščani so se kar bali poslušati našo pesem in so se čudili, kako si sploh upamo kaj takega. V gostilni je bilo dosti vina in vsak ga je dobil po potrebi, strogo pa smo se držali ukaza, da se nihče ne sme upijati.

Ura je bila že precej po polnoči, ko smo se poslovili in nadaljevali pohod. Pot nas je vodila naravnost čez Stol, ki je na južnem pobočju gol in se strmo dviga. Komandant nam je povedal, da je po njegovi specialki Stol na severni strani poraščen z gozdom in tega smo se že naprej veselili. Kmalu smo se prepričali, da gre za pravi gozd, bukov. Šli smo mimo nekkih drvarjev, ki so se nas tako ustrašili, da so urno zbežali pred nami.

Po dolini, ki je precej globoka, teče reka Učja. Utaborili smo se kar pod hrbom v gozdu. Zaukazana je bila stroga tišina. Vsak se je moral dobro kamuflirati. Za vsako količnik glasno govorjenje je bila smrtna kazen. Videli smo na Stolu Italijane, ki so zasedli že ves vrh, po dolini Učje so se pomikale močne motorizirane italijanske kolone. Spet smo bili obkoljeni. Naši komandanti so se trudili in razmišljali, kako bi prevarili Italijane in se brez izgub izmuznili iz obroča. V italijanskih časopisih smo že prejšnji dan brali, da so nas Italijani obkolili, da nas je 250, da nas bodo polovili, da nam je odbila zadnja ura in podobno.

Drugega dne smo se v gozdu premaknili kakih sto metrov naprej spet mirno. Tako smo bili mirni, da so se med nami pasle ovce, kakor da nas sploh ni. Naši borci so pa le ulovili dve ovci, ju zaklali in ju zvečer skuhali v neki baraki, okoli katere so rasle goste koprive, ki smo jih narezali in z njim začeli meseno juho.

(Nadaljevanje)

AVTOMOBILISTI!

za Vaš avto-
odlični
proizvodi:

**Ve-aled,
Avtopral,
Ve-pinol**

Obrtno gradbeno podjetje

»Zidar«

Vipava

čestita delovnim ljudem in poslovnim prijateljem za 29. november – dan republike.

Opravljamo vsa gradbena dela

Občinska skupščina in družbeno politične organizacije iz Ajdovščine

čestita vsem delovnim ljudem, kolektivom – za 29. november – obletnico rojstva nove Jugoslavije

Splošno kovinsko podjetje Ajdovščina

Delovnim ljudem, poslovnim prijateljem in nekdanjim borcem priskrbe in borbene pozdrave za 29. november – dan republike.

Kmetijska zadruga Dravograd

čestita vsem delovnim ljudem v mestu in na vasi za 29. november – dan republike.

Splošno trgovsko podjetje Radeče pri Zidanem mostu

Cenjenim potrošnikom, delovnim ljudem in poslovnim prijateljem naše iskrene čestitke ob dnevu republike – 29. novembru.

Za nadaljno naklonjenost se priporočamo

„Projekt - nizke zgradbe“

Ljubljana, Parmova 33

z delovnimi enotami:

za ceste, za mostove,
za komunalno hidrotehniko,
za splošno hidrotehniko

čestita delovnemu ljudstvu Jugoslavije, nekdanjim borcem in aktivistom NOV, ter poslovnim prijateljem ob letošnjem jubileju republike – 29. novembru.

Projektiramo nizke gradnje

Skupščina občine Vrhnika

Občinski Komite ZKS

Občinski odbor SZDL

Občinski odbor ZZB NOV

Občinski komite ZMS

Občinski odbor RK

se pridružuje čestitkam za 29. november – dan republike in pozdravlja delovne ljudi Jugoslavije in vse poslovne prijatelje.

Naše čestitke naj posebej veljajo vsem tistim, ki so na svojih ramenih nosili krutost borbe za nacionalni in socialni preporod naše domovine.

Tovarna prešitih odej in tapetništvo »Odeja«

Škofja Loka, Šolska ulica 2

izdeluje priznane in kvalitetne prešite odeje.

ZA PRAZNIK REPUBLIKE BORBENE POZDRAVE IN ČESTITKE DELOVNIM LJUDEM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM.

Obrtna zadruga »Slamnik« Mengeš

izdelovanje vseh vrst slamnikov

Prijetno praznovanje ob dnevu republike
že li vsem delovnim ljudem kolektiv.

SUKNO

tekstilna tovarna Zapuže
p. Begunje na Gorenjskem

železniška postaja Lesce-Bled
tekoči račun pri SDK Radovljica 5154-921
tekoči račun pri SDK Radovljica 154-1-921

priporočamo svojo bogato izbiro damskih in moških mikanih in česanih tkanin ter volnenih odej.

Ne pozabite, da so naše tkanine trpežne, modnih vzorcev in poceni.

kolektiv podjetja SUKNO

Industrijski biro

podjetje za izgradnjo industrijskih objektov

LJUBLJANA, PARMOVA 33

PRISRČNO ČESTITA DELOVNIM LJUDEM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM OB JUBILEJNEM DNEVU NAŠE DOMOVINE – DNEVU REPUBLIKE, 29. NOVOBRU.

tovarna
baterij in
baterijskih naprav

ZMAJ

Ljubljana, Šmartinska c. 28

Delovnim ljudem Jugoslavije,
borcem NOV in našim poslovnim
sodelavcem čestitamo za obletnico
proglasitve republike z najboljšimi
željami v prihodnje.

Gostinsko podjetje, hotel »Pugled«
Kočevje

s svojimi gostinskimi obrati

čestita vsem cenjenim gostom,
poslovnim prijateljem in borcem NOV
ob dnevu republike.
Naj živi 29. november!

Elektro Ljubljana
enota Kočevje
Kočevje

čestita borcem NOV,
odjemalcem električne energije
in vsem poslovnim prijateljem
za 29. november – dan republike.

Občinska skupščina Škofja Loka z družbeno političnimi organizacijami

čestita
vsem delovnim ljudem,
poslovnim prijateljem
in nekdanjim udeležencem
NOV, aktivistom,
simpatizerjem —
za dan republike —
29. november

***Cenjeni gostje,
delovni ljudje!***

Slovenska obala vas z odprtimi rokami in s svojo gostoljubnostjo pričakuje v prazničnih dneh, ko proslavljamo obletnico proglasitve republike. Pridite, da se naužijete poznega jesenskega sonca.

Proizvodnja kremenčevega peska Puconci

čestita delovnemu ljudstvu,
kolektivom, predvsem pa
poslovnim prijateljem
za 29. november – DAN REPUBLIKE
Proizvajamo kremenčev pesek

Splošno gradbeno podjetje Rogaška Slatina

čestita vsem poslovnim partnerjem, delovnim ljudem na vasi in v mestu z najboljšimi željami – 29. november DAN REPUBLIKE.

Opravljamo dela na visokih in nizkih gradnjah

»Elektro Celje« poslovna enota Slovenj Gradec

čestita
uporabnikom električne energije,
nekdanjim borcem
in poslovnim prijateljem
ob 29. novembru – dnevu republike

Trgovsko in proizvodno podjetje »Merx« Celje

Sektor prodaje na drobno
Š o š t a n j

ČESTITA CENJENIM POTROŠNIKOM,
POSLOVNIM PRIJATELJEM IN VSEM
DELOVNIM KOLEKTIVOM ZA DAN
REPUBLIKE.

Plinarna – vodovod Celje, Ljubljanska 19

čestita delovnim ljudem
in poslovnim prijateljem
za dan republike 29. november
z najboljšimi željami.

»Slovenija sadje« izvozno-uvozno podjetje Ljubljana, Miklošičeva c. 10

ČESTITA DELOVNIM LJUDEM IN
POSLOVNIM PARTNERJEM V DOMOVINI
ZA DAN REPUBLIKE – 29. NOVEMBER.

Izvoz in uvoz
kmetijskih pridelkov

»Kovinar« podjetje storitvene dejavnosti Kočevje

ČESTITA DELOVNIM LJUDEM IN
POSLOVNIM PRIJATELJEM ZA DAN
REPUBLIKE.

Izvršujemo vsa kleparska dela.

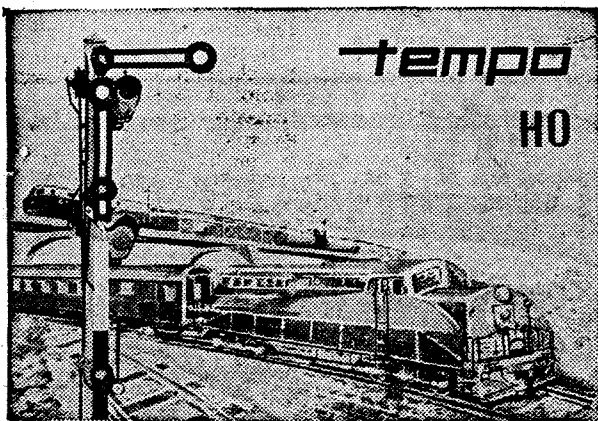

MEHANO TEHNIKA

TOVARNA IGRAC IN KOVINSKIH IZDELKOV • IZOLA • JUGOSLAVIJA

Delovnim ljudem
in poslovnim
prijateljem
naše iskrene
čestitke
za
DAN REPUBLIKE

Mladim in odraslim, ki se
žele ukvarjati s železni-
skim modelarstvom, pro-
dajamo izbrane garniture
TEMPO-HO art. 114
Garnitura vsebuje: dizel
lokomotivo, dva živinska
vagona, cisterno, dva rav-
na tira, 12 krivnih tirov
in škatlo za baterije.

modne tkanine za moške in ženske

kamgarni
tweedi
helanca

kupujte dobro – volna laško

Za državni praznik – dan republike
čestitamo delovnim ljudem in poslovnim
prijateljem ter vsem borcem
in aktivistom NOV.

Slaščičarna »Konditor« Ljubljana, Koblarjeva 3

s svojimi slaščičarskimi obrati in prodajalnami čestita delovnim ljudem in poslovnim prijateljem za dan republike – 29. november.

Cenjenim potrošnikom se priporočamo
za nadaljno naklonjenost

SPLOŠNO GRADBENO PODJETJE

Delovnim ljudem, ki ustvarjajo materialne dobrine za vso družbo, tistim, ki so stali na braniku domovine v njenih najtežjih dneh naj velja naš borbeni pozdrav ob letošnjem praznovanju dneva republike – 29. novembru.

Poslovnim prijateljem želimo hkrati
novih delovnih uspehov
v prihodnjem letu

Železniška tiskarna Ljubljana, Moše Pijadejeva 39

tiska vse vrste tiskovin in knjig
Za cenjena naročila se priporoča
delovni kolektiv

Ob letošnjem praznovanju
dneva republike iskrene čestitke
delovnim ljudem in poslovnim
prijateljem.

Skupščina občine Postojna
z družbeno političnimi
organizacijami

čestita vsem delovnim ljudem
in kolektivom
za naš največji praznik – obletnico
rojstva
nove Jugoslavije – 29. november

Termoelektrarna
Šoštanj

čestita delovnim ljudem,
kolektivom in poslovnim
prijateljem
za 29. november – obletnico
ustanovitve in proglasitve
republike

Čestitamo za dan republike

nudi udobno in varno
vožnjo s svojimi avtobusi,
opravlja prevoze
vseh vrst blaga doma
in v inozemstvu,
nudi vse vrste
turističnih uslug.

Vabi vas,
da obiščete znan
zimsko športni center
Lokve in žičnico
na Sveto goro.

POP PODJETJE ZA OBNOVO PROG

Ljubljana, Medvedova 2

Telefon: ZZTP 313-044, int. komr. 313-546

Podjetje ima v svojem sestavi:

- obrat za popoln remont (obnovo) glavnih
in industrijskih prog
- obrat za srednja popravila prog in
- obrat za proizvodnjo lomljenega kamna, tolčenca
in drobnih frakcij kot so:

sipina od 0 do 3 mm
od 3 do 7 mm
od 7 do 15 mm
od 0 do 15 mm
drobir od 15 do 30 mm

Vsa dela izvršujemo hitro in kvalitetno, ker razpolagamo z dobro
mehanizacijo in strokovnim kadrom.

Delovnim ljudem in poslovnim prijateljem
za dan republike pošiljamo borbene
pozdrave

TONOSA —

tovarna trikotaže in nogavic

Ljubljana, Savlje 87

čestita delovnim ljudem
in poslovnim prijateljem
za DAN REPUBLIKE.

S svojimi izdelki se priporočamo
za cenjena naročila

ELAN

tovarna športnega orodja
Begunje na Gorenjskem

čestita delovnim ljudem,
delovnim organizacijam,
poslovnim prijateljem
in vsem ljubiteljem belega športa
ob dnevu republike – 29. novembru

Tovarna rezalnega orodja

Prevalje

izdeluje pile, rašpe in rezalno orodje
za obdelavo lesa in kovin

INDUSTRIJA GOSTINSKE OPREME

LJUBLJANA - JUGOSLAVIJA

PODJETJE ZA PROJEKTIRANJE, IZDELAVO IN MONTAŽO
OPREME ZA VSE VRSTE KUHINJ, SAMOPOSTREŽNIH
RESTAVRACIJ IN GOSTINSKIH OBRATOV

UPRAVA: TRNOVSKI PRISTAN 8, TELEFON: H. C. 20-869, 21-747,
DIREKTOR: 22-778, KOMERCIALA: 24-415, SERVIS: INTERNO 05,
TELEGRAM: IGO LJUBLJANA, TEKOCI RAČUN: KB 501-1-502-3

projektiramo, izdelujemo in montiramo opremo za
vse vrste kuhinj, samopostrežnih restavracij in
gostinskih obratov.

Konkurenčne cene – solidna izdelava.

DELOVNIM LJUDEM, POSLOVNIM PRIJATELJEM IN BORCEM
NOV NAŠ POZDRAV OB DNEVU REPUBLIKE – 29. NOVEMBRU

Delovnim ljudem in poslovnim
prijateljem
čestitamo z najboljšimi željami
za DAN REPUBLIKE – 29. november

TITAN

tovarna kovinskih izdelkov in livarna
Kamnik

proizvaja:

- fitinge črne in pocinkane
- ključavnice navadne in cilindrične
- obešanke navadne in cilindrične
- gospodinjske strojčke
- ulitke iz sive in temperne litine

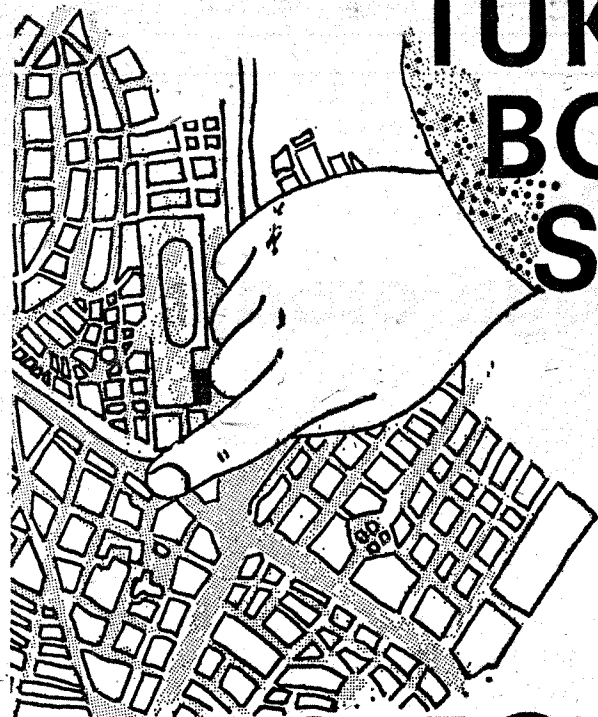
Cenjenim potrošnikom priporočamo
naše izdelke.

BIRO ZA GOZDARSKO NAČRTOVANJE

Ljubljana, Proleterska 4

čestita delovnim ljudem
in poslovnim prijateljem
ob dnevu republike –
29. novembu

TUKAJ BOM STANOVAL

KB
LJUBLJANA

KDAJ SE BOM VSELIL?
IZRAČUNAJTE IN IZBIRAJTE SI SAMI

Varčevalna, doba	Posojilo izraženo z odstotkom od privarčevanega zneska brez obresti		Doba vračanj posojila
	pri rednem mesečnem varčevanju	pri enkratnem pologu ali občasnih pologih	
13 mesecev	30 %	60 %	4 leta
18 mesecev	50 %	80 %	7 let
2 leti	80 %	120 %	12 let
3 leta	130 %	160 %	18 let
4 leta	160 %	200 %	24 let
5 let	200 %	250 %	30 let
6 let	240 %	300 %	30 let
7 let	280 %	350 %	30 let
8 let	320 %	400 %	30 let
9 let	360 %	450 %	30 let
10 let	400 %	500 %	30 let

KREDITNA BANKA IN HRANILNICA LJUBLJANA

Juteks

Tekstilna tovarna Žalec

proizvaja:

jutino prejo od Nm 0,6 do Nm 3,6
jutine tkanine in vreče

Dobave promptne. Konkurenčne cene.

DELOVNIM LJUDEM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM
NAŠE ISKRENE ČESTITKE ZA DAN REPUBLIKE.

Cestno podjetje Nova Gorica

vzdržuje ceste prvega, drugega in tretjega
reda.

Opravljam kvaliteto tudi vse nizke
gradnje.

Delovni ljudem in poslovnim
partnerjem
iskrene čestitke
ob državnem prazniku –
dnevu republike

ELEKTROTEHNA

Trgovsko, uvozno in izvozno podjetje
z elektrotehničnim materialom

LJUBLJANA, Titova 39

Telefon: 315-134, 315-178
Telegram: Elektrotehna, Ljubljana
Telex: 03-130
Poštni predal: 34-1

Specializirano zunanjetrgovinsko podjetje
z elektrotehničnim materialom, elektro-
akustiko in elektro opremo

KEMIČNA TOVARNA PODNART

SPECIALIZIRANA TOVARNA KEMIKAJIJ ZA POVRŠINSKO ZAŠČITO KOVIN IN KEMIKAJIJ ZA LABORATORIJE

Proizvaja:

kemikalije in preparate za
galvanotehniko
fosfatiranje
barvanje kovin

ZA VSE NAMENE IN ZAHTEVE SODOBNE POVRŠINSKE
ZAŠČITE, ZA UPORABO V ENOSTAVNIH, POLAVTOMAT-
SKIH IN AVTOMATSKIH NAPRAVAH

laboratorijske kemikalije
kvalitete pro analysi, purissimum in purum

pribor za kontrolo
galvanskih kopeli in odpadnih vod

servisna služba, strokovni nasveti,
analize kopeli

PLINSKA KATALITIČNA PEČ

aida ^{SUPER}

ZA POCENI
IN HITRO
SEGRETJE PROSTORA
JE NENADOMESTLJIV
PLINSKA PEČ

aida ^{supr}

- direktno vžiganje tekočega plina
- na principu katalize tekoči plin gori brez plamena in izgori skoraj 100 %
- že po nekaj minutah peč doseže maksimalno intenzivnost gretja
- peč ne potrebuje odvoda v dimnik
- velika praktičnost namestitve in prevoza iz enega prostora v drugega

NOVOST!

- peč ima vgrajeno »lučko« za kontrolo atmosfere kjer izgori plin z majhnim plamenom ves čas delovanja peči
- z gornjim je podana popolna varnost uporabe peči ob upoštevanju navodil za uporabo
- 2-letna garancija

MERE: 41 • 49 • 79 cm

TEŽA BREZ JSKLENKE: 16,5 kg

POTROŠNJA BUTAN-PROPAN PLINA:

min.:	155 gr/h ... 1.900 kcal/h
sred.:	200 gr/h ... 2.500 kcal/h
max.:	250 gr/h ... 3.000 kcal/h

Peč, ki je vgrajena v peč je atestirana na Rudarsko-geološki fakulteti v Beogradu, atest št. 286/2 od 23. 12. 1968.

ELRA - ŠKOFJA LOKA - RATEČE

TOVARNA GOSPODINJSKIH APARATOV **ELRA** ŠKOFJA LOKA

ITSO

INDUSTRIJA TRANSPORTNIH
SREDSTEV IN OPREME

KOČEVJE

Priporočamo naše kvalitetne
izdelke in čestitamo za dan
republike!

SGP Gradišče
Cerknica

- izvaja vse vrste visokih in nizkih gradenj v občinah Cerknica, Logatec, Postojna in Čabar
- Gospodari s stanovanjskimi hišami v družbeni lastnini v Cerknici
- Solidno in po konkurenčnih cenah gradi stanovanja za tržišče v Cerknici in Logatcu

Vse informacije:

SGP »GRADIŠČE« CERKNICA

DELOVNIM LJUDEM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM
NAŠE ISKRENE ČESTITKE ZA DAN REPUBLIKE.

Gostinsko podjetje »Planika«
Kamnik

čestita vsem cenjenim gostom in delovnim
ljudem za praznik republike - 29. november.

Obiščite nas v prazničnih dneh.
Potrudili se bomo v vaše zadovoljstvo.

»PAPIRKONFEKCIJA«

industrija za predelavo papirja, kartona in lepenke
z obratom tiskarne KRŠKO

Cenjenim potrošnikom priporočamo nakup naših kakovostnih izdelkov:

- ciklostil papir, srednje fini
- ciklostil papir, brezlesni
- pelir papir optično beljen 40 grm²
- brezlesni pisalni papir optično beljen 70 in 80 grm²
- računski trakovi 55, 58 in 69 mm
- toaletni trakovi za frizerske naslonjače
- perforirani pisalni bloki
- papirnate vrečice s tiskom in brez tiska
- trgovski ovojni reklamni in tapetni papirji standardnih dimenzij
- fascikel mape raznih kvalitet
- raznovrstno embalažo iz kromokartona, sive in rjave, gladke in valovite lepenke v surovi, kaširani ali prevlečeni obliki,
- vse tiskarske usluge, tiskanje obrazcev, tiskovin, brošur, tovarniških časopisov in drugo.

KOLEKTIV ŽELI VSEM DELOVNIM LJUDEM PRIJETNE PRAZNIKE.

Kovinsko podjetje
KOVINOSERVIS
UNEC pri Rakeku

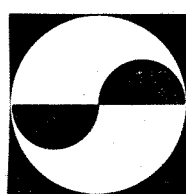
IZDELUJE JEKLENE KONSTRUKCIJE, STROJNE NAPRAVE, KOVINSKO GALANTERIJO ZA OPREMO TRGOVIN, BLAGOVNIC IN GOSTINSKIH LOKALOV.

IZDELUJE TUDI CYKLOP APARATE ZA VEZANJE EMBALAZE, TRANSPORTNE VOZIČKE ZA LESNO INDUSTRIJO, RAZPRŠILNE SOBE ZA LEPILA.

PO NAROČILU OPRAVLJAMO MEHANSKO OBDELAVO NA STRUŽNICAH, REZKALNIH IN SKOBELJNIH STROJIH IN STISKALNICAH DO 35 TON PRITISKA.

Poslovnim prijateljem in delovnim ljudem čestitamo za 29. november

**NE ZGRADITE
SVOJE HIŠE
BREZ VRAT IN OKEN**

SLOVENIJA LES

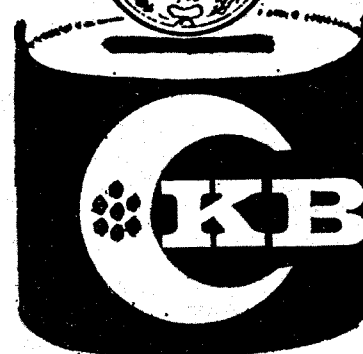
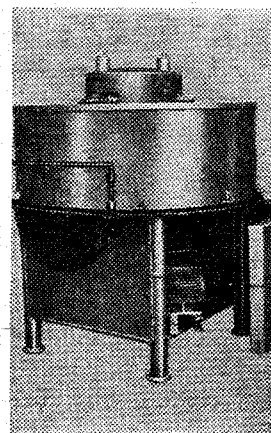
LJUBLJANA, Vižmarje 168
LJUBLJANA, GR. hala "D"
CELJE, Tkalska 13
MARIBOR, Cankarjeva 4

Obrtno podjetje
»OBRtnIK«
PREBOLD

izdeluje krožne betonske mešalce v velikosti 500 litrov z električnim motorjem 380 W.

Mešalec je primeren poleg mešanja betona, tudi za mešanje malte. Uspešno ga uporabljajo izdelovalci betonskih zidakov.

Prodajna cena 9.750.— Ndin

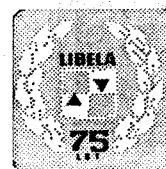

**NOVO nagradno
ŽREBANJE vseh
hranilnih vlog pri
KREDITNI BANKI CELJE**

Vloge sprejemajo:

Osrednja enota Celje, podružnice:
Celjska Mestna hranilnica, Podružnica za kmetijstvo
Celje, Velenje, Slovenj Gradec, Slovenska Bistrica in ekspoziture:
Zalec, Mozirje, Soštanj, Dravograd, Ravne na Koroškem, Prevalje, Mežica, Radlje ob Dravi, Slovenske Konjice, Rogaska Slatina, Šmarje pri Jelšah, Sevnica, Brežice, Laško, Sentjur pri Celju.

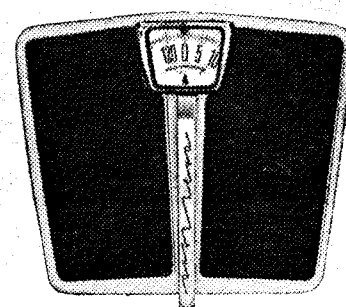
**kreditna
banka
celje**

LIBELA - CELJE

ZA VSAKODNEVNO KONTROLO
VAŠE TEŽE
OSEBNA TEHTNICA

NEVA

Praktično darilo
za vsako priložnost!

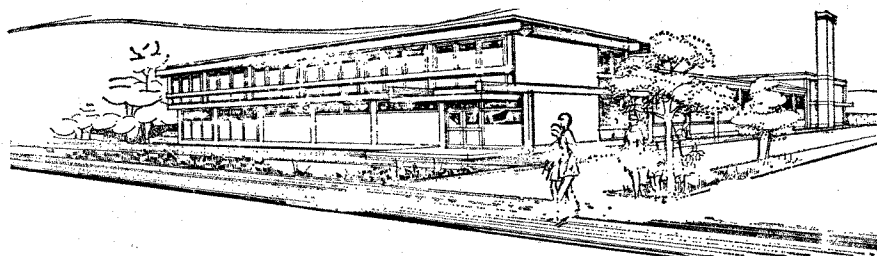
Peči vseh vrst domače in uvožene

TUDI NA KREDIT

• NAMA • NAMA • NAMA •

**TRGOVSKA HIŠA
TROMOSTOVJE
ŠKOFJA LOKA
KOČEVJE**

DELOVNIM LJUDEM IN POSLOVNIM PRIJATELJEM NAŠE
ISKRENE ČESTITKE ZA DAN REPUBLIKE

Tovarna obutve

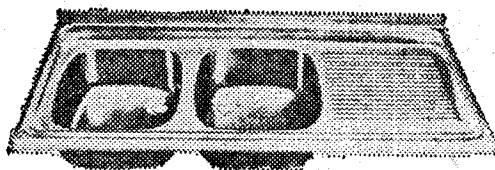
ROŽNIK

LJUBLJANA - TRŽAŠKA CESTA 108

telefon: 61-381, 61-945

POMIVALNO KORITO IZ UVOŽENEGA

NERJAVEČEGA MATERIALA — KROM-NIKEL

KOVINOPLASTIKA • LOŽ

Dopolnitev poročila o reševanju stanovanjskih vprašanj na Vrhniki

Skupščina občine Vrhnika je na seji obeh zborov, dne 18. novembra 1969 obravnavala poročilo komisije za zadeve invalidov in borcev NOV po vprašanju uporabe sredstev, namenjenih za stanovanja udeležencev NOV. Pri tem je občinska skupščina delo in ukrepe komisije, kakor tudi predloge za nadaljnje delo v celoti odobrila.

V zvezi s tem komisija objavlja dokončen seznam udeležencev NOV, katerim je posojilo dodeljeno oz. kateri dobija druga stanovanja.

A) POSOJILU DOBIJO:

1. BIASIZO Julka, Dol 28, za popravilo
2. BORSTNAR Anton, Vrhnika, Ulica 6, maja 10, za popravilo
3. BREGAR Edo, Borovnica 146, za popravilo
4. CAMERNIK Lovro, Dragomer 44, za popravilo
5. CEPON Jožefa, Pako 19, za popravilo
6. CERIN Janez, Dol 56, za popravilo
7. CICA Miloš, Stara Vrhnika 68, za dograditev
8. DEBEVEC Anton, Dol 65, za popravilo
9. DOBOVICNIK Franja, Vrhnika, Ob potoku 16, za popravilo
10. DRAGOVAN Ivana, Vel. Ligojna 47, za dograditev
11. GABRIEL Ana, Borovnica 43, za popravilo
12. GABROVEC Ludvik, Mala Ligojna 17, za popravilo
13. GABROVEC Marija, Bistra 3, za dograditev
14. GRADISNIK Polde, Dol 36, za dograditev
15. GROM Miha, Vrhnika, Tržaška cesta 39, za popravilo
16. GROM Viktor, Stara Vrhnika 40, za popravilo
17. GUTNIK Stanislav, Vrhnika, Butanjska 2, za dograditev
18. ISTENIC Ivan, Vrhnika, Ulica 6, maja 10, za gradnjo
19. JAZBEC Franc, Vrhnika, Robova 18, za nakup stanovanja
20. JELEN Anton, Vrhnika, Cankarjev trg 8, za gradnjo
21. JEREB Jože, Lesno brdo 27, za gradnjo
22. KAVČIČ Julija, Smrečje 17, za popravilo
23. KAVČIČ Ludvik, Log 32, za popravilo
24. KENK Ivan, Stara Vrhnika 11, za dograditev
25. KORDIČ Ratimir, Vrhnika, Kils 6, za dograditev
26. KOSOVIC Jure, Stara Vrhnika 51, za gradnjo
27. KOVAČ Andrej, Vrhnika, Kurirska pot, za dograditev
28. KOZMENKO Ivan, Sinja gorica 7, za dograditev
29. KRALJ Milan, Stara Vrhnika 2, za dograditev

30. KREGAR Marija, Log 43, za popravilo
31. LESKOVEC Jakob, Dragomer 13, za dograditev
32. LESKOVEC Jakob, Vrhnika, Ljubljanska cesta 24, za popravilo
33. MAVRIC Marija, Breg 2, za dograditev
34. MENARD Kajetan, Vrhnika, Partizanski tabor 5, za dograditev
35. MODRIJAN Pavla, Borovnica 188, za popravilo
36. MRLAK Marija, Vrhnika, Ob potoku 33, za popravilo
37. MULEJ Dušan, Vrhnika, Voljčeva cesta, za dograditev
38. NAGODE Marija, Stara Vrhnika 22, za popravilo
39. NIKOLAVČIČ Karlo, Borovnica 7 a, za nakup stanovanja
40. NOVAK Matevž, Mala Ligojna št. 22, za dograditev
41. OGRIN Betka, Stara Vrhnika 74, za popravilo
42. OPEKA Marija, Verd 124, za gradnjo
43. PASETA Franc, Beograd, za dograditev
44. PEKLAJ Jakob, Drenov grič 88, za popravilo
45. PETELIN Franc, Breg 40, za popravilo
46. PETKOVSEK Ivan, Stara Vrhnika 52, za popravilo
47. PODLIPEC Marija, Mala Ligojna 23, za popravilo
48. POTOČNIK Stefanija, Ohonica
49. RAPUŽ Leopold, Vrhnika, Tržaška c. 17, za gradnjo
50. RODE Zofka, Vrhnika, Cankarjeva trg 4, za nakup stanovanja
51. ROT Marija, Breg 14, za popravilo
52. SKRBEČ Franc, Dol 412, za popravilo
53. STIRN Jože, Vrhnika, Tržaška cesta 43, za popravilo
54. STRUMELJ Anton, Borovnica 177, za popravilo
55. TORKAR Leopold, Vrhnika, Partizanski klanec 14, za gradnjo
56. TUSAR Marija, Dol 38, za popravilo
57. VIDMAR Alojz, Padež 21, za popravilo
58. ZALAR Antonija, Laze 4, za popravilo
59. ZRIMSEK Jože, Dragomer 6, za popravilo

B) STANOVANJA DOBIJO:

1. FURLAN Marija, Zabočevo 21
2. KAVČNIK Jelka, Log 41
3. SERINI Artur, Vrhnika, Ljubljanska cesta 9
4. ŠUBIČ Jože, Verd 63
5. VONČINA Olga, Vrhnika, Stara cesta št. 4

KOMISIJA ZA ZADEVE INVALIDOV IN BORCEV NOV

**AVTOELEKTRO
TOLMIN**

nagraduje kupce svojih vžigalnih svečk. Informacije dobite v vseh prodajalnah avtomobila

Mile Pavlin **SKRIVNOST SIMNOVE SMRTI** / TORZO ROMANA /

Pač pa so mi pokazali nekaj skritih grobov, ki so zanje zvedeli od kmetov. Ti so se Simna bali huje kot hudiča. Precej so vedeli povedati, da so ga videli, kako je vodil ujete in zvezane ljudi, slišali so tudi krike iz goščave, včasih je počil potem osamljen streli. Toda njihova pričevanja so bila tako zmedena in polna protislovij, da nisem mogel iz njih izveči nobenega važnejšega dokaza. Grobove sem zarisal v poseben načrt. Ko sem jih preštel in pomnožil s številom kvadratnih kilometrov Šimnovega območja, sem se zgrozil. Ne, nisem mogel verjeti, najbrž so samo v teh krajih in mogoče še kje, kjer se je dije zadrževal. Začel sem iskati tudi druga njegova taborišča, pa nisem zvedel za nobeno. Samo videli so njegova dva pajdaša, kako sta vlačila neko opremo v goščo, zdaj tu, zdaj spet tam.

Šesti dan sva se sestala s Šimnom. Kislo se je držal in mi že od daleč mahal s roko. Tolmača ni, je rekel. »Zvedel sem, da je za nedolgoen čas odšel nekam v Nemčijo.«

Kaj mi je storiti zdaj, sem ugibal. Če čakam, kdaj se tolmač vrne, se bom vrnil lahko tudi jeseni ali pozimi. Šimnu se prav nič ne mudi, da mi organizira sestanek z njim, če sploh je kje kakšen. Mudilo se mi je naprej in sklenil sem oditi. Toda nekaj moram vseeno urediti, da ne bo še vnaprej takih nesporazumov in da Šimen ne bo popolnoma podivjal.

Sestla sem se s sekretarjem komiteja in Šimnom. Zabičal sem mu vpričo sekretarja,

86

da mora redno hoditi na sestanke, saj so imeli skupno partijsko celico. O vseh usmrtilvah se mora prej posvetovati, če ni mogoče jetnika poslati na sodišče. Prav tako mora Šimen redno, najmanj dvakrat tedensko poročati o svojem delu.

Odšel sem nazaj proti Savinjski dolini. Tam sem jim povedal precej ostrih in omenil vse svoje dvome glede Šimna. Zabičal sem jim, naj ga strogo nadzirajo in jim ukazal, naj mu pošljejo dva ali tri pomočnike. Saj je Pohorje zelo važno zaradi zvez z Avstrijo, sam Maribor pa važno sovražnikovo središče. O tem, kaj so ukrenili, mi morajo redno poročati. Omenil sem jim tudi, da bodo novi Šimnovi pomočniki najbrž v hudi nevarnosti, saj jih bo skušal onemogočiti, če jih sploh ne bo poslal v past. Zato naj bodo več kot previdni.

Odšel sem prek Save na Dolenjsko šele čez dva meseca. Tam me je čakala kopica precej žalostnih novic. Dekleta, ki ga je Šimen zasliseval, niso našli, na Pohorje pa so poslali kar tri ljudi. Seveda je bil Šimen še vedno kot najstarejši načelnik. Toda že prve dni je eden padel.

Zadnje pismo je poročalo o sporih med Šimnom in preostalima dvema. Šimen jima ne zaupa, sta se pritoževala. Vse dela sam, onadva pa ležita v taborišču. Če kaj rečeta, je ogenj v strehi, očitajo jima, da sta nesposobna in da je bilo včasih, ko so bili sami, mnogo bolje.

Pa o tistem, ki je padel prve dni po prihodu. Šel je na nekakšen sestanek in ponoči padel v zasedo. Samo dva Nemca sta ga čakala ob stezi, ki je šel po njej. Precej daleč od mesta. Očitno ga je nekdo izdal, toda kdo je vedel, kam gre in kdaj? Šimen trdi, da ga je pogubila

87

bahatost in neresnost, da je najbrž pripovedoval, kam gre.

Čez nekaj dni sem dobil brzojavko, da je na podoben način padel še drugi član skupine. Tretji, ki je bil zadnji, si ni upal nikamor več, fant je izgubil živce in je začel moledovati, da bi ga odpoklicali.

Z vsem tem gradivom sem šel k našemu voditelju in ga seznanil z ugotovitvami in mojimi sumi. Ta vodja je bil eden izmed komunistov tiste vrste, ki so se ukvarjali dolga leta z množičnim političnim delom. Takoj sem ugotovil, da mi ne verjame preveč. Nazadnje sva napravila polovičen sklep. Šimen naj pride k nam za predavatelja, kakor sva se nekoč že dogovarjala, saj dobro pozna načine gestapovskega delovanja. Tako se ga bomo na Pohorju znebili. Tja naj gre eden izmed naših ljudi, domačin, drugače zelo sposoben človek. S seboj naj mu dajo novega pomočnika, onega pa, ki je izgubil živce, naj pa odpokličejo. Šimna naj spravijo v Savinjsko dolino kot da gre tja na nujno posvetovanje, ko pa bo tam, naj napiše imena in gesla svojih zaupnikov. V najkrajšem času, preden bo utegnil komu sporočiti, kam gre, ga je treba spraviti čez Savo in ga ves čas opazovati.

Tako se je tudi zgodilo. Čez teden dni smo ga že imeli pri nas in nastopil je svojo službo. Lahko sem sam sebi čestital, da sem priskrbel tako dobrega predavatelja. Ni posploševal pri pouku, tudi preveč ni razpredal teorij. Nekajkrat sem ga poslušal, kako je opisoval poslušalcem resnične primere. Predvsem o tem, kako so gestapovci pridobivali ljudi za sodelovanje. Tako živo je znal pripovedovati, da so poslušalci kar zijali in jim je bila vsaka ura

POGOVOR Z DR. NACETOM ŠUMIJEM O RAZSTAVI
»ANGAŽIRANA UMETNOST V JUGOSLAVIJI 1919-1969«

So „Grudo“ namenoma prezrli?

TEHNIČNI RAZLOGI SO BILI VZROK, DA NA
SLOVENJEGRAŠKI RAZSTAVI NI BILO NITI ENEGA
DELA GRUDAŠEV — MUZEJ LJUDSKE REVOLUCIJE
V LJUBLJANI PA HRANI VEČ KOT TISOČ NJIHOVIH
DEL...

Slovenj grдец je bil pred kratkim priča veliki umetniški in družbeni manifestaciji: v počastitev petdesete obletnice revolucionarnega gibanja so v Umetnostni galeriji odprli razstavo slikarskih del pod naslovom »Angažirana umetnost v Jugoslaviji 1919-1969«. Razstavo, katere pokrovitelj je bil predsednik Zveze sindikatov Jugoslavije Dušan Petrović-Sane, sta uredila ravnatelj Umetnostnega paviljona v Slovenj Gradcu Drago Pečko in kustodinja Alenka Jaševa; na njej pa je bilo razstavljenih okrog štiristo likovnih del sto petindvajsetih umetnikov iz vse Jugoslavije. V strokovnem svetu, ki so mu poverili izbor avtorjev in del, lahko zasledimo tudi imena znanih umetnostnih zgodovinarjev oziroma likovnih kritikov, kot so: Azra Begić, kustodinja Moderne galerije v Sarajevu, dr. Laza Trifunović, profesor beograjske fakultete, Vladimir Maleković, umetnostni zgodovinar in likovni kritik iz Zagreba, Boris Petkovski, direktor Muzeja sodobnih umetnosti iz Skopja... in

DR. NACE ŠUMI, profesor Filozofske fakultete iz Ljubljane, ki smo ga zaprosili, da nam odgovori na nekaj vprašanj:

Bili ste član strokovnega sveta pri izbiri del za razstavo »Angažirana umetnost v Jugoslaviji 1919-1969«, ki naj bi bila — tako je bilo pričakovati — pregled vseh tistih najpomembnejših del likovnih ustvarjalcev, ki so bili v zadnjih petdesetih letih upravičeno deležni oznake angažiranega umetnika... Kaj vam je bilo glavno merilo, oziroma vodilo, pri tem delu?

— Za razlaganje oziroma ponazoritev naslova »angažirana umetnost« je seveda moč izbrati kaj preprosto in zato tudi ozko pot. Poseči je mogoče po najbolj dobesednih upodobitvah nakazane teme, in tako bi nastala zbirka podob in grafičnih listov s prizori, ki bi bili zvest dokument življenja »na dnu«, v predmestju in na vasi, dalje dokumentov narodnoosvobodilnega boja in zanje značilnih izrezkov iz prvih povojnih let. Ne da se tajiti, da slovensko slikarstvo ne bi premoglo kar za jetne zaloge upodobitev, ki so spremljale stiske ponižanih. Žal pa je med tistimi, ki bi najbolj dobesedno ustrezale naslovni temi, le malo takih, ki bi jih lahko označili kot pomembne likovne dosežke — prireditelji pa so izrecno poudarili, da ne žele razstave tendenčno naglašenihih plakatov. (Mimogrede in v pojasnilo: tendenčnost preneha takrat, kadar se snov zlije v prepričljiv in zato

tudi nov ali samosvoj likovni izraz!) Prav zato se je zdelo potrebno meje nekdanje ozke pojmovane socialne umetnosti razklopiti do splošnejših humanističnih razgledov in izreči vodilo zrele angažirane umetnosti.

Angažirana umetnost naj bi bila ideja revolucije v umetniški izpovedi; že bežen pogled po razstavljenih predmetih pa je dal videti, da so bila v slovenjegraškem Umetnostnem paviljonu tokrat zbrana tudi druga »družbeno pomembnejša in likovno izrazitejša dela«... Torej je bil, če sem prav razumela, pri izbiri poudarek predvsem na splošni človeškosti vsebini likovnih stvaritev in ne toliko na zunanji temi?

— Res je, da se je pozornost prirediteljev očito nagnila k tisti sintezi, ki ne upošteva zgolj zunanje teme, marveč prav v klasičnem pomenu besede meri na človečansko vsebino stvaritev. Zakaj nikakor ni razvidno, da se ne bi mogla nakazana vsebina izraziti tudi zunaj ozkega tematskega okvira »socialne« umetnosti, v kateri nastopata delavec in kmet; nikakor ni nujno, da se likovna spremljava boja omejuje le na bojne scene; in prav tako človečanska vsebina v umetnosti ni izginila v zadnjih dvajsetih letih, odkar nastopajo tudi množično drugačne likovne snovi s širokim seznamom modernih oblikovnih

prijemov. Prav nič manj pa ni pretresljiva taka vsebina pri tistih ustvarjalcih, ki se napajajo ob vrelcih »abstraktnega« izražanja, in ne pri tistih, katerih snovni svet se pogosto omejuje na neznatne reči, s katerimi ponazarjajo svoje razmerje do ugankarskega okolja.

Pa vendar je pri nekaterih delih, ki jih omenjate v zadnjem stavku, človečnost in monumentalnost oz. pomembnost težko ali pa sploh ni merljiva; so pa dela, pri katerih je vsaj človeška vsebina neverjetno pretresljiva, vidna in zgovorna... Kaj mislite o tem in katerim delom je pri tovrstnih razstavah pravičnejše dati prednost?

— Strinjam se z vami, da je marsikdaj označena vsebina težko merljiva. Največkrat pa nisimo navajeni, da bi gledali drugače kakor z očmi običajnih tem. V zadnjem času so na primer vzne-mirjive že samo barve. Zato pa dajati prednost komurkoli, ni pametno, ker s tem lahko že vnaprej odrečemo nekaterim smerem v umetnosti možnost, da se sploh preizkusijo v pogovoru z gledalcem.

Znano vam je, da je bila natančno pred tridesetimi leti v siromašni podstrešni sobici v Zagrebu ustanovljena »Gruda«. To, prav gotovo eno najnaprednejših organiziranih skupin slovenskih umetnikov-revolucionarjev, so pozabili že leta 1959, ko so v Jakopičevem paviljonu pripravili razstavo »Slovenska socialna umetnost med dvema vojnama«, prezrli pa ste jo tudi na letošnji slovenjegraški razstavi... Zakaj ravno njih, ki so najdosledneje branili to, kar je bilo revolucionarnega v umetnosti?

— Skupina »Gruda« v zasnovi razstave »Angažirana umetnost v Jugoslaviji 1919-1969« ni bila prezrta. Če torej nekaterih predvidenih del na razstavi ni, so krivi razlogi, ki jih označujemo kot tehnične... V predgovoru kataloga, ki ga je ob tej priložnosti izdala Umetnostna galerija Slovenj Gradec, lahko preberete, da so različne okoliščine onemogočile, da bi bila zbirka zares popolna in da bi na morebitni novi postavitvi razstave kazalo prikazano gradivo izpopolniti.

Vladimir Laković je prinesel iz najbolj grozotnih zaporov in mučilnic druge svetovne vojne (Dravograd, Celovec, Begunje, Dachau, Flossenbürg) slikarske zapise... Ljubo Ravnikar iz italijanskih zaporov in taborišč več kot štiristo del... Vladimir Lamut in Mirko Lebez prav tako več sto risb... Stane Kumar je leta 1932 v ljubljanskih sodnijskih zaporih narisal pretepenega slovenskega dečka Martina in v Gonarsu fantla, ki je urnal s kosom

Z razstave »Angažirana umetnost v Jugoslaviji 1919-1969« (TONE KRALJ: Južina)

kruha v roki... Muzej ljudske revolucije v Ljubljani hrani več kot tisoč del grudašev, med njimi stvaritve Marjana Belca, Rudija Rojca, Cirila Abrama, Janeza Weiss-Belača, Gabrijele Spanringove, Franja Goloba, Lojza Sušmelja, Branka Zinauerja... Ni bil niti eden teh pretrčljivih dokumentov primeren za razstavo »Angažirana umetnost Jugoslavije 1919-1969«, ki je bila organizirana pod — oprostite — parolo »likovno praznovanje petdesetletnice pričetka jugoslovanskega revolucionarnega gibanja«.

— Poprejšnji odgovor velja v načelu tudi kot odgovor na vaše zadnje vprašanje. Vendar mi dovolite še pripombo. Glavina del, ki jih omenjate, ima predvsem dokumentarno vrednost; mi pa smo želeli pripraviti razstavo, ki bi tudi po likovni plati prenesla zahtevna merila. S tem pa ni rečeno, da nekatera dela omenjenih in tudi drugih umetnikov, ki so tokrat izpadla, ne bi sodila na to razstavo. Če bi prišlo kdaj do obnove le-te, bi se taki popravki morali upoštevati! Želel pa bi navesti še en prepotreben pogoj, ki ga Umetnostni paviljon v Slovenj Gradcu ni mogel izpolniti. Za razstavo v vsejugoslovanskem merilu, kakršna je bila ta, je bilo v prostorih, ki so bili na voljo, nemogoče predvideti še širši izbor del; že tako je bilo treba nekaterim izmed njih odkazati manj ugledno mesto, kakor so ga zaslužila.

Razumela sem vas, o nepremagljivosti tehničnih ovir, kakor jih imenujete, pa me niste mogli prepričati. In tako žal vse kaže, da je v trditvah, da je bila »Gruda« na razstavi »Angažirana umetnost v Jugoslaviji 1919-1969« namenoma prezrta, tudi kanček resnice... (Pri tem mislim — poudarjam — predvsem na tista dela njihovih predstavnikov, ki tudi po likovni plati ustrezajo zahtevnejšim merilom in jih ne krasi samo dokumentarna vrednost, kar pa konec koncev pri tovrstnih razstavah tudi ne gre podcenjevati!)

Razgovor pripravila in zapisala: MILENA STRAJNAR

Partizanski invalidski pevski zbor

sprejema nove pevce vseh glasovnih skupin. Zbor želi izpopolniti predvsem z dobrimi mladimi pevci. Informacije dobite v pisarni zbora v Beethovnovi 10, tel. 20-942. Prijave sprejemamo osebno ali pismeno.

88

očitno prekratka. Morda je v predavanju vpletal svoja doživljanja...

Drugače je bil pretirano, naravnost pikolovsko discipliniran in vesten, da nam je kmalu zaradi tega začel presedati. Piti ni hotel, najbrž se je bal, da ne bi česa izblebetal. Na sestankih je znal ostro kritizirati vsako najmanjšo napako. Seveda samo pri takih, ki so mu bili enaki ali podrejeni. Kadar je šlo za očitne napake nadrejenih, pa je previdno molčal ali pa jih je zagovarjal. Kmalu smo ugotovili, da nas nekdo tudi tožari zaradi malenkostnih prekrškov zoper disciplino. Koga drugega naj osumimo kot Šimna, saj pred njegovim prihodom takih pojavov ni bilo. Toda tudi tisti, ki jim je Šimen tožaril nas, svoje tovariše, so se ga kmalu naveličali. Nekoč ga je naš vodja javno osramotil in nam povedal za njegovo početje, na tako piker in šalji način, da smo se vsi smejali.

Drugače pa je vse dni požiral knjige in časopise. Ni šel nikamor iz našega taborišča. Glede posameznih zadev nam je dal tudi nekaj zelo dobrih nasvetov in kmalu smo ga začeli ceniti kot strokovnjaka v zvezi z razkrivanjem gestapovskih nakan. Začeli so mu prinašati poročila, da jih je prebiral in dajal potem priporočila, kam naj usmerimo preiskavo. Tudi ti nasveti so bili vsaj v začetku koristni, nazadnje pa smo spoznali, da je pri njem preveč sumljivih. Če bi obveljala njegova, bi bilo gestapovskih agentov in belogardistov pri nas v Sloveniji najmanj petdeset tisoč...

Pred koncem vojne so pri nas iskali človeka, ki bi ga poslali v Prekmurje. Vsakogar se nam je zdelo škoda, vedeli smo, da bomo potrebovali množico sposobnih in zvestih ljudi tako v Ljubljani kot v Trstu ter drugih

89

osvobojenih mestih, kjer so močni položaji reakcije. Tam ob robu našega območja je tudi vpliv tujih fašistov močan. Prekmurje pa je zatrdno naše, obkoljeno od našega ozemlja, tam so že Rusi in civilna oblast. Tam ne bo

90

posebno težkih in kočljivih nalog, pa tudi samovolje ne bo mogoče uganjati...

Samovolja... Takoj sem se spomnil Šimna in strahu, ki so ga kazali kmetje, kadar so slišali zanj. Včasih so se kar križali. Tudi drugi so se najbrž od besedici samovolja spomnili nanj in nekdo je brž predlagal, naj bi šel v Prekmurje. Menda so se naskrivaj bali, da bi poslali tja koga izmed njih; drugi bi pa šli v Trst, Gorico in Ljubljano.

Zaman sem ugovarjal, zastonj opozarjal, da je treba najprej ugotoviti, kaj je bilo s Šimnom na Pohorju. Primerjal sem ga s ščuko, ki smo jo komaj spravili iz ribnika v akvarij, zdaj pa jo spet spuščamo v jezero. Nazadnje mi je nekdo celo očital, da sem preozek, sektaš in preveč nezaupljiv. Ti očitki so me razjezili in so bili pozneje med precejšnjimi vzroki, da sem začel misliti, kako bi zapustil našo službo in odšel v vojsko. Takrat pa sem si mislil: Boste že videli, kaj je Šimen, toda takrat bo že prepozno.

Tako se je zgodilo, da sem bil dejansko jaz tisti, ki je Šimna spravil tako visoko. Če takrat na Pohorju ne bi posumil vanj, bi ga pustil in ga ne bi spravil k nam za predavatelja. Tu ga ne bi opazili in ga ne bi pošiljali za načelnika okrožnega pooblaščenstva. Menda je pes to zavohal in me prav zaradi tega prišel pozdraviti pred odhodom. Porogljivo se mi je htel zahvaljevati za pozornost in pomoč. Pretvarjal sem se, da ne vidim in ne čutim njegovih bodic. Takrat sem sklenil, da ne bom v službi, ki ima na vodilnih mestih take ljudi kot je Šimen, posumil, da v našem vodstvu nekaj ni v redu. Kaj, če ni tudi med nami skritih agentov?

29. novembra v Sarajevu

Svetovna premiera „Bitke na Neretvi“

Sarajevo, mesto ob Miljacki, se letos še posebno slovesno pripravlja na proslavo dneva republike. Številnim slovesnostim, ki se bodo 29. novembra zvrstile v glavnem mestu BiH, se bo pridružila še svetovna premiera »Bitke na Neretvi«, tega prav gotovo največjega jugoslovanskega filmskega spektakla. Tako bo po več kot treh letih priprav in po letu in pol snemanja režiser Veljko Bulajić lahko slišal prva mnenja o rezultatih svojega in svojih sodelavcev večletnega truda. Pričakujejo, da se bodo premiere filma udeležili najvišji predstavniki javnega življenja in številni gostje iz domovine in tujine. Baje so samo priprave za premiero »Bitke na Neretvi« stale 125 milijonov starih dinarjev; dohodke od le-te, to je kakih 15 milijonov starih dinarjev, pa so organizatorji namenili za pomoč Banjaluki.

Premiera »Bitke na Neretvi« bo v novem kulturnem in športnem centru »Skenderija«, v veliki dvorani, ki z optimalnim razponom sedišč in teleskopskimi tribunami sprejme blizu 850 gledalcev; to je hkrati tudi najlepša in najmodernejša kinodvorana v Evropi. Zaradi velikega zanimanja bo 30. nov. dopoldne v isti dvorani repriza premiere, sarajevska televizija pa bo prenašala dogodke tik pred svetovno premiero »Bitke na Neretvi« in tako vsaj do neke mere pričarala gledalcem širom po domovini svečano vzdušje v tej veliki dvorani.

SPELA ROZIN IN SERGEJ BONDARČUK V ODMORU MED SNEMANJEM

Poleg 150.000 statistov sodeluje v »Bitki na Neretvi« šestdeset najbolj znanih svetovnih in domačih igralcev. V najbolj množičnem prizoru filma, prehodu ranjencev, civilistov in vojakov, je sodelovalo 7000 igralcev in stati-

stov. Od približno 300 prizorov je polovica množičnih scen s sto in tisoči udeležencev.

Za film so najeli 6000 vojakov Jugoslovanske ljudske armade s 75 oklopnimi vozili in 230 različnimi topovi. Tej filmski armadi je poveljevalo 210 oficirjev in 4 generali. Eskadrilja 22 letal je letela nad kamerami snemalcev 40 dni, dva helikopterja pa sta ekipi služila leto dni. Uporabljenih je bilo 5000 pušk, 38 mitraljezov in porabljenih 5000 petard, 2000 pravih granat, 1000 minometalskih min in 110 letalskih betonskih bomb. Najbolj znani pirotehnični strokovnjaki iz Jugoslavije, Sovjetske zveze in Češkoslovaske so sprožili več kot

12.000 eksplozij in uporabili okoli 10.000 kilogramov eksploziva.

V ščitu pri Prozoru so zgradili baročno cerkvico, da bi lahko posneli sceno v partizanski bolnišnici s 1600 ranjenci in tifusarji. Zgradili so veliko trdnjavo na Jablanici, da bi jo minirali, in štiri bosenske vasi, da bi jih potem uničili z bombardiranjem. Pred Prozorom so izkopali tri kilometre rogov in zgradili 80 bunkerjev in raznih utrdb. Poseben problem je bilo rušenje starega mostu na Neretvi, ki je bil dolg 82 metrov in se je razpenjal 42 metrov nad vodo (Most bo ostal porušen kot spomin na dni te slavne epopeje narodnoosvobodilnega boja). Za eno končnih scen so vrgli v kanjon, ki je globok prek 70 metrov, 20 topov, 16 tankov in kamionov ter pet ton raznega materiala, da bi kar najbolj verodostojneje predstavili ta dramatični zgodovinski dogodek.

Uporabili so 100.000 kubikov gradbenega materiala, 600 ton gipsa in 1200 kilometrov žice. Za potrebe filma pa sešili tudi tri tisoč nemških, 2000 italijanskih, 1000 ustaških, 2000 četniških in 3000 partizanskih uniform. Za slednje je bilo porabljenih 18.000 metrov blaga in drugega materiala. Strokovnjaki za masko in šminke pa so uporabili 800 kilogramov las, 4500 obvez in pretočili okoli tona »filmske krvi«.

Stalno filmsko ekipo je sestavljalo 180 ljudi. Tretjino filma so posneli na snegu in več dni snemali pri temperaturi minus tri-

deset stopinj Celzija. Poprečni delovni čas vsakega člana ekipe je bil dolg 12 ur, zato ni čudno, da je zaradi prevelikih naporov zapustilo snemanje 27 ljudi. In da bi prišli do verodostojnega gradiva, so scenaristi skupno z asistenti režije pregledali ves partizanski, italijanski in nemški arhiv ter za to delo porabili leto dni. Razen tega so anketirali več

LJUBIŠA SAMARDŽIĆ PONAVALJA PRIZOR NA BODEČI ŽICI

kot 400 borcev, udeležencev bitke na Neretvi.

Po vsem tem sodeč, ni pretirana ugotovitev, da je »Bitka na Neretvi« bržkone eden najdražjih in največjih evropskih vojnih filmskih spektaklov; o umetniški vrednosti in zgodovinski prepričljivosti filma pa bomo lahko spregovorili šele v mesecu decembru, ko bo premiera »Bitke na Neretvi« tudi v Ljubljani.

M. S.

Zgodovina o „Neretvi“

Leta 1942 se je narodnoosvobodilna vojska Jugoslavije zelo okrepila. Če je bilo leta 1941 težišče vstaje v Srbiji, Crni gori in vzhodni Bosni, se je tedaj preselilo v zahodno Bosno in Slovenijo. Vrhovni štab je ves čas nameraval vstajo v vzhodnih predelih Jugoslavije znova razplamteti, zato je sestavil iz najboljših enot »glavno operativno skupino«. Ta naj bi prek Sandžaka prodrla v Srbijo, na Kosovo in v Makedonijo. Naša vojska je resno ogrožala tudi zveze med Nemčijo in Grčijo prek Zagreba, Beograda in Skopja. V zaledju jadranske obale je pomenila tudi resno nevarnost, če bi se izkrcali Angleži in Američani. Razen tega pa je jugoslovanska vstaja pomenila tudi nevaren zgled za sosedne narode, tudi za Italijane in Avstrijce.

Zato je Hitler sklenil jugoslovansko narodnoosvobodilno vojsko uničiti. Najprej bi nemška in italijanska vojska ob sodelovanju domače reakcije obkrožila glavno operativno skupino ter jo uničila, nato pa bi drugo za drugim prišla na vrsto manjša žarišča vstaje. Tako se je januarja 1943 začela velika okupatorska ofenziva na črti Zagreb-Reka. Enote NOV so se pomikale proti vzhodu, kar je bil tako njihov namen, z njimi pa je šlo na desettisoče beguncev. Pegasti tifus, lakota in mrzota so neusmiljeno kosili... Na Neretvi pa so vojsko in begunce čakali četniki in Italijani, Nemci pa so imeli v bližini velike rezerve.

V tem kritičnem trenutku je naša vojska uporabila zvijačo. Razstrelila je most na Neretvi. To je bila edina možnost za prehod vojske, beguncev in 4.000 ranjencev čez naraslo reko na njen levi breg, edina možnost za rešitev pred preganjalci.

Po tej razstrelitvi so okupatorji sklepali, da se bo naša vojska obrnila nazaj proti zahodu. Tja so premestili nemške rezerve, na Neretvi pa pustili za stražo samo četnike. Prav tedaj pa je naša vojska naglo preokročila reko, zgradila nov most prek njega, spravila na levi breg begunce in ranjence, hkrati pa zadala četništvu smrtni udarec. Italijanske čete so iz Mostarja prišle prepozno in prav tako doživele hud poraz.

Tako je reka Neretva postala simbol za veliko zmago naše vojske in za njeno rešitev iz sovražnikovega obroča.

M. P.

SODELOVANJE BIVŠIH BORCEV

IV. kongres FIR

V dneh 14. do 16. novembra letos je bil v Benetkah šesti kongres Mednarodne federacije udeležencev odporiških gibanj (FIR). Udeležile so se ga številne delegacije iz dvajsetih evropskih držav. Med njimi je bila tudi delegacija ZZZB NOV Jugoslavije, o čemer smo že poročali.

Na kongresu so obravnavali štiriletno aktivnost FIR in njenih članic ter sprejeli sklepe o prihodnji usmeritvi dela in sodelovanja udeležencev odporiških gibanj Evrope v boju za mir, za splošno evropsko sodelovanje in krepitev evropske varnosti. Še posebej so se v razpravah na kongresu pomudili ob perečih zadevah: oživiljanju nacizma, kaznovanju vojnih zločincev, izplačilu odškodnine žrtvam nacizma, mednarodni pravni zaščiti udeležencev odporiških gibanj in negovanju tradicije protifasističnega boja.

Na kongresu je govoril tudi vodja delegacije ZZZB NOV Jugoslavije Vasa Smačević, ki je pozdravil udeležence kongresa v imenu jugoslovanskih borcev in naglasil, da se je VI. kongresa organizacije udeležencev NOB v Ohridu udeležilo 60 predstavnikov borcev in udeležencev odporiških gibanj iz 31 dežel Evrope, Azije in Afrike. Pojasnil je glavno vsebino sklepov kongresa in poudaril koristnost sodelovanja naše zveze s FIR. Zadržal se je tudi ob pomembnosti njenega kongresa, ki je bil sklican v času popušcanja napetosti v Evropi. Naglasil je še prepričanje, da bo Mednarodna federacija udeležencev odporiških gibanj okrepila svoj mednarodni ugled in vpliv v borbi za mir, in se zahvalil vsem organizacijam in posameznikom za izraze sožalja in za pomoč prizadetim ob potresu v Banjaluki.

DRAGOMIR FELBA V SCENI PO RUŠENJU MOSTA NA NERETVI

Vtisi iz Beneške Slovenije

Pred nekaj meseci je v Ljubljani izšla knjiga spominov znanega partizana Joška Ošnjaka. V njej opisuje boj proti fašizmu v svoji ožji domovini Beneški Sloveniji, razen tega pa bralce tudi seznanja z nekaterimi narodopisnimi in jezikoslovnimi posebnostmi pokrajine.

Ošnjak je s svojo knjigo spet zbudil v nas zanimanje za kakih 35.000 naših rojakov, ki živijo onkraj naših državnih meja. Spet smo ugotovili da o njih veliko premalo vemo in da imamo z njimi mnogo premalo stikov.

Zato je uredništvo našega lista poslalo v Beneško Slovenijo svojega sodelavca, da bi napisal nekaj o ljudeh in o deželi, o Slovencih v videmski pokrajini, kakor jih uradno imenujejo v Italiji.

Končno so bile vse priprave za menoj in prek Kobarida sem se odpeljal proti prvemu večjemu kraju v Beneški Sloveniji, v Senteper Slovenov. Naj takoj omenim posebnost krajevnega narečja, polnega ostankov staroslovanščine. Slovenci se tod ne imenujejo Slovenci, ampak Sloveni in zato je za razliko od številnih drugih Senteperov na tej in oni strani meje ta Senteper dobil kot pojasnilo še čigavostni pridevnik Slovenov, ker pač tam živijo Sloveni.

NAJPREJ NEKAJ ZEMLJEPIŠJA

Slovenci radi potujejo in mnogo potopisov so popisali dežele, po katerih so hodili. Zato pa najraje hodimo po velikih, lepih in slavnih mestih, odročnih krajih v naši bližini pa se kar mimogrede izognemo. Zato tudi potopisov po beneški Sloveniji ni veliko.

Samo tri dni sem bil v deželi ob Nadiži, v hribih nad Vidmom in Cedadom. To je zelo kratek čas. Zadržuje samo toliko, da dobi nekakšen splošni pregled nad kraji, da si ogleda zunanjo podobo naselij ter seznanja z nekaj desetletnimi ljudmi. Vmes je treba še spati, medtem ko kosilo in večerjo lahko izkoristim za pogovore.

Marsikdo se bo vprašal, zakaj imenujem to deželico Beneška Slovenija, uradno pa se imenuje vsa pokrajina Videmska. Beneška je zato, ker so v njej več stoletij gospodovali Benečani, dokler so bile Benečke glavno mesto dokaj močne in velike države. Drugi Slovenci smo bili medtem pod Habsburžani, torej v Avstriji. Odnosi med obema državama niso bili vedno dobri, tudi vojskovali sta se, meja je bila dobro zastražena. Zato je razvoj Slovencev v tistih krajih tekel po svojih kolesnicah, kar se vidi po velikih razlikah v narečjih. Pokrajina pa se imenuje videmska pač po največjem mestu Vidmu, po italijansko Udinah.

V teh krajih je ločnica med nižavjem in hribovjem dokaj ostra. Ravnica je kot miza ravna, plodna in bogata. Koruza, vinska trga, sadje, vmes pa bogate in velike vasi z mnogimi novimi, zelo ličnimi hišicami. V njih žive v glavnem Furlani, narod romanskega porekla, katerega jezik se dokaj razlikuje od italijanščine. V njej zasledimo mnogo prvini latinščine.

Ko se povzpneš na kako vzpetino, se ti odpre pred očmi čudovit razgled. Proti jugu za modrikastimi meglicami slutiš široko morskoro ravan. Tam so tudi Benetke, nekdanja kraljica morja, kakor so jo imenovali. Proti vzhodu kipita proti nebu razbrzdani skalni gmoti Matajurja in Kanina, po katerih teče jugoslovanska meja. Proti severu pa so Karnijske Alpe, podobne nazobčanemu obzidju srednjeveškega mesta. Če je zelo lepo vreme in čist zrak, za njimi uzeš tirolske tritisočke, okovane v večni led in sneg.

Pod seboj pa razen v ozkih dolinicah, ki režejo pokrajino kot žile drevesni list, najdeš le malo ravne zemlje. Že po naseljih spoznaš, da je tukaj plodna zemlja dragocena. Vasice so nagnete skupaj v kakem zakotju ali priplepljene na strma pobočja kot nekdanje avstrijske »stetunge« iz I. svetovne vojne. Hiše so take kot povsod ob Sredozemskem morju. Debele kamene stene in položne strehe imajo. Cerkveni stolpi so podobni obrambnim v srednjeveških mestih, pozna se jim romanski vpliv.

Skoraj vse vasi in vasice, tudi najbolj odročne, so povezane z dobrimi cestami, med katerimi jih je mnogo tudi asfaltiranih. Zakaj so jih gradili tako na gosto v teh

zapuščenih krajih, si lahko mislimo...

Pozna jesen je že in listje odpada z drevja, trava je že porumelala. Marsikje se vidi, da travnik letos ni videl kosilnice, morda pa tudi že več let ne. Včasih se ti oko ustavi na zapuščeni rtjivici v kakšni globači ali na pobočju. To so zunanji znaki izseljevanja ljudi v druge, bogatejše kraje in v tujino. Po vaseh marsikje najdeš napoli porušeno hišo ali pa so vrata in okna zabita z deskami.

Kasneje sem se z ljudmi o izseljevanju veliko pogovarjal, tako z domačini, ki so ostali doma in s tistimi, ki so se za kratek čas vrnili na dopust. Eden izmed duhovnikov mi je pripovedoval, da se je v njegovi fari število prebivalcev v petdesetih letih zmanjšalo za polovico. Marsikje pa se je tudi v enem samem desetletju izselilo več kot pol ljudi. Doma so ostali stari ljudje, invalidi in otroci. Po drugi strani pa so mnogi povedali, da se izseljujejo ljudje tudi iz sosednjih pokrajin in da so Slovenci se najbolj navezani na svojo zemljo, da je druge izseljevanje še bolj množično. Mnogi izseljenci se na stara leta vračajo. Veliko bolj samozavestni so kot tisti, ki so bili vse življenje doma, pa tudi denar imajo. Mnogi so odprli gostilne in se lotili trgovine.

Pokrajina je torej razgibana, na vsakem koraku se ti odpre nov razgled, srečaš se z novimi značilnostmi.

Posebno poglavje so krajevna imena. Seveda so vsa pisana po italijanskem pravopisu. Marsikje, toda ne povsod, se vidi, da niso umetno in nasilno poitalijančena tako kot v čisto slovenskih krajih v Istri ali na Goriškem v fašističnih časih. Tod so stoletja živeli blizu skupaj Slovenci in Furlani, zato ima marsikateri kraj dvoje imen. Druge spet so imena zapisali v italijanskem pravopisu brez kakšnega zlega namena, ker je bilo pač Italijanu težko izgovarjati slovenska imena.

Podobno velja tudi za priimke. Ko z njih odstraniš primesi italijanskega pravopisa, zaslediš nenavadno mnogo značilnih slovenskih in tudi slovanskih prvini.

NEKOLIKO NARODOPISJA IN JEZIKOSLOVJA

Ko zagledaš ženo, ki se po strmi rebri ubada z butaro ali košem, se ti nehote vzbudi občutek, da si nekje v Dalmaciji ali Liki. Ženske nosijo na glavah prav take ali zelo podobne črne rute, imajo prav takšna, dolga krila. Spet ena izmed značilnosti, ki kažejo na to, da so se ostanki preteklosti ohranili v obrobni in ločenih krajih dlje kot drugod...

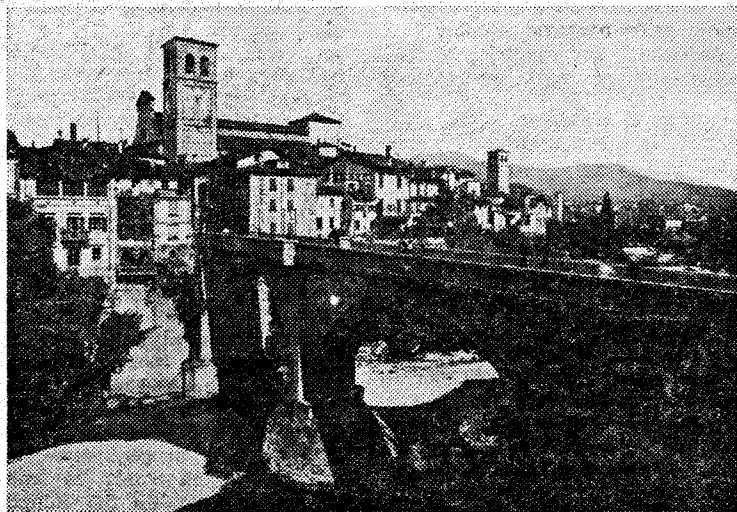
Zgodovina te pokrajine je precej različna od zgodovine drugih slovenskih pokrajin. Ko so prišli Slovenci v te kraje, so trčili ob organizirano in civilizirano družbo, ki je bila na veliko višji stopnji kot sami. Zato se je slovanski naselitveni val tod ustavil, ločnica med romanskim in slovanskim življenjem pa se kaj dosti ni spreminjala. Predvsem pa so se Slovenci naseljevali po hribovih. Kasneje so se jim pridružili novi naseljenci, begunci iz drugih slovenskih pokrajin in bržkone tudi dalmatinski uskok. Dežela je bila dolgo pod oblastjo beneških patriarhov, nato pa pod Benetani.

Predstavljajmo si takratni položaj Slovencev v beneški republiki in avstrijski fevdalni monarhiji. Čeprav so gospodovali v Benetkah bogataši in plemiči, je bila država vseeno republika z nekaterimi oblikami parlamentarne demokracije. Tamkaj se je že dokaj razvil

kapitalistični družbeni red, zato izkoriščanje ni bilo tolikanj uzakonjeno kot v fevdalnem. Kolonat, to se pravi najemniško razmerje med gospodarjem zemlje in obdelovalcem, je bil vsekakor znanejša oblika kot tlačanstvo s tlako, desetino in neštetiimi drugimi davčinami. Razen tega je bila beneška država zelo bogata, potrebovala pa je tudi zanesljive branitelje svoje severne meje. Te je našla v Slovencih, ki jih je zato tudi primerno nagrajevala in jim dajala razne olajšave. V njihovo notranje življenje se ni vtikala, dala jim je avtonomijo. Zato so se pri beneških Slovencih dokaj dolgo ohranile oblike plemenske demokracije. Potem je prišla Avstrija in jim vse to pobrala, stoletne gospodarske zveze z bogatimi italijanskimi mesti je presekala meja. Ljudje so umirali od lakote. Nič ni čudnega, če so se ob plebscitu za Avstrijo ali Italijo leta 1866 množično glasovali za Italijo in je bil baže en sam glas za Avstrijo. Beneški Slovenci so se v I. svetovni vojni bojevali za Italijo kot italijanski vojaki. Fašizem v teh krajih ni bil tako okruten kot v Istri in na Goriškem, Vipavi in Krasu.

Zato se ne smemo čuditi, če je beneški Slovenec že po tradiciji zelo navezan na Italijo, kljub temu je razmeroma mnogo ljudi, zlasti žensk, ki italijanščine sploh ne znajo. Moški se je namreč naučijo pri vojaki. Posamezniki se je jezikovne razlike sploh ne zavedajo kot tudi ne razlike med narodnostjo in državljanstvom.

Ko sem jih poslušal, kako govorijo v domačem narečju, mi je prišlo na misel, da bi najlaže imenoval Beneško Slovenijo živi jezikoslovni muzej. Sprva jih težko razumeš, toda čez nekaj ur gre

Cedad, staro središče Beneške Slovenije. V ospredju znani Hudičev most.

že bolje. Razen tega je malokje na svetu na tako majhnem prostoru toliko narečij. Pogosto v vsaki vasi govorijo različno, posebno če so daleč narazen ali pa so vmes visoki hribovi. Narečje, ki ga govorijo Rezijani, najbolj zahodni prebivalci beneške Slovenije, pa tudi drugi Beneški Slovenci težko razumejo. Tam se je ohranilo še največ ostankov stare slovanščine. Na oblikovanje narečij je vplivala predvsem razcepjenost na doline in osamitev sredi jezikovno tujeja življa, pa tudi naselitveni tokovi iz različnih drugih slovenskih ali hrvaških pokrajin ob raznih razdobjih.

Ko temeljiteje prisluhneš barvi glasov, pa le najdeš podobnost z narečjem v vipavski dolini, Brdih ali v okolici Kobarida. Vmes je veliko italijanskih in furlanskih besed, nekaj je tudi besed prevzetih iz nemščine. Razumljivo pa je, da so pojmi o vojski, tehniki in oblasti italijanski.

Vmes je tudi veliko besed, podobnih ruskim, srbohrvaškim ali makedonskim. To so spet ostanki stare slovaščine, ki je druge v Sloveniji že zdavnaj izginila.

Ze tako so v odročnih krajih, kjer je obiskovanje šole težavnejše kot v dolini ali celo po mestih domačini v dokaj težkem položaju. Če gre za stike z oblastjo, se morajo posluževati jezika, ki so se ga nekolikaj naučili šele v šoli

ali pri vojaki. Zato največkrat morajo uporabljati posrednike. Zanimivo je tudi to, da izseljenci, ki so se vrnili bolje govore slovensko kot tisti, ki so bili ves čas doma.

Dolga stoletja so bili tam edini izobraženci duhovniki. Zdaj pa je tudi glede tega že precej drugače. Posamezniki so postali inženirji, profesorji, pravniki...

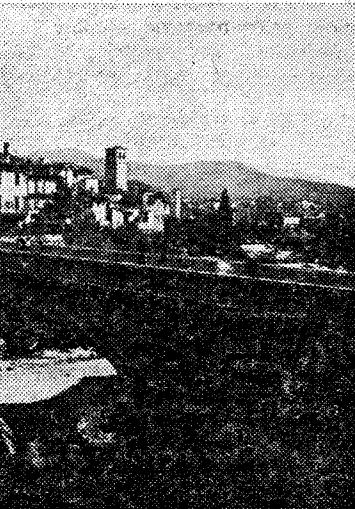
PARTIZANI, KJE STE?

Našega bralca bo najbrž zanimalo predvsem to, kje so nekdanji partizani iz Beneške Slovenije, kako živijo in kaj delajo.

Najprej je potrebno povedati, kako je bilo v teh krajih takoj po končani vojni, pa bo marsikaj jasno. Ob koncu II. svetovne vojne so se narodi veselili miru in svobode, beneško Slovenijo so zasedle angloameriške čete in najprej razorožile Nemce in Musolinijeve republikance, zatem pa so naredile isto z garibaldinci. »Ozopovci« pa so se povečini vključili v novo italijansko vojsko in policijo.

Nad vsemi, ki so sodelovali s slovenskimi partizani ali pa so bili sami v njihovih vrstah, se je začelo hudo nasilje. Pri tem so se najbolj izkazale različne italijanske sovniščične organizacije in skupine.

Slovence so dolžili, da zahtevajo priključitev k Jugoslaviji. Mnogi bivši partizani, tako Slovenci kot Italijani, oziroma Furlani, so morali iskati zatočišče v tujini, največ v Jugoslaviji. Nekateri so zaradi namišljenih zločinov morali v zapor, marsikoga so tudi ubili ali do smrti pretepli. Gorele so hiše, vrstili so se atentati z razstrelivom. Zavezniške oblasti navadno krivcev niso odkrile, če pa so jih, so jih zelo milo kaznovala.

Bivše partizane in sodelavce so tudi drugače na vseh področjih dejavnosti utesnjevali in jim metali polena pod noge. Menda ni potrebno posebej omenjati, da so bili pri zaposlitvah najmanj zaželeni. Zato so spet mnogi odšli s trebuhom za kruhom v razne evropske države in tudi čez morje.

Beneški Slovenci veliko vedo povedati o teh hudih časih, ko jim je življenje viselo na nitki in je mnoge samo ljubezen do rodne grude zadržala doma. Slišal sem, kako so pred hišo enega izmed partizanskih sodelavcev uprizorili pravo maskarado, oblečeni v različne uniforme, ki so predstavljale razne države. Igrali so »razmejitveno komisijo«, ki naj bi tisto domaćijo dodelila ali Jugoslaviji ali Italiji. Zato so nje merili, zabijali količke, potegovali vrvice in se pripravili. Spet menda ni treba posebej povedati, da je Jugoslavijo predstavljala raztrgan in skoro bos, toda do zob oborožen grdavs in da so letele proti lastnikom domačije najhujše psovke in hude grožnje. Druge spet so imeli skoraj vsak dan hišno preiskavo, pogosto tudi ponoči, ko so jim vse razmetali in veliko uničili. Ali pa so jih dan za dnem klicali na zaslisanja.

Toda ti hudi časi so zdaj samo še spomin, ki pa še vedno marsikoga straši. Med ljudmi je še vedno velika bojazen, da se kaj

takega ali celo samo podobnega ne bi ponovilo. Trepetajo ob vsakem pozivu na občino ali na karabinjersko postajo, čeprav gre za čisto nedolžne reči.

Marsikje so mi tudi potožili, da posamezniki, od katerih so odvisni, v vseh zunanjih znakih njihove narodnostne pripadnosti gledajo znake jugoslovanskega iredentizma. Celó v takih nedolžnih rečeh kot so cerkveni pevski zbori, ki poleg italijanskih furlanskih pesmi pojo tudi slovenske, v raznih razstavah, tisku in društvi.

Uradna Italija pa je zlasti po dogodkih zadnjih let, ko se je na široko odprla meja in ko se je začelo plodno sodelovanje med našo državo in njo na mnogih področjih, začela gledati nanje drugače. Bivši partizani so bili odlikovani, priznani so jim razne ugodnosti, nasilnih dejanj tudi že zdavnaj ni več ali pa so zelo redka. V Cedadu deluje kulturno-prosvetno društvo »Ivan Trinko«, ki ima nekaj nad tisoč članov in svoje uradne prostore. V Vidmu izhaja list »Matajur« kot glasilo Slovencev v videmski pokrajini. Zupnije v Beneški Sloveniji izdajajo medzupnijski list »Doma« v slovenščini in italijanščini.

Ugled, ki ga uživa Jugoslavija zaradi svoje neodvisne politike in gospodarskega napredka, je dvignil tudi samozavest Beneških Slovencev. Med Furlani in Italijani pa je izginil podcenjevalen odnos do svojih sodelavcev, ki govorijo slovensko. Le tu in tam se najde kak zagrnjenec, ki ne more pozabiti fašistične vzgoje. Že to samo pove, da je sodobna italijanska mladina zelo daleč od vsake skrajnosti in da jo kljub nepoznavanju marsikaterega vprašanja preveča duh strpnosti.

KAJ PA PRIHODNOST?

Če upoštevamo razvoj mednarodnih odnosov v naši sosesčini od 1941 dalje, smo lahko samo veseli. V stoletjih nakopičena nasprotja so se tedaj začela sproščati v vojni. Sledilo je razdobje navideznega miru, ko je nova, še strašnejša vojna grozila človeštvu kot huda nevihta jasnemu poletnemu dnevu. Tudi to je minulo, čeprav še ne popolnoma. Počasi je v zavest množic prodrla misel, da je vojna zlo in da je zatiranje narodov najpogostejši vzrok za nove spopade. Prav tako pa tudi misel, da ni skoraj nikoli mogoče potegniti državne meje točno po narodnostni, saj so narodi navadno ob stičiščih med seboj pomešani. Tako torej na obeh straneh meje ostanejo pripadniki enega ali drugega naroda. Nikakor se ne bi smelo zgoditi, da bi zatiranje manjšine v eni državi izzvalo podobne masševalne ukrepe nad manjšino v drugi državi, ker bi to v zelo kratkem času pripeljalo do neznosne zaostritve in zatiranja.

Prav tako pa bi tudi moralo izginiti prepričanje, da sodržavljan druge narodnosti kot je večina, pomeni manjvrednega človeka, ki je povrh še politično nezanesljiv in ga je zato potrebno na vse mogoče načine omejevati. Pa tudi, da je del rojakov, ki so ostali v tuji državi, zapisan izumiranju in da se zaradi tega ne splača zanje čisto nič narediti.

Množični turizem in nesluteni razmah prometa terja od vseh držav zmanjševanje omejitev na mejah. Tudi pri nas gremo v to smer. Kar spomnim se, koliko časa smo še pred desetimi ali petnajstimi leti čakali na potni list in kako zdaj hodimo čez mejo. Toda že s tem postajamo nezadovoljni in nujno bo prihajalo postopoma tudi pri nas do še večjih svobod okoli prehodov čez mejo. Vse do tistih časov, na katere potihem upamo, ko meja sploh več ne bo.

Do takrat pa bodo morale vse manjšine znati izkoriščati svoje ustavne pravice, oblasti pa bodo morale skrbeti, da bodo mali ljudje zadovoljni in da ne bodo čutili nobenega zapostavljanja zaradi tega, ker živijo izven meja matične države. Zato lahko tudi upamo, da bodo končno tudi italijanske oblasti omogočile pouk slovensčine vsepovsod, kjer bodo to ljudje želeli. Da ne bo pri kakem izražanju takih želja nobenih omejitev, da bodo oblasti pripadnike manjšine celo spodbujale k varovanju narodnostnih posebnosti.

MILE PAVLIN

Franček Saje:

Boj klerofašistične „Straže“ proti osvobodilnemu gibanju

Za ta namen bo »Slovenska varnostna služba« imela poseben policijski oddelček, ki bo začel s borbo proti komunizmu v pokrajini s poizvedbami, preiskavami, zasliševanji itd.

Straža je špekulirala, da bo s fašisti sklenila sporazum o sodelovanju in formiranju oboroženih oddelkov ter na ta način dobila v svoje roke vodstvo bele garde. Medtem pa so se predstavniki klerikalne stranke v imenu slovenske reakcije, združene v Slovenski zavez, sporazumeli z italijanskim vojaškim poveljstvom o sodelovanju in ustanavljanju oboroženih belogardističnih oddelkov.

Na podeželju so belogardistični zaupniki po navodilih iz Ljubljane s pomočjo okupatorja ustanavljali vaške straže. Med organizatorji so v pretežni meri bili duhovniki, ki so moštvo za belo vojsko večinoma zbirali tako, da so v družbi z okupatorji prestrašeni in zbegani ljudem grozili: ali v internacijo — ali v belo gardo.

Ker stražarji niso uspeli skleniti posebnega dogovora s fašisti, so sklenili, da se bodo vključevali v vaške straže in jih skušali dobiti pod svoj vpliv. Prva skupina stražarjev je odšla v belogardistično taborišče v Klečah pri Ježici.

Taborišče je že 6. avgusta zasnovalo vodstvo Slovenske legije, ki je v nujnem povelju članom SL in ostalim protipartizansko usmerjenim možem in fantom iz vseh krajev od Ježice do Šmartnega pri Litiji ukazalo, »naj se nemudoma odpravijo s svojih domov in pridejo na Ježico«.

Odzvala sta se le dva člana klerikalne Slovenske legije. Zato je vodstvo Slovenske legije zahtevalo, naj Mihajlovičev poveljstvo

Slovenije ustanovi taborišče. Hkrati je opozorilo, da je »treba pohiteti«, ker je »OF in partizanstvo na Ježici zelo močno«.

Ko so v Kleče prišli stražarji, je vodstvo Slovenske legije dobilo 4. septembra sporočilo, da je končno le osnovano taborišče in da »jih je cca 30 že na mestu«. Vendar pa se stražarji med maloštevilnimi belogardisti in partizansko razpoloženimi prebivalci niso nič kaj dobro počutili. O tem je Rudolf Smersu 8. septembra 1942 poročal belemu vodstvu:

»Casar mi je naročil, da so mu stražarji, ki so na Ježici (v Klečah — op. F. S.), rekli, da jih je premalo, zato ne morejo delati in da je ljudstvo jim sovražno razpoloženo. Zato so mnenja, da naj bi se jih poslalo v kraje, kjer bi se lahko udeleževali in kjer bi jih ljudstvo prijazneje gledalo.«

Nekaj stražarjev je sicer ostalo v Klečah, da so to postojanko držali v svojih rokah. V njo so stražarji prihajali na »orožne vaj«, zatem pa so odhajali v razne belogardistične postojanke in v njih zasedali poveljniška mesta. Na ta način so dosegli precejšen vpliv v beli gardi, čeprav so bili odtrgani od njenega vodstva.

Stražarjem je nato uspelo, da so pridobili podpolkovnika Ernesta Peterlina, ki je novembra 1942 postal poveljnik belogardističnih oddelkov. Peterlin je skupaj s stražarji izdal stražarskim zaupnikom v beli gardi tajna navodila, kako naj v ugodnih okoliščinah odstranijo poveljnike, ki jih je imenovala Slovenska legija in druge bele struje, ter prevzamejo belogardistične skupine.

Belogardistični voditelji so bili posebno besni na svobodoljubno Ljubljano, ki je bila žarišče narodnoosvobodilnega gibanja za vso Slovenijo. Zato so že od leta 1941 moledovali pri italijanskih okupatorjih, naj jim dovolijo ustanovitev belogardistične ljubljanske policije. V to so Italijani končno privolili 11. oktobra 1942.

Podpolkovnik Peterlin, poveljnik bele policije, je do konca oktobra 1942 nabral 150 ljubljanskih belogardistov, ki so bili večinoma člani Straže in Slovenske legije. Italijani so jim 1. novembra 1942 izročili policijsko oblast in del Belgijske vojašnice za zapore. Poveljnik belogardističnih zaporov je postal stražar Tone Pipan, ki si je nadel belogardistično ime Gorazd Osojnik.

S posamičnimi aretacijami pa beli policisti niso bili zadovoljni. Na njihovo zahtevo so jim italijanski okupatorji dovolili, da po številnih italijanskih množičnih aretacijah tudi oni izvedejo množične racije 21. in 22. decembra 1942. Ker so bile nekaj dni pred božičem, so te racije znane kot božične racije.

V božičnih racijah je sodelovalo 152 članov bele policije in 323 belogardistov, ki so jih za njeno okrepitev poslali v Ljubljano z Dolenske in Notranjske. Prvotno je bilo na seznamu za aretacijo 813 ljudi, v zadnjem hipu pa so spiske dopolnili, da so v Belgijsko kasarno odvedli kakih 1500 ljubljancev.

V božičnih racijah so sodelovali številni stražarji, vodja neke patrulje pa je bil dr. Ciril Žebot. V Belgijski vojašnici so zapornike zasliševali stražarji Tone Pipan, Maks Loh, komisar politične policije, dr. Ciril Žebot in drugi.

Beli policisti so z jetniki slabše ravnali kot italijanski fašisti. Zapornike so pretepali in mučili. Odtegovali so jim hrano, s katero so zlasti stražarji potem črnohorizirali. O tem je kaplan Glavač 18. februarja 1943 poročal v svojem lističu »Gradivo«:

»Moka in makaroni v arestu. V ljubljanski jetnišnici cvete črna borza. A ta črna borza ima poseben značaj. Večje količine živil

gredo namreč mimo jetnikov, ki so jim namenjene, nekam drugam, menda celo v Vincencijevo konferenco, ki jo upravlja, stražarji. Od tam se naprej prodajajo po znatno visoki ceni.«

»Gradivo« je 10. marca 1943 še enkrat pisalo, kaj so stražarji počeli z živili:

»Delež pri korupciji, ki je zasrmdela okoli ljubljanskih belih jetnišnic... Najbolj aktivni pri tej korupciji so bili stražarji, ki so po dragi ceni prodajali odtegnjeni material. Material so odtegovali jetnikom in legionarjem, nato pa ga po mestu prodajali...«

Že sredi januarja 1943 so okupatorji odvzeli belogardistom zapore, ker so po italijanskih ugotovitvah »protikomunistični milicniki storili dejanja iz osebne maščevalnosti, delali nedovoljene preiskave, pretepali zapornike med zasliševanjem, zahtevali večje vsote za oprostitev aretiranih...«

Konec januarja so Italijani razpustili belo ljubljansko policijo, ki je s svojim divljanjem nad Ljubljance povzročala okupacijski oblasti več škode kot koristi.

Belogardisti cenijo italijansko vino. Nad njimi slika papeža Pija XII.

Skupina stražarjev se v boju proti osvobodilnemu gibanju ni ozirala na levo ali desno. V svojem klerofašističnem fanatizmu je čedalje bolj hodila po svoji poti, zaradi česar je vse pogostejše in ostreje prihajala navzkriž z vodstvom klerikalne stranke.

Ko se je Straža decembra 1941 odločila, da izda proti Osvobodilni fronti letak »Ultimat«, je dr. Ciril Žebot vprašal za mnenje dr. Natlačena. O njegovem odgovoru si je Franc Casar 20. decembra za beležil v dnevnik:

»Razumljivo je, da naša stranka do danes ni dala nobene vodilne misli. Za ta ultimat, ko je Žebot omenil Natlačeno misel, je bil proti, ker bi potem morali objaviti imena! Torej nič! Od njih.«

Kljub pogostim sporom s SLS je voditelj stražarjev Casar v svojem referatu o belogardističnih vaških stražah 23. avgusta 1942 na sestanku stražarskih starešin dejal:

»Poudarjam, da vse delamo v sporazumu s škofom in s tistimi, ki vodijo sedaj stranke.«

S škofom dr. Gregorijem Rožmanom so bili stražarji resda v tesnih stikih, saj so ga skoraj vsak dan obiskovali. K škofu sta zahajala predvsem Casar in dr. Žebot, ki sta mu poročala o dejavnosti stražarjev, tožarila nasprotnike in se z njim posvetovala.

Škof dr. Rožman se je leta 1942 enkrat udeležil sestanka stražar-

jev in jim govoril o svojem odklonilnem odnosu do Osvobodilne fronte. Stražarji pa so bili leta 1942 nekaj mesecev škofova telesna garda, ko so stražili škofijski dvorec.

S klerikalno stranko pa so imeli stražarji močno ohlajene in zrahljane odnose.

Ko so se predstavniki klerikalne stranke sporazumeli z italijanskim okupacijskim poveljstvom o skupnem ustanavljanju oboroženih belogardističnih oddelkov, je Rudolf Smersu, vodja Slovenske legije, 26. avgusta 1942 pismeno zaprosil Casarja, naj mu sporoči imena stražarjev, ki bi šli v belogardistične enote. Casar mu je še istega dne odgovoril:

»... moram pribiti sledeče: Ne more in nikdar ne bo Straža sodelovala pri akcijah, kjer ne morete povedati, kdo je zadaj. Se več: kjer bo Straža sodelovala, hoče biti v vodstvu, da bo preprečevala, da bi se njenim ljudem zgodilo isto kot Majdiču (vodji Slovenske legije za Ljubljano, ki ga je VOS likvidirala — op. F. S.). Če ste pa mnenja, da je Straža samo za to tu, da daje imena, kadar se kdor

testirali, ker sodeluje z Mihajlovičev skupino. Na koncu je Casar predložil zahteve, kakšen značaj naj imajo belogardistični oddelki: »Stražarji pa kot nosilci teženj slovenske narodne mladine hočejo tudi glede Mihajlovičevega gibanja popolne jasnosti in čistega vina. Zapo postavljamo zahteve:

1. Vsaka vojaška sila na slovenskem teritoriju mora tvoriti slovensko narodno vojsko. Kot zunanji izraz morajo v tej vojski biti slovenska komanda, slovenski poveljniki, slovenska zastava in pa slovenski emblemi kot njeni simboli.

(Nadaljevanje prihodnjic)

SAP — LJUBLJANA
Oddelček za turizem
LJUBLJANA — Titova 38

ZA PRAZNIK REPUBLIKE IN SILVESTROVO

— 29. nov. 3-dnevni izlet na Dunaj s obiskom ene izmed gledaliških predstav: Don Carlos, Porgy and Bess ali My Fair Lady.

— 29. nov. 3-dnevni izlet v Italijo: Ravenna — Rimini — Pesaro — Firenze.

— 29. nov. 3-dnevni izlet v Budimpešto, Nagykanizso — Biatno jezero — Siofok — Budimpešta.

— 29. nov. 2-dnevni izlet na Kras in v Julijsko Benečijo. Lipica — Štanjel — Stara Gorica — Tarcent — Čedad.

— 29. nov. 3-dnevni izlet v München in Dachau po dolini Drave v Salzburg in München — ogled taborišča Dachau.

— 1. dec. 1-dnevni izlet na »Andrejev semenja« v Staro Gorico, Števerjan — Doberdob — Trst.

— 30. dec. 4-dnevni izlet na silvestrovanje v kneževino Lichtenstein: Celovec — Kitzbühl — Schaan — Brener — Dobbiaco — Spittal — Ljubljana.

— 31. dec. 4-dnevni izlet na Koroško s silvestrovanjem v Kirschenteuer-u (prijetni avtobusni izleti v okolico)

— 31. dec. 3-dnevni izlet na silvestrovanje med Slovenci na Koroškem v dolini Roža.

— 2. jan. 70. 1-dnevni izlet v Slovenjgradec — ogled galerij — Dobrna — kopanje — večerja s savinjskimi specialitetami.

— 2. jan. 70. 2 dnevni izlet na Tržaško. Gorica — Palmarova — Oglej — Gradež — Monfalcone — Trst.

— Ljubitelji košarke obveščamo, da imamo v predprodaji vstopnice za svetovno prvenstvo v košarki meseca maja 1970.

— Šolska vodstva in kolektive obveščamo, da nudimo najspodobnejše avtobuse po posezonskih cenah za izlete po domovini in v inozemstvo.

Zahtevajte programe in informacije v poslovalnici v Ljubljani, Titova c. 38, tel. 314-922 in 315-342.

Politični razgledi

Polet ameriške vesoljske ladje Apollo 12 je za nami, pristane na Mesecu je minil z nekaj manjšimi in tako rekoč nepomembnimi težavami. Ljudje na svetu so trepetaje spremljali početje vesoljcev Conrada, Gordona in Beana, prebirali časopise, gledali televizijo, poslušali radio, ponavljali podatke za podatkom, se s prijatelji pogovarjali o možnosti izletov na Mesec. Vse skupaj je imelo zelo »turiistično« oboležje. Toda le malokdo je pomislil na to, da so Bean, Conrad in Gordon mornariški oficirji, torej predvsem vojaki. Le malokomu je prišlo na misel, da bi poleti na Mesec utegnili imeti tudi vojaško ozadje.

Prav vse podatke ki jih zberejo vesoljci na takšnih poletih (tudi podatke, ki jih znanstveniki dobijo od preiskav primerkov Mesečevih tal itd.), proučujejo tudi vojaški strokovnjaki. Vse delo poteka tako, da je usmerjeno k enemu samemu cilju: kolikšne so možnosti za zgraditev raketnega oporišča na Mesecu.

O tem je trdno prepričan belgijski general Victor Werner, ki je na nedavnem kolokviju o polemologiji (znanost o vojni kot družbenem pojavu) v Bruslju imel vznemirljivo poročilo na to temo. General Werner je drugačen od velike večine generalov: doktoriral je iz političnih in upravnih ved, danes je predsednik belgijske komisije za probleme nacionalne obrambe, bil je načelnik kabineta v belgijskem obrambnem ministrstvu, je ustanovitelj sociološkega centra za vojno na bruseljski univerzi, strokovnjaki po vsem svetu dobro poznajo njegove študije o polemologiji.

General Victor Werner se boji. »Tista država, ki bo prva postavila vojaško oporišče na Mesecu, bo imela najpopolnejše in najstrašnejše orožje za planetarno uničenje v svojih rokah. Velešili se pripravljata na to. Pojav nemških V-2 nad Londonom v letu 1944 je spremenil vso tehniko vojskovanja. ZDA in ZSSR se glede tega niso motile in po petnajstih letih nezadržnega tekmovanja si zdaj lahko naredijo orožje, proti kateremu ni nikakršne obrambe. Kmalu bodo lahko vskladišile smrt v vesolju ter jo sprostile v trenutku, ki si ga bodo same izbrale. Izdelava FOBS (Fractional orbital bombardment system, satelitska raketa, ki se lahko kadarkoli spusti proti cilju in vrže nanj več jedrskih bomb) bo omogočila ZDA in ZSSR, da bosta obdali svet s stalno grožnjo. Se večjo prednost pa daje oporišče na Mesecu. Če bi sila A skušala uničiti — ali če bi zares uničila — silo B s »klasičnimi« medcelinskimi raketami (ki potrebujejo manj kot dvajset minut, da pre-

Raketa na Mesecu

letijo 20.000 km), bi sila B, če bi imela oporišče na Mesecu, lahko odgovorila z raketami, ki bi sicer potrebovale za pot do Zemlje tri dni, katerih pa ne bi bilo mogoče preprečiti ali zaustaviti. Če pa bi sila A skušala najprej uničiti rakete na Mesecu, bi imela sila B tiste tri dni, ko bi nasprotnikove rakete (te bi bilo lahko opaziti) potovale proti Mesecu, možnost da uniči silo A s klasičnimi raketami. Nič lažjega ni, kot zgraditi raketno oporišče na Mesecu. Avtomatsko vodenje raket bi seveda terjalo nekaj adaptacij, toda če je mogoče tako natančno določiti orbito Apolla, tudi kontrola rakete brez posadke ne bi bila velik problem. Poleti sovjetskih avtomatskih ladij Zond, ki so letele v orbiti okoli Meseca, nato pa se vrnila na Zemljo, dokazujejo, da so možnosti kibernetike neomejene.

Poročilo generala Victorja Wernerja je popolnoma resno. Ideja, da bi poslali v orbito orožja za množično uničenje, se je v duhu vojakov rodila že po prvih uspehih astronavitike v letu 1957. Sovjeti so najprej izdelali raketo Skrag, potem izstrelile Skarp danes pa morejo poslati v orbito okoli Zemlje termonuklearne bombe.

Ameriško zasledovalno omrežje je ugotovilo, da so takšne vesoljske ladje nekajkrat spremenile načrt svoje orbite, da so celo spremenile višino leta ter se naposled pognale v goste plasti atmosfere, koder so jih odkrili. Američani so iz tega sklepal, da ima ZSSR satelit, ki ga je mogoče avtomatsko ali na komando voditi po vesolju, ki more nositi koristen tovor (se pravi tudi termonuklearno konico) in ki lahko lebdi nad Zemljo na vnaprej določeni točki ali na točki, ki mu jo določijo kontrolorji na Zemlji. Sovjeti vedo, da jim sporazum o miroljubnem izrabljanju vesolja preprečuje pošiljati v orbito takšna orožja, zato so svoje satelite napotili v »namišljenim« tovorom, katerega značilnosti pa se ne razlikujejo od resničnega orožja v ničemer drugem kot v tem, da v njem ni jedrskega mehanizma.

Orbitalna bomba pa utegne biti zastarela že tedaj, ko bi jo hoteli uporabiti, zakaj ZDA in ZSSR so že obvladale tehniko »vesoljskih sestankov« med ladnjami, tako da bi lahko poslale v vesolje inšpektorsko skupino, ki bi demontirala ali uničila katerikoli sumljiv satelit. Problem pa bo drugačen z nastopom »postaj s človeško posadko«, ki jih ZSSR in ZDA nameravajo zgraditi v dveh ali šestih letih. Na takšnih ploščadih, ki bi bile uradno namenjene znanstvenemu opazovanju, bi bilo popolnoma mogoče namestiti termonuklearno orožje, ne da bi kdo za to vedel. In nihče ne bi mogel priti na ploščad — razen če bi vdrl nanjo in pobil posadko — in ugotoviti, kaj je na njej. To bi bilo mogoče le tedaj, če bi ZDA in ZSSR pristale na kontrolo mednarodne komisije, kar pa ni verjetno.

Zgraditev raketnega oporišča na Mesecu — »končna rešitev« — bi bila zelo draga, vendar zadeva ni utopične narave. Okoli leta 1975 bo mogoče zgraditi vesoljsko »ladjico« za kolikor toliko nizko ceno (nekaj sto dolarjev na kilogram), takšna »ladjica« pa bi lahko vozila okoli Zemlje ljudi in material. Tako bi velesili mogli zbrati v periferiji Zemlje naprave in ljudi, potrebne za zgraditev oporišča na Mesecu. Prefabricirane elemente bi nato odpeljala proti Mesecu druga ladja, na površino Meseca pa bi jih iztovorila tretja. Interplanetarni transporter, ki bi vozil tja in nazaj med Zemljo in orbito in Mesečev orbito, bi lahko imel jedrski raketni motor Nerva, ki ga Američani zdaj dokončujejo. Celotna cena takšnih ladij ne bi bila visoka, zakaj vozila bi lahko opravila neomejeno število voženj, ne pa samo eno kot sedanje kabine.

Dela na Mesečevi površini ne bi delala preglavic, brž ko bi imeli dovolj materiala. Seveda bi bilo treba zakopati vse instalacije, da bi jih zavarovali pred radiacijo. Vse oporišče bi bilo mogoče tudi popolnoma avtomatizirati. Postaviti bi bilo treba anteno, ki bi omogočala zanesljivo zvezo z Zemljo, ter postaviti ordinator, ki bi: a) vsklajeval delovanje naprav (tovarne in 200.000-tonske ladje dokazujejo, da je to mogoče); b) odkrival zastoje in okvare; c) dajal računalnikom jedrskih raket vse podatke, potrebne za njih naloge; d) vodil izstrelitev raket. Potemtakem ljudje na Mesecu sploh ne bi bili potrebni, oporišče pa bi varoval avtomatski sistem, ki bi v primeru napada lahko tudi uničil vse orožje in naprave.

Celotna cena takšnega oporišča na Mesecu bi po mnenju izvedencev (ameriški davkoplačevalci vedo, da so takšne ocene zmerom prenizke) znašala kakšnih trideset milijard dolarjev. Oporišče bi bilo lahko narejeno leta 1980, če bi bili potrebni krediti odobreni v začetku sedemdesetih let. Morda sta to pripravljala Alan Bean in Charles Conrad, ki sta poskakovala po Mesecu.

Praznik zakoncev Jožefa in Francke Stibilj

Te dni sta slavila petdesetletnico skupnega življenja dva skromna, delovna in poštena primorska rojaka ter dobna znanca naših fantov — partizanov: JOŽEF in FRANCKA STIBILJ.

Slavljenca sta preživela mladost na Primorskem. Po prvi svetovni vojni sta se pred potujčevanjem umaknila na Štajersko. V Mariboru, kjer živita še danes, sta zgradila skromno hišico in izsolala tri otroke.

Jože Stibilj je svoje življenje posvetil boju za pravice delovnega človeka in kot tako revolucionarnega in pravičnega borca ga pozna vsa soseska in stanovski tovariši. Je nosilec spomnice 1941 in na njegovo glavo so bili Nemci razpisali tudi nagrado. Kljub slabemu zdravju je po vojni prizadevno delal v domala vseh družbeno-političnih organizacijah. Na življenjski poti pa mu je zvesto stala ob strani njegova plemenita žena Francka in zato jima iz srca kličemo: še na mnoga skupna leta!

Marja

Imeli smo ljudi

MIRKO STOJAN

Umrl je tovariš Mirko Stojan iz Celja, star 48 let. Ohranil ga bomo kot skromnega in marljivega tovariša v najlepšem spominu.

Rodil se je v trdnici kmečki družini mizarstva mojstra na Teharjih. Po šolanju se je izkvalificiral v mizarstvo in pomagal očetu. Kmalu po izbruhu vojne se je povezal s Tomčko Čečevom in partizani. 1. celjske čete. Razpečeval je propagandni material, dokler ni bila zveza po razpadu 1. celjske čete prekinjena. Izdana je bila tudi skupina na čelu s Tomčko Čečevom. Leta 1942 je bil tovariš Stojan 7 mesecev zaprt v gestapovskih zaporih. Potem je odšel v Gradec, kajti iz zapore je bil izpuščen pod pogojem, da zapusti Spodnjo Štajersko. Kmalu so ga mobilizirali v nemško vojsko in poslali na rusko fronto. Od tam pa je pobegnil. Javil se je 1. jugoslovanski brigadi Rdeče armade. Vključili so ga v enoto, ki je prodirala proti Romuniji, dokler niso začeli pri Kladovu skupaj z NOVJ osvobajati Srbije. Udeležil se je vseh bojev in pohodov skozi Srem, Slavonijo, Prekmurje do Dravograda, do kapitulacije nemške vojske.

Po vojni se je vpisal v delovodsko šolo, končal se večerno tehnično šolo in zatem delal kot predavatelj v mizarški stroki na vavenski šoli »Boris Kidrič« v Celju. Člani ZB se ga tudi spominjajo, s kakšno vneto je pomagal graditi dom »Franje Vrnčar« na Svetini in sodeloval pri mnogih drugih akcijah. Toda zbolel je in umrl za rakom.

ALBERT HRAST

V 54 letu starosti je umrl tovariš Albert Hrast iz Livka. Na zadnji poti so ga spremlili številni prijatelji, pevski zbor tovarne TIK Kobariid pa mu je zapel v slovo. Ljudje so se spoštljivo poslovili od tovariša, ki jim bo ostal v trajnem spominu.

Tovariš Hrast se je rodil v revni, 11-članski bajtarski družini, ki je znana daleč po livškem. Dala je 7 partizanov, ostala dva sina pa sta kot pionirja — kurirčka delala na terenu. Z dvanaestim letom je moral tovariš Hrast za hlapca. Leta 1943 so ga Italijani odvlekli s posebnim bataljonom v Italijo. Po kapitulaciji Italije je stopil v Prešernovo brigado. Bil je njen bорец, dokler ga zaradi bolezni nog niso poslali iz brigade na teren, kjer je delal do konca vojne v delovni četi.

Pred leti se je invalidsko upokojil, toda pokojnine ni dolgo užival.

FRANC ŠKRLJ

Prerano nas je zapustil tovariš Franc Škrlj iz Filipčevega brda pri Sežani. Dotakal je komaj 59 let.

Tovariš Škrlj je bil borec 1. prekomorske brigade. Njegova borbeni pot ga je vodila po dalmatinskih otokih, Bosni in Hercegovini do Zidanega mosta. Po kon-

čani vojni se je demobiliziral, ker zaradi zdravja ni bil sposoben za vojaško službo. Ukvarjal se je s svojo kmetijo ter bil vzoren zadržnik in vinogradnik.

Slava njegovemu spominu!

PETER KOBE

Umrl je tovariš Peter Kobe iz Dolnih Radencev pri Starem trgu ob Kolpi. Izšel je iz kmečke družine. Že v mladosti je moral zagrabit za razna težka dela. Vse skozl pa je ostal v domačem kraju. Po vrhvi domov leta 1943 se je zopet lotil dela in vse do osvoboditve delal pri gospodarskem odboru. Po osvoboditvi je delal pri KZ Črnomelj ter bil trgovec v Starem trgu in Sinjem vrhu. Sodeloval je tudi v gasilskem društvu. Pred nekaj leti se je upokojil. Naj mu bo lahka domača gruda!

JUSTINA GRČA

V 72. letu starosti je umrla partizanska mati Justina Grča. Pogreba izpred hiše žalosti v naselju Trilmini pri Lendavi se je udeležilo mnogo ljudi, med njimi tudi Rudi Rapl — Savo, član RO ZBZ NOV.

Pred 50. leti se je tovarišica Justina poročila s primorskim rojakom Josipom Grčom. Naselila sta se v današnji lendavski občini. Ko so leta 1941 nacisti odstopili Prekmurje madžarskim zaveznikom, je bila družina Grčevih izseljena v okraj Kutina na Hrvaškem. Tam so vsi člani družine našli stik z osvobodilnim gibanjem. Vsi so prizadevno delali v raznih frontovskih organizacijah. Sin Josip je bil okrožni prosvetni referent. 22. aprila 1944 je padel pri vasi Mala Bršljanica.

Po osvoboditvi se je družina Grčevih ponovno naselila v Trilmini. Tovarišica Justina je delala v organizaciji AFŽ. Za zasluge v NOB je bila odlikovana. Slava njenemu spominu!

JOŽE ILENIČ

K poslednjemu počitku smo ob veliki udeležbi svojcev, sosesčanov in predstavnikov družbeno-političnih organizacij spremlili tovariša Jožeta Ileniča iz Butoraja pri Črnomlju. Po značilni skromni, tovariški in vedno vesel je bil pokojnik izredno priljubljen pri vseh, ki so ga poznali.

Tovariš Ilenič je bil borec Cankarjeve brigade. V številnih bojih je pokazal svojo hrabrost, za katero je tudi prejel odlikovanje. V partizanih je ostal do konca vojne in koval mascevanje za svojega sina, ki so mu ga po daljšem mučenju umorili pri Sv. Urhu. Izdali so ga bili domači izdajalci. Tudi tovariš Ilenič je bil že na pragi smrti, ko je stal ob zidu kot talec, toda krogom se je izognil.

V hiši Ileničevih je v času Ileničeve odsotnosti živel njegova žena, sama in preživljala 5 otrok. Poleg tega je v hiši delala tajna radijska postaja, tod so se na sestankih zbirali partizanski vodje.

Po vojni mu je umrla žena. Sam je skrbel za petero otrok. Lani pa ga je na bolniško posteljo priklenila zahrbtna bolezen in ga prezgodaj izrgala iz kroga svojcev.

Slava njegovemu spominu!

Dobro je če veste...

POPROVA META SE GOJI KOT KULTURNA RASTLINA in uporablja za zdravstvene namene, za začinbo in kot surovina za proizvodnjo eteričnega olja ter mentola. Metino eterično olje spada med najbolj zaželeno olja v industriji higienskih preparatov (npr. kreme za zobe), bonbonov, likerjev itd. Ljudstvo jo čišla kot zdravilno zel in jo goji v vrtovih. Listje poprove mete se trga preden rastlina cveti, se suši v tankih plasteh in sicer v senci. Posušeno listje je treba dobro zapreti. Metin čaj pomaga proti blagi driski, ker vsebuje nekaj tanina, proti bruhanju, proti krčem in proti bolečinam v prebavnih organih, ki jih povzroča nezdrava, pokvarjena hrana, proti napenjanju, proti težki prebavi in za boljše izločanje žolča, za pomirjenje živcev itd. Tak čaj pijemo namesto pravega čaja. Metin čaj pripravimo takole: polno žlico zdrobljenega listja vremo v dva del zavrele vode, jo premešamo, vzamemo z ognja in jo pustimo v pokriti posodi 10 do 15 minut. Medtem jo še nekajkrat premešamo in naposljed precedimo. Piti moramo topel čaj in, če ga pijemo kot zdravilo, brez sladkorja.

BRESKEV JE PRIŠLA S KITAJ-SKEGA; danes jo gojimo v vseh krajih blagega in toplega podnebja. To, povečini, precej veliko, sočno sadje je vsečnega videza, prijetne arome in osvežujočega okusa. Po redilnosti spada breskev med poprečno sadje; pomembno je edinole spricho provitamina A in vitamina PP. Breskev je važna surovina v industriji sadnih proizvodov; predeluje jo v sok, džem, kompot, v kandirano in sušeno sadje.

V EVROPI PRIDE LA NAJVEČ JABOLK FRANCIA in sicer približno 258.100 vagonov na leto. Franciji sledi po količini pridelanih jabolk Italija, nato Nemčija, Velika Britanija, Madžarska, Španija, Avstrija in Bolgarija; poslednja pridelala 29.000 vagonov jabolk na leto. Jugoslavija je na desetem mestu v Evropi s pridelkom 28.000 vagonov jabolk na leto.

NA JAPONSKEM TRGU SE JE POJAVIL UMETNI ZREZEK, NAREJEN V GLAVNEM IZ SOJE. Ta zrezek je dvakrat cenejši kot zrezek iz mesa. Ko bo proizvodnja dosegla zadovoljivo raven, bo sojin zrezek desetkrat cenejši kot zrezek iz svinjskega in dvajsetkrat cenejši kot zrezek iz govejega mesa. Japonska živilska industrija bo kmalu vrgla na trg še dva nova proizvoda, zrezek iz alga in zrezek iz nafte. Umetno meso bodo prodajali v treh oblikah, v obliki zrezka, zmletega mesa in klobasa.

KOŽNE ZLEZE VELIKIH JUŽNO-AMERISKIH ZAB IZLOCAJO STRUP. Po izločanju strupa je znana zlasti žaba Dendrobates tinctorius. Indijanci namakajo v žabjem strupu konice strelce, ki jih uporabljajo na lovu.

PRESADITEV SRCA V NEKI AMERISKI BOLNISNICI je stala: 16-dnevno bivanje v oddelku za intenzivno terapijo — 151 dolarjev na dan — 2416 dolarjev; uporaba operacijske dvorane 990 dolarjev; medicinsko-kirurška pomožna sredstva 4600 dolarjev; laboratorijski stroški 7000 dolarjev; transfuzija krvi 7200 dolarjev, rentgenski pregledi 643 dolarjev, stroški za delo pri transfuziji krvi 3250 dolarjev in razni drugi stroški 2746 dolarjev. Celotni stroški za presaditev srca so znašali potemtakem v tej bolnišnici — 28.845 dolarjev ali nekaj več ko 36 milijonov starih dinarjev.

ZSSR PORABI ZA OSVAJANJE VESOLJA KOMAJ ENO DESETINO TISTIH IZDATKOV, KI JIH V ZDA TROSJO ZA ISTI NAMEN, je izjavil sovjetski znanstvenik Pjotr Kapica v nekem predavanju na harvardski univerzi v ZDA. To je posledica velike pozornosti — je rekel Kapica — ki jo v ZSSR posvečajo znanstveni izobrazbi v šolanju na vseh ravneh, od osnovne šole do univerze. Obe veliki trošitja za znanstvene namene — je zatrdil Kapica — 3,5 % kosmatih dohodkov nacionalne proizvodnje.

DVANAJSTKRATNA BABICA JE — ZA SPREMENBO POSTALA ZNOVA MAMICA... Johanna de Plessis iz Johannesburga v Južni Afriki ima več otrok, ki so ji doslej »poklonili« že dvajset vnukov in vnukinj. Nedavno je — v 58. letu starosti — rodila hčerko, ki so ji dali ime: Magda.

„TV 15“ ZA MLADINO

Nagrajeni prisperev

PRED DEVETINDVAJSETIM NOVEMBROM

„Domovina, ti si kakor zdravje...“

Le še nekaj dni in naša domovina bo praznovala svoj šestindvajseti rojstni dan. Mlada je še, a njena spoznanja so večja, kot jih kažejo leta. Moje misli bodo ta dan pohitele h kraju njenega rojstva, v bo-

bom na vsakdanje skrbi in v mislih prehodila vsaj del te dolge, težavne in krutih resnic polne, a zmagovito prehojene poti naše domovine.

Kaj je pravzaprav domovina? Na to vprašanje bi nam verjetno najbolj lepo, pretresljivo in resnično odgovoril tisti, ki se še vedno bori za svobodo. Morda bi dejali, da je domovina sreča, topel dom, kruh, ljubezen... Predaleč so, da bi jih povprašala, zato mi dovolite, da temu skromnemu razmišljanju pred dnevom republike dodam pripoved našega človeka:

»Bil sem mlad fant in veselo ter brezskrbno je bilo moje življenje. Ljudje so me imeli radi in dobro sem zaslužil. Pa so mi, prekleti, govorili: »Tam za širnim morjem je zlata dežela...« Besede so bile vabljive in nenehno so mi odzvanjale v ušesih. Kljub dobremu zdravju in toplemu domu sem se napotil v svet iskat sreče. Nisem je našel, le moje telo je tam hiralo. O, kolikokrat sem se je spomnil, domovine! Spoznal sem, da sem jo premalo cenil in spoštoval. Dvajset let sem delal v rudniku in postal sem star ter nadložen, pa sem se vrnil tja, od koder ne bi bil smel nikdar oditi...«

FRANJA VIRANT

sensko mestece Jajce, ki je v narodnoosvobodilni borbi postalo simbol svobode, neodvisnosti in enakopravnosti jugoslovanskih narodov. Pozabila

Mati

Bil je lep večer. Na okensko šipo so udarjale dežne kaplje, tiho in mirno, kot bi se bale prebuditi speče ljudi. V kotu za mizo je sedela žena. Vsa sključena in utrujena je bila. Stopila sem v sobo. Bila je zamišljena in ni me takoj opazila. Pred seboj je imela album s slikami.

»Dober dan, mati!« sem jo pozdravila in se zazrla v njen zgubani obraz. Bila je tako sama.

»O, glej jo! Kako sem se te ustrašila. Dober dan! Malo posesti, pripravila ti bom kaj.« Odšla je v kuhinjo. Prinesla mi je malo pečiva in skodelico čaja.

Zahvalila sem se ji. Še vedno

ima tako dobro srce, kot ga je imela pred dvajsetimi leti, ko je stregla partizanom, ko je vzgajala svojega Andreja...

Šele sedaj sem se spomnila, zakaj sem prišla. Cestitati moram tej drobni ženi. Iz torbice sem izvelika šopek nageljnov.

»Vse najboljše!« sem ji dejala. Brez besed mi je podala drhtečo roko. Oblile so jo solze. Tudi jaz sem jih komaj zadrževala.

Tedaj pa, kakor da se je ženi pred očmi obudil dogodek, na katerega je že skoraj pozabila. Zjasknil se ji je obraz in začela je pripovedovati.

»Dvajset let je od tedaj. Bila je vojna. Moj Andrej je bil v partizanih. Spominjam se, kako nama je bilo težko, ko sva se poslavljala. Jokala sem. Nekaj časa mi je še pisal, potem pa se mi je javljal vedno redkeje. Le tri in tam je še prišel ponoči, vzel malo hrane in obleko, potem pa odšel. Tudi drugim partizanom sem pomagala. Kolikokrat sem jim kuhala večerjo, nosila pošto in podobno! Pri svojem delu sem mislila nanj, na mojega Andreja.

Tudi tisti večer je prišel pozno. Le malo se je okrepčal. Vedela sem, da mora iti, in nisem mu branila. Preden je stopil v vežo, je segel v nahrbtnik in iz njega izvlekel zavoj.

»Mama, to ti dam za tvoj praznik.«

Hitro se je poslovil in odšel v noč. Ko sem pogledala, kaj je v zavoju, sem zagledala Andrejev portret.

»Veš, tako rad je risal... Tisto noč sem ga poslednjič videla. Padel je in odtlej sem sama.«

Utihihnila je.

Zahotelo se mi je, da bi ji planila v objem, da bi jo poljubila. Pa tega nisem storila. Morda bi jo preveč ganilo. Poslovila sem se in odšla. Bila sem žalostna, a vendar srečna, da sem obiskala to dobro, s osamljeno partizansko mater.

MARJANA VUKIČEVIĆ

OBISK

Sergej, peti otrok partizanske matere

VISOKO NAD HRASTNIKOM STOJI HIŠA, V KATERI STANUJE PARTIZANSKA MATI JUSTI BABIČ. OBISKAL SEM JO, KO SO BILE JABLANE ŠE DAREŽLJIVE IN SO SE NJIHOVE VEJE UPOGIBALE POD TEŽO SADEŽEV. ŠE VEDNO JE ZGOVORNA TER PRIJAZNA IN SE VEDNO IMA PRIPRAVLJENO TOPLO BESEDO ZA VSAKO GAR, KOT V TISTIH DNEH.

Zaradi prizadevnega sodelovanja z narodnoosvobodilnim gibanjem je morala Justa Babič zapustiti dom. Bilo je to 19. januarja 1944, ko so jo posvarili, naj se umakne. Bal se je za družino in tako so se vsi odpravili od doma. Mati z eno od hčera se je napotila proti Trebnjem. Sedli sta na vlak, in to v oddelek vagona, ki je bil poln nemških vojakov. Ker je bila pot le preveč tvegana, sta v Litiji izstopili, se pretihotapili prek zastraženega mostu in se proti cilju napotili kar peš. Pot je trajala dober teden dni.

Trebnje so bile takrat ozemlje brez stalnega gospodarja. Nekaj časa so imeli oblast v rokah domobranci, nato partizani, pa se je kolo zopet obrnilo, prišli so domobranci in tako naprej. Partizanska komanda je bila tisti čas v vasi Škovec pri Veliki Kali, v hiši, ki so ji po domače pravili »pri Cimermanu«. Justa Babič je s hčerko odšla v trebanjski grad, kjer je začela delati kot kuharica civilne partizanske bolnišnice. Kmalu se je vživela v naporno delo, saj je bila vajena garanja. Kuhala je, skrbela za čistočo in pazila na zdravila.

Bitke za Trebnje so se vrstile druga za drugo in vedno več je bilo mrtvih in ranjenih. Posebno dolgotrajna je bila tista v začetku oktobra. Nobena stran ni popustila. Kroglice so švigale, ropotali so mitraljezi in od časa do časa je bilo slišati eksplozije ročnih bomb. To so bili dnevi, ko je Justa Babič pričakovala svojega petega otroka. Ni bilo časa misliti na priprave. Dela je bilo čez glavo in Justa je še nekaj ur pred porodom umivala bolnice. Ura je bila polnoč in naznanila 4. oktober 1944... Ni kričala, le zobe je stiskala, solze so ji curkoma lile po obrazu in hrapave roke so stiskale odejo, na kateri je ležala. Ropot mitraljezov in eksplozije bomb so pošastno odmevale. V bolnišnici ni bilo babice, da bi Justa pomagala pri porodu. No, pa se je vse srečno izteklo. Deček, ki se je rodil, je dobil ime Sergej — bitka pa se je še vedno nadaljevala.

Hrane je primanjkovalo in Justa Babič prvi dan po porodu ni ničesar zaužila. Tudi drugi dan je dobila le skodelico kamiličnega čaja in pozneje po krožnik tople krompirjeve juhe na dan. To naj bi zadostovalo zanj in za Sergeja? Malček je bil lačen in jokal je, revček, od jutra do jutra.

Posebno rada se Justa Babič spominja dne, ko je dobila paket za Sergeja. Prinesel ji ga je kurir iz domačega kraja, darila pa so zbrali dobri ljudje. Hčerka pa ji je iz vrvi angleškega padala spletla lepo odejo.

Čas je tekkel in Sergej je postal večji in zahtevnejši. Ni bilo mleka in ni bilo sladkorja. Prišel je april in z njim zadnji ter najhujši dnevi vojne. Hčerka Justa Babič je odšla z gradu in teden dni delala pri kmetu v dolini, da bi dobila vsaj nekaj krompirja, korenja in repe. S prinešeno hrano so se vsi trije nekako pretokli do konca vojne.

Mesec junij je bil za Justo najljubši in hkrati najbridkejši v vsej vojni. Prišla je svoboda in vrnila so se domov. Toda, tam, kjer je nekoč stal dom Babičevih, je bilo le pogorišče. Mali Sergej je imel takrat osem mesecev. Ni občutil gorja brezdomca, toda bil je lačen. Dobri ljudje so Justi sicer pomagali, toda gladovanje v prvih mesecih njegovega življenja je pričelo kazati posledice. Dobil je grižo. »Pije naj le pravo kavo in ruski čaj!« ji je dejal zdravnik. V tistem času tega ni bilo moč dobiti. Avgusta 1945 je umrl mali Sergej, peti otrok Juste Babič, star komaj deset mesecev...

Zapisal: ANTON KLEPEČ

Pišejo nam

Draga tovarišica Milena! Pred kratkim sem gledal na televizijskem zaslonu film o odporniškem gibanju v Vietnamu. Ne razumem! Ta mala dežela je popolnoma opustošena in dva milijona žrtev je že dala za svobodo, njeno ljudstvo pa živi, kot da se ni bilo ničesar zgodilo. Eni se vojskujejo, drugi obdelujejo polja, tretji se uče... Posebno hudo mi je, ko vidim ranjene in mrtve otroke. Meni se zdi, kot da se tam ne ve, kdo je star in kdo je mlad. Vsi enako trpijo in otroci skoraj ne poznajo smeha. Zakaj?

Lepo vas pozdravlja!

BRANKO PANIĆ,
Maribor, Dalmatinska 51

Dragi Branko!

Bilo je lani marca, ko so v vasi Ba Langan pobili ameriški vojaki 1.200 prebivalcev in v vasi Son Mi 502 človeka, med drugimi 170 otrok, in razdejali 300 hiš... Kdo bi razumel ta žalostni nesmisel, ki ga v drugi polovici dvajsetega stoletja počenja človek proti človeku? Vidiš, to ljudstvo pa dela in živi naprej, kot da se ni bilo ničesar zgodilo. V tem, dragi Branko, v tem je njihova moč.

Oglasi se še, pa ne le s pisemcem; tako dolgo — predolgo — že ni bilo glasu od tebe.

Lepo pozdravljen!

MILENA

Draga tovarišica urednica!

V prvih vrsticah sprejmite tople pozdrave, obenem pa se vam zahvaljujem za objavljeni prispevek in honorar. Oprostite mi, da vam komaj danes pišem, ampak, če bi vedeli, da sem bila v kratkem času vprašana kar sedem predmetov, bi me razumeli. Zahvaljujem se vam tudi, da ste spis malo popravili. Mislim, da vam bom v kratkem poslala pogovor z nekim borcem iz naše vasi. Danes vam pošiljam prispevek »Kot žrtve ste padli v borbi za nas«. Prepuščam ga vam. Lahko gre v koš, lahko v časnik, ali pa kamor želite.

Vas priskrno pozdravlja!

MARJANA JAZBEC,
Sveto 35, p. Komen

Draga Marjanca!

Prispevek »Kot žrtve ste padli v borbi za nas« sem prejela prepozno. Gradivo za številko, ki je izšla ob dnevu mrtvih, sem imela že zbrano in tako bom spis vključila v »TV 15« kdaj drugič. Ne pozabi na obljubo in iskrenost na ti hvala za vse izraze pozornosti in za vsa tvoja pisma. Žal ne utegnem, da bi ti na vsakega posebej odgovorila... Zatorej, Marjanca, če je katera kateri dolžnica, potem sem to prav gotovo jaz in ne ti.

Lepo pozdravljena!

MILENA

NE POZABITE, DA SO
»PISMA UREDNIŠTVU«
VASA TRIBUNA, ZATO
NAM PIŠITE!

NA OSNOVNI ŠOLI BIČEVJE V LJUBLJANI

Proslavili smo teden solidarnosti z vietnamskim ljudstvom

Široki mednarodni akciji za prenehanje vojne v Vietnamu smo se pretekli četrtek pridružili tudi učenci osnovne šole Bičevje v Ljubljani. Ves dan so zborovale razredne skupnosti učencev in tako obsojale nasilje agresorjev ter manifestirale solidarnost z mladino in ljudstvom Vietnamu.

Profesor pouka temeljev socialistične morale nas je seznanil z narodnoosvobodilno borbo Vietnamu, recitirali smo pesmi mladih ilegalcev iz delte Mekonga ter priredili razstavo o zločinah agresorjev in o tem, kako se Fronta narodne osvoboditve uveljavlja kot organizatorica in voditeljica za osvoboditev ter nacionalno neodvisnost, užnega Vietnamu.

Edino boj za mir in za aktivno mednarodno sodelovanje je danes prava pot k zmagi socializma v svetu — je bil klic skupnosti učencev osnovne šole Bičevje v Ljubljani na sklepnem zborovanju solidarnosti z borci Vietnamu. Hkrati smo obljubili, da bomo tudi moralno in materialno pomagali vietnamskemu ljudstvu.

RAVNE NA KOROŠKEM

Pionirska konferenca

Pred kratkim smo na osnovni šoli v Ravnah na Koroškem praznovali pionirski dan. Vsako leto imamo na ta dan tudi pionirsko konferenco. Začela jo je predsednica naše šole. Nato smo izvolili delovno predsedstvo, zapisnikarja in volilno komisijo. Sledil je referat o delu pionirske organizacije v lanskem šolskem letu in poročilo blagajničarke. Zatem smo tajniki razrednih skupnosti izvolili štab pionirske organizacije. Člani volilne komisije so odnesli volilno skrinjo, medtem pa je mladinka prebrala zapis o letovanju v taboru Sutjeska. Pogovorili smo se tudi o našem prihodnjem delu: za dvajsetletnico Prežihove smrti nameravamo namreč povabiti vse šole, ki nosijo ime koroškega pisatelja Prežihovega Vrance. Potem ko so nam prebrali izide volitev in smo zapeli našo himno smo odšli še na partizanske grobove.

DANICA PRAPER

Okroglo in oglate

LJUBEZEN DO DOMOVINE... Naš izseljenec Dejan Naodović, ki živi v Avstraliji, je zahteval od sydneyjskega sodišča, ko mu je sodilo zaradi rop, naj ga izroči jugoslovanskemu sodišču, češ da je ropal in kradel samo pri jugoslovanskih izseljencih, ki živijo v Avstraliji. Če to ni domovinska ljubezen! Vedeti moramo še, in to ve najbrž tudi Naodović, da določa avstralski kazenski zakonik za take zločine najmanjšo kazen — 9 let, jugoslovanski pa samo — 3 leta zapora.

MATEMATIKA SE NI VSE... V poslednji izdaji Matematike za IV. razred osnovnih šol, ki jo je sestavil Slobodan Bajić, se glasi neka naloga takole: »Zberi podatke in izračunaj, koliko prebivalcev več (ali manj) ima tvoj okraj kot sosedni okraj!« Bržkone vedo tudi osnovnošolski otroci, da pri nas že precej let nimamo več okrajev. Potemtakem je ta naloga nerešljiva. Čudno je, da se Bajić ni spomnil še banovin: Dravske, Savske, Drinske itd.

KOMUNISTI S KRIZICI... V skupini kakih 50 fantov in deklet, ki so jih v niški Elektronski industriji nedavno sprejeli v članstvo ZKJ, je precej takih, ki so prišli na partijski sestanek s križčki na krilih... Na vprašanje, zakaj nosijo, če so res komunisti, križčke, so se izgovarjali, da gre za drag spomin, da se nočejo zameriti starem itd. Naposled jih je nekaj, namesto da bi bili odstranili križčke, rajši vrnilo partijske članke izkaznice...

VELJA TUDI ZA DRUGE IN TUDI ZA NAS... Britanski časnik »Guardian« je v nekem članku takole zagovarjal ukrepe laburistične vlade za zavarovanje funta: »Vsi mi bi hoteli živeti na račun države, pri čemer pa pozabljamo, da mora država živeti na račun nas vseh...«

NAPACNO POSTAVLJENO VPRAŠANJE... Neki britanski minister je dejal o problemu mladine: »Zame ni problem v tem, kaj naj napravimo z mladino, marveč v tem, kaj naj ona napravi z nami.«

IZJAVA CLOVEKA, KI JE NA POHODU... Willy Brandt, vodja zahodnonemških socialnih demokratov in novi kancler, je izjavil po nedavnih parlamentarnih volitvah: »Tudi moja dežela je naposled stopila na pot napredka. Mislim na politični napredek. Prvič po vojni gredo krščanski demokrati v opozicijo, Thaden s svojimi nacisti pa v mišjo luknjo. Napravili bomo vse, da bodo tam tudi ostali.«

IZJAVA CLOVEKA, KI ODHAJA... Kurt Kiesinger, vodja krščanskih demokratov in bivši zahodnonemški kancler, je po volitvah izjavil: »Biti na oblasti ni vedno prijetno. V nekaterih trenutkih je opozicija bolj prijetna, prijetnejša. Sicer pa: v značaju vsakega človeka je želja po iskanju česa novega. To novo je ponavadi tam, kjer je opozicija.« Človek bi mislil, da je Kiesinger komaj komaj čakal na opozicijsko priljubljenost...

TELEPATIJA... Arsen Dedić prežema dan za dnevom mnogo mnogo pišem od svojih oboževalk. Nedavno mu je neka oboževalka pisala takšno le posimo: »Dragi Arsen, slišala sem, da si zbolel, pa sem zbolela še jaz. Takole ti bom, upam, bližja. Tvoja oboževalka iz Banjaluke.« Dobro, da ni narobe, kajti kako bi bilo, ko bi Arsen zbolel vselej, kadar bi zbolela kakšna njegova oboževalka?!

AVTOR, KI GA HVALI NJEGOVA HČERKA (PA SE OSEMLETNA POVRHU!)... Zika Lazić, pisatelj najnovejše beograjske televizijske serije »komedije« »Muzikanti« se je takole pohvalil: »Prepričan sem, da je odaja uspela, ker jo je pohvalila moja osemletna hčerka Marija. Sicer pa sem zahteval, naj se na početku vsake oddaje napiše, da je to oddaja za otroke in kmete.« Kmetje se bržkone ne bodo zahvalili Laziću za to izjavo.

»OZENITI SE, POMENI PODVOJITI SVOJE DOLŽNOSTI, preploviti pa svoje pravice.« pravi nemški filozof, najznamenitejši filozof pesimizma, Arthur Schopenhauer (1788 do 1860).

»BREZ PRIJATELJEV NI SREČE, brez nesreče pa ne moremo vedeti, kdo nam je prijatelj.« pravi neki angleški pregovor.

Zgodovina vohunstva

Od Aleksandra Velikega do Napoleona

Odkar se je človek začel bojevati in ko se je vojna razširila od prvih spopadov med družinami na spopade med plemeni, narodi in državami, je vohunstvo eno izmed poglavitnih orožij. Vohunstvo je od nekdaj vplivalo na diplomacijo, sicer pa vohunstvo in diplomacija nista nič drugega kot dve plati iste medalje.

V antiki razločki niti niso bili veliki, zakaj diplomati so zmerom imeli dvojno vlogo. Zgodovina in književnost zadnjih štiri tisoč let sta polni vohunskih zgodb, ki se razlikujejo v podrobnostih, sicer pa so si močno podobne. Nekateri so vohunili iz političnih, drugi iz denarnih, tretji pa iz ideoloških razlogov. Umetnost vohunjenja se je skozi stoletja le malo spremenila, pač pa je bilo drugače s taktiko, ki je izrabila nove izume in odkritja.

Izum ene najpomembnejših metod vohunstva in protivohunstva sega v čase Aleksandra Velikega. Veliki Makedonec je v svojem poveljstvu ustanovil pravo vohunsko in protivohunsko službo, pomagal pa si je z agenti, ki jih je pošiljal na sovražnikovo stran. Njegovi agenti so morali širiti lažne govorice o premikih čet in nameh makedonske vojske, tako da se je sovražnik zmedel in se razkril.

V vseh časih so imeli vohuni največ težav z zvezami. Medvoja in Jazon sta uporabljala star perzijski sistem kurjenja ognjev na hribovih. Tako so si pomagali grški, kartazanski in rimski vohuni — pa tudi v modernih časih (na primer v angleško-burski vojni). Antični vohuni so imeli tudi nekaj takšnega, kar spominja na današnje nevidno črnilo in mikrofotografijo. Neki vohun je na primer pisal sporočila na liste zdravilnih zelišč, ki jih je polagal na rane sužnja, ta pa se je potem delal, da je begunec. Med perzijskimi vojnami so vohuni pisali sporočila na obrto sužnjevo lobanjo: seveda so morali počakati, da so sužnju zrastle lasje. No, takrat se še ni tako mudilo kot dandanes. Julij Cezar si je izmislil tajnopis, ki je temeljil na zamenjavi črk: namesto črke A so pisali črko E, namesto F pa C itd. Sistem je bil zelo učinkovit. Scipio je uporabljal sistem, ki ga ne zanemarjajo niti danes: v tujino je pošiljal svoje agente, ki so potem delali kot služabniki pri pomembnih osebnostih.

Na splošno lahko rečemo, da je vsak antični vladar imel svojo »tajno službo«. V 6. stoletju je bilo vohunsko omrežje bizantinskega cesarstva eden izmed temeljev države: v trgovce preoblečeni

agenti so bili raztreseni po vseh deželah in še dandanes je ta sistem v rabi (lažna izvozna in uvozna podjetja itd.). V srednjem veku je bil lik izdajalca in vohuna zelo pomemben prav zaradi nasprotja med fevdalci. Eden slavnjših vo-

Napoleon Bonaparte, ustanovitelj moderne vojaške vohunske službe.

huno teh časov je bil sir Thomas Turberville, prijatelj in svetovalec angleškega kralja Edvarda I., v resnici pa tajni agent francoskega kralja Filipa IV. Turberville so dobili v roke Francozi kot vojnege ujetnika, nato pa ga poslali (z polnimi mošnjami cekinov) v Anglijo, koder naj bi nahajal Skote k upor. Vendar so ga kmalu razkrinkali in obglavili.

V renesansi je Evropo pokrivalo gosto vohunsko omrežje. Med najdejavnejšimi so bili beneški in papeški vohuni. Toda niti papež ni živel v miru: sekretar Adrijana VI. je bil vohun, ki je delal za cesarja Karla V., tako da je ta vedel za vse vaticanske skrivnosti.

Reformacija je prinesla ideološkega vohuna. Moški in ženske so postajali izdajalci domovine ter služili interesom te ali one frakcije krščanske vere, ki sta se hudo spopadli. Tedaj je imel najboljše vohunsko službo španski kralj Filip II. čigar poglaviti agent ni bil nihče drug kot angleški veleposlanik v Parizu sir Edward Staf-

ford. Ta je svojemu gospodarju priskrbel izredno pomembne podatke o ladjevju sira Francisja Drake, ki naj bi premagalo nepremagljivo špansko vojsko. Tedaj se je vključil v igro sir Francisja Walsingham, ki ga imajo za ustanovitelja britanske vohunske službe. Zbral je dokaze o Staffordovem izdajstvu, potem pa se je znašel v zagati: ali naj Stafford pokliče v London in ga obsodi izdajstva ali pa naj ga pusti tam, kjer je, ter ga izrablja v prid Anglije? Izbral je drugo pot in Stafford mu je priskrbel tudi popoln seznam vseh španskih vohunov v Angliji.

Eno izmed orodij Richelieujeve diplomatske večine je bilo omrežje obveščevalcev, ki so bili skoraj vsi cerkveni ljudje: najbolj znan je bil neki oče Jožef, kateremu se je posrečilo (v prid Francije) nahujskati švedskega kralja Gustava Adolfa nad Habsburžane, dvigniti češke protestante zoper avstrijsko vladavino in zmešati resda naivne — načrte vojvode Buckinghamskega, ki je rovaril zoper katoliško Španijo skupaj s severnoafriškimi muslimani.

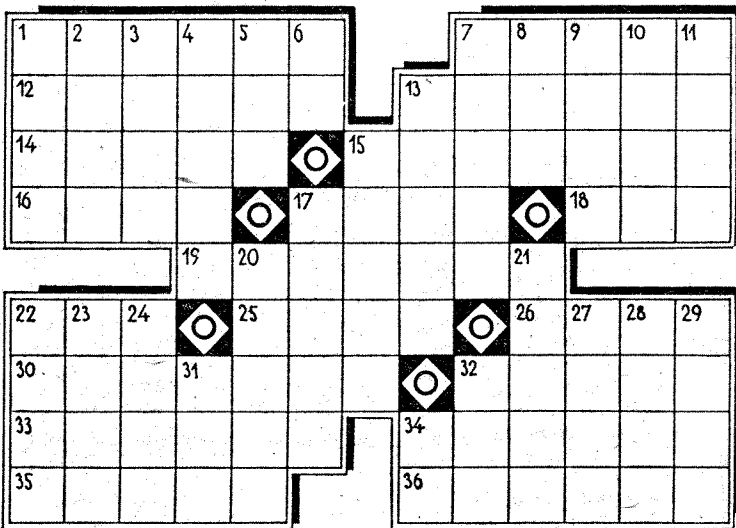
Proti koncu 18. stoletja je prvenstvo v vohunski organizaciji prešlo iz Anglije v Francijo. Napoleon je držal Evropo v rokah tako z vojsko kot z vohuni. Vojaško vohunstvo je pod Napoleonom postalo služba glavnega štaba, ki je bila organizirana prav tako kot druge vrste vojske. Med množico vohunov, ki so delali za Bonaparteja, se je najbolj odlikoval »Napoleon vohunov« in ki ga še danes imajo za enega največjih tajnih agentov vseh časov: Karl Schulmeister.

Nekdanji alžaski tihotapec, ki ga je odkril francoski general Savary, je dosegel svoj prvi veliki uspeh, ko je ujel vojvodo Enghienjskega, ki je bil pobegnil v Nemčijo. Vojvodo so zvalili v Alzacijo z lažnim pismom ljubljene ženske, ga prijel, nato pa ga je dal Napoleon ustreliti. Nato je Schulmeister dobil nalogo, ki jo imajo za eno najtežjih v zgodovini vohunstva: postal naj bi vodja obveščevalne službe v koaliciji, ki se je postavila zoper Napoleona. Odpotoval je na Dunaj, odšel v sovražnikovo poveljstvo ter ponudil najpomembnejše in popolnoma resnične informacije. Rekel je, da je »madžarski plemič«, zagrizen Napoleonov sovražnik in da hoče uničiti francoskega trinoga.

Niti leto ni minilo, pa je bil Karl Schulmeister že načelnik službe za zbiranje vojaških informacij pri avstrijskem glavnem štabu: to je pomenilo, da je imel Napoleon vpogled v vse avstrijske vojaške načrte. Zmagi pri Ulmu in Austerlitzu sta tudi Schulmeisterova zasluga. »Napoleon vohunov« je pošiljal v Francijo podatke o razporeditvi in premikih avstrijskih sil, Avstrijcem pa je dajal lažne podatke o Francozih. Le na gli prihod francoske vojske je Schulmeistera rešil smrti, zakaj medtem so ga bili razkrinkali. General Savary ga je predlagal Napoleonu za Legijo časti, Bonaparte pa mu je dal le kup denarja: »To je edina nagrada za takšnega vohuna.« Na stara leta je Schulmeister kot napoleonski veteran odpri trafiko v Strasbourgu.

(Nadaljevanje prihodnjic)

Križanka št. 10

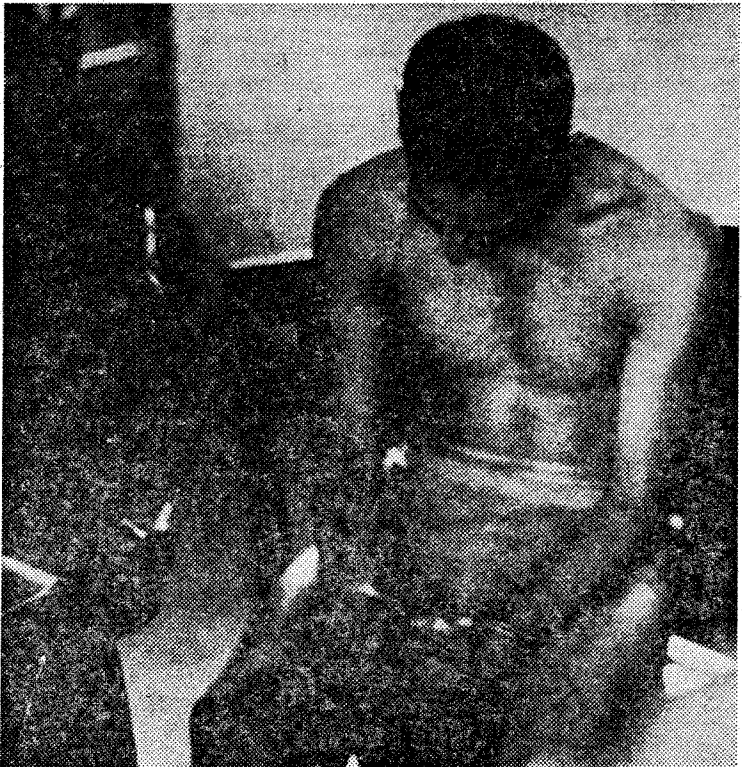
VODORAVNO: 1. član murskoboške partizanske diverzantske grupe, katerega so obesili Mađžari oktobra 1941 (Stefan) 7. ime slov. pevke Kohont 12. veseljak, šaljivec (tujka) 13. visoka gora v Triglavskem pogorju (2501) 14. miza ljubljanskega pesništva 15. narodni heroj, članica PK KPS za Stajersko, ustreljena avgusta 1941 v Mariboru (Slavka) 16. delni izraz za armado na splošno (oborožene...) 17. slov. skladatelj in dirigent (Uroš) 18. znak žalosti 19. grad pri Trstu s številnimi slikarskimi izdelki in bogato starinsko opremo, dandanes dostopen turistom 22. spis 25. ime slov. karikaturista, ki daje prispevke »Pavlihi« (Rogelj) 26. mesteca na Mađžarskem tik od Romunski meji, sev. od Arada 30. gorski prelaz na Gorenjskem, kjer so kopali predor nemški ujetniki in jih je dosti pomrlo 32. grška boginja modrosti 33. tuje žensko ime 34. starodaven grad na Dolenjskem, katerega je zavzela Prešernova brigada, sept. 1943 ker so se v njega zatekli belogardisti 35. zapor 36. mirni, ravnodušni ljudje.

NAVPIČNO: 1. velik otok na Kvarneru 2. izviri 3. enak, raven 4. indijansko plemensko znamenje 5. nekdanja kratica naše oblasti 6. enaka samoglasnika 7. grški otok v Jonskem morju 8. kratika za »reverend, častiti« 9. ločilni šte-

nik 10. mesteca v jugozahodni Siciliji 11. riževno žganje 13. beseda, ki pomeni kar je na vrhu (strehe, gore itd.) 15. industrijsko mesto na Gorenjskem 17. del letala 20. francoski skladatelj (Jacques, 1890 do 1962) 21. beseda, ki v sestavi znači premikanje nazaj 22. na način, kakor (tujka) 23. prislov kraja 24. morske ribe 27. Romunski denar (množ.) 28. isti, prav tak 29. jabolku podoben sadež rumene barve, izvira iz Japonske in Kitajske 31. neobut 32. vzklík pri nogometu, kadar žoga preskoči zunanjo črto. 34. avtomobilska oznaka Trsta.

47-48

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Predsedstvo Zveze Borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec« Ljubljana. Beethovnova 10 — Tisk in kliseji »GP DELO« Ljubljana — Tomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1800 dinarjev oziroma 18 N din — Posamezna številka stane 40 din oziroma 40 N par. — Za inozemstvo stane »TV 15« 30 N din — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana. Beethovnova 10 priložje 4 predal 598.XI ali na čekovni račun pri Narodni banki 501.8.29 — Telefonski številke: Glavni in odgovorni urednik 21.901, tajništvo in novinarji 22.313, uprava 22.607. Rokopisov ne vračamo

NEKJE V BRAZILIJU... V tej deželi se je razplamtelo revolucionarno gibanje, katerega cilj je demokratizacija dežele, razlastitev veleposestev itd. Policija vsak dan aretira ljudi, ki so osumljeni udeležbe v tem gibanju. Na sliki vidimo prizor, ko policija zaslišuje nekega mladega osumljenca.